

www.competencemap.bg

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051P0001-2.1.06. "Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони"
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален фонд

www.bia-bg.com

Секторен анализ на сектор „Дървообработваща и мебелна промишленост“

Текущи тенденции, проблеми и потребности

София, юли 2013 г.

РЕЗЮМЕ

Настоящият анализ на сектор „Дървообработваща и мебелна промишленост“ е заключителен етап от работата по дейност 5.3 „Провеждане на ежегодни секторни анализи и проучвания“ по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“ (МуCompetence). При негово разработване са ползвани статистически данни, анализи и материали от различни източници като НСИ, НОИ, Евростат, европейски и национални разработки (стратегии, планове за действия, нормативни актове), които засягат сектора, както и анкетни проучвания сред членовете на Браншовата камара на дървообработващата и мебелната промишленост (БКДМП). Разгледани са характеристиките на икономическата, социалната и бизнес среда за развитие на сектора през последните десет години.

Представените основни проблеми, тенденции и препоръки са сформирани на базата на сравнението на силните и слаби страни, както на национално ниво, така и чрез анализ на общата за страните от ЕС икономическа ситуация.

Около 1500 предприятия, представители на сектор „Дървообработване“ и 1700 предприятия, представители на сектор „Мебелна промишленост“ разпределени в различни райони на страната са основен обект на извършения анализ. Голямата част от тях са членове на БКДМП. Данните и информацията са верифицирани допълнително, чрез проведени разговори с членове на мениджърски екипи на предприятията и данни от проведена анкета и предоставена фирмена документация.

Информацията в анализа е структурирана в 7 раздела и включва: въвеждаща част; актуализирани данни за развитието на заетостта в сектора; основни фактори и движещи сили на развитието на човешките ресурси, сценарии и прогнози за развитие; административна среда, констатации, стратегии за управление и мотивиране на човешките ресурси; позиция на секторите в ЕС; изводи и препоръки. В последния раздел са представени използваните информационни източници, списък на представените фигури и таблици, илюстриращи установените разпределения и тенденции.

Анализирана е значимостта на сектора на национално равнище, неговият принос към българската икономика, икономическата му структура, реализацията му спрямо други държави – внос, износ. Посочват се значимите за сектора предприятия. Разглежда се състоянието на заетата работна сила в сектора чрез няколко характеристики:

- Възрастова структура – разпределение по възраст в различните региони в България за периода 2008 - 2011 г.; образователно ниво на зетите – степен на образование и тенденции за развитие.*
- Професионално-квалификационна структура на зетите – дял на зетите съгласно разпределението по класове на НКПД. Посочват се водещите професии и професионални компетенции за сектора, които са от изключителна важност за икономическото развитие на бранша.*

Описани са различни сценарии за развитието на сектора в областта на човешките ресурси и очакванията за промяна в знанията и уменията в сектора,

работните места и професиите. Прогнозира се финансово-икономическото развитие на сектора до 2020 г.

Представеният анализ на състоянието, тенденциите и проблемите на дървообработващата и мебелната промишленост в страната, както и на влиянието на европейските политики и тяхното прилагане, аргументира следните изводи и заключения:

- Основните движещи сили на промените в сектора са технологични промени, икономически двигатели на промяна, общоевропейски политики и промени в климата и околната среда. Направен е анализ, който да представи силните и слаби страни на сектора, както и възможностите и заплахите, пред които се или ще се изправя секторът.*
- Въпреки настъпилите и продължаващи неблагоприятни тенденции на намаляване на реализираната продукция, разглежданите сектори имат съществен принос за нарастването на brutния вътрешен продукт на България.*
- Съвременните производства на дървен материал и изделия от него, както и на мебели изискват висока професионална подготовка на кадри с интердисциплинарна подготовка.*
- Европейските политики на силно бюрократизирани нормативни актове с разнообразни режими за регулация намаляват конкурентоспособността на производствата от сектора в глобалната икономика, а тяхното мултиплициране в България предопределя фалита на малките предприятия и ограничава инвестициите и капацитета на производствата на по-големите фирми.*
- В резултат на свиването на голяма част от производствата има тревожна тенденция за създаване на критична ситуация с недостиг на висококвалифицирани кадри в отраслите.*
- Недостатъчното финансиране на научно-приложните разработки и образованието, което години наред е на ниво далеч под необходимото, и ниското заплащане на научно-преподавателските кадри в България са причина за остарялата материална база в образованието и науката и насочване на голяма част от подготвяните млади кадри за реализация в чужбина.*
- Създадената от държавата среда закономерно доведе до ликвидиране на ведомствените научноизследователски институти и бази за иновационно развитие на технологиите, а училищата за средно специално образование загубиха своите тесни връзки с производителите от бранша.*
- Необходима е преоценка на нивото на подготовка на кадрите за дървообработващата и мебелната промишленост в средните и висшите училища. Препоръчва се разработване на конкретна стратегия с финансово обезпечение, която да посочи ясни приоритети за развитие на типовете производства и да гарантира възможностите за реализация на обучените кадри в страната.*

Заглавие на анализа:	Секторен анализ на сектор „Дървообработваща и мебелна промишленост“
Срок за изпълнение:	01.08.2013 г.
Дата на представяне:	01.08.2013 г.
Наименование на дейността:	Провеждане на основни анализи и проучвания
Задача:	5.3.3.2 - Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дървообработваща и мебелна промишленост“
JEL код:	
ISBN:	978-954-9636-34-5
Версия:	☐ Чернова ☐ Междинна версия ☒ Финална версия
Тип:	Анализ
Ниво на разпространение:	☒ Публично ☐ Ограничено
Изготвили:	Кристина Глинджева, Елица Ненчева, Силвия Тодорова
Отговорник:	Петър Денев
Ръководител на дейността:	Силвия Тодорова
Партньор (ако има такъв):	☐ КНСБ ☐ КТ „Подкрепа“
Редактор:	Доц. д-р Иван Йовчев
Коректор:	Анета Алашка
Кратко резюме:	Целта на този документ е създаването на стратегия за управление и мотивиране на човешките ресурси и повишаване компетенциите на работната сила на база анализ на икономическите показатели и квалификацията на заетите в сектор „Дървообработваща и мебелна промишленост“. Анализът обхваща формиращите се тенденции в производството на дървен материал и мебели в ЕС и страната в последните десет години. Показано е значението на тези сектори върху икономиката на страната, вноса и износа на продукцията, формирането на принадлежна стойност, както и създаване на нови работни места. Посочена е квалификацията на заетите в секторите „Дървообработване“ и „Производство на мебели“ и са направени сравнения. Представен е анализ на рисковите фактори засягащи производството на дървен материал и мебели. На основа на представения анализ и на развитието на технологиите са формулирани изводи за наличните и очакваните да се появят нови професии, специалности и работни места, както за експлоатационния, така и за ръководния персонал. Направени са констатации, изводи и препоръки за подобряване на състоянието в двата сектора. Водещ акцент в изследването е прогнозата на вероятностните нови умения, компетенции и професии в сектора, едновременно с очертаване на дефицитните работни места, професии, специалности, умения и компетенции.
Ключови думи :	Човешки ресурси, мебели, дървообработване, професия, квалификация, заети лица

Съдържание

Резюме	2
Раздел 1. Въведение	7
1.1. Цел на документа и връзка с другите проучвания/ изследвания/ анализи	7
1.2. Цел на анализа	7
1.3. Дефиниции, терминология и източници на информация	8
1.4. Методология	8
Раздел 2. Основни показатели за сектора	10
2.1. Основни показатели за състоянието на сектора: секторът в икономиката на Европа и място на България в неговото развитие	10
2.2. Секторът в икономиката на България	14
Раздел 3. Основни фактори, влияещи върху развитието на човешките ресурси и състояние на работната сила в сектора	28
3.1. Влияние на икономическите показатели върху работната сила в сектора	28
3.2. Демографски особености и други рискови фактори	29
3.3. Заети в сектора, възрастова, професионално-квалификационна и регионална структура на работната сила	30
3.3.1. Динамика и структура на заетите в сектора	30
3.3.2. Състояние на професиите, знанията и уменията в сектора и наличието на компетентностни модели на работната сила	41
3.3.2.1. Основни работни места в сектора	41
3.3.2.2. Ключови знания, умения и компетенции на заетите в сектора	47
3.3.3. Нови работни места – характеристики и качество	50
3.4. Прогнози за развитие на сектора, промяна на технологиите и организационната структура в средно и дългосрочен период	51
3.5. Изводи за наличните и очакваните да се проявят нови професии, специалности и работни места	57
3.6. Дефиниране на дефицитни професии и специалности в сектора	60
Раздел 4. Стратегии и подходи за управление и мотивиране на човешките ресурси, повишаване компетенциите на работната сила	63
4.1. Стратегии за управление на дефицитите в човешкия капитал	64
4.1.1. Политики и системи на управление, заплащане и стимулиране (вкл. изследване на налични и съществуващи за сектора компетентностни модели на национално ниво)	65
4.1.2. Инвестиции в развитието на човешките ресурси	66
4.2. Образователна система и човешки ресурси	68
Раздел 5. Административна среда. Препоръки, включително за промяна в нормативната уредба	72
Раздел 6. Изводи и заключения	75
Раздел 7. Литературни източници	79

Използвани съкращения:

<i>Съкращение</i>	<i>Описание на съкращението</i>
БВП	- Брутен вътрешен продукт
БКДМП	- Браншова камара на дървообработващата и мебелната промишленост
БСК	- Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес
ВУ	- Висше училище
ДОИ	- Държавни образователни изисквания
ДМА	- Дълготрайни материални активи
Евростат	- Европейска статистическа служба
ЕК	- Европейска комисия
ЕС	- Европейски съюз
ЗПОО	- Закон за професионално образование и обучение
КИД	- Класификатор на икономическите дейности
КН	- Комбинирана номенклатура
МЗХ	- Министерство на земеделието и храните
МИЕ	- Министерство на икономиката и енергетиката
МОН	- Министерство на образованието и науката
МСП	- Малки и средни предприятия
МТСП	- Министерство на труда и социалната политика
МТЦ	- Международен търговски център
НАПОО	- Национална агенция за професионално образование и обучение
НИРД	- Научноизследователска и развойна дейност
НКПД	- Национална класификация на професиите и длъжностите
НОИ	- Национален осигурителен институт
НСИ	- Национален статистически институт
ПГ	- Професионална гимназия
ЦПО	- Център за професионално обучение
BI	- Business intelligence (представява програмно обезпечение за мениджърите при анализиране на информацията за предприятието)
CNC	- Computer Numerical Control (цифрово-програмно управление)
ERP	- Enterprise Resource Planning (система, която способства да се автоматизират процесите по планиране, отчитане и управление на основните дейности в предприятието)
MyCompetence	- Информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони (ИСОК)

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ЦЕЛ НА ДОКУМЕНТА И ВРЪЗКА С ДРУГИТЕ ПРОУЧВАНИЯ

Секторният анализ е подготвен по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес (БСК), в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 „Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ) и Конфедерация на труда „Подкрепа”.

Проектът се реализира чрез няколко основни етапа:

1. Анализ и оценка на състоянието на пазара на труда, нагласите на бизнеса, отношението към квалификацията и обучението, включително и секторни анализи.
2. Изграждане на Националната референтна мрежа, съставена от 20 секторни консултативни съвети със социалните партньори и 10 регионални центрове за оценка на компетенциите.
3. Определяне на ключовите длъжности и позиции за всеки сектор. Разработване на секторен компетентностен модел, отразяващ стандартите в най-малко 200 длъжности за обхванатите от проекта 20 пилотни сектора. Създаване за всяка длъжност на компетентностен профил, представляващ стандарт за професионално трудово представяне.
4. Изграждане на онлайн базирана информационна система, включваща секторните компетентностни модели и каталози с компетенции, длъжностни профили и стандарти, електронна платформа за е-обучение и оценяване, платформа за анализи на пазара на труда, ресурсен каталог за развитие и др.

Основната цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.2. ЦЕЛ НА АНАЛИЗА

Анализът е разработен от екип експерти, предложени от Секторния консултативен съвет „Дървообработване и мебели”. В третия етап от изготвянето на секторни анализи през 2013 г. основна задача на анализа е да задълбочи и обобщи изследването на тенденциите в управлението на човешките ресурси в сектора, като се отчетат очакваните промени в технологично и организационно отношение. Водещи акценти в изследването са прогнозата на вероятностните нови умения, компетенции и професии в сектора, едновременно с очертаване на дефицитните работни места, професии, специалности, умения и компетенции, както и необходимите промени в образователната и квалификационните системи.

Резултатите от настоящото изследване ще послужат и за агрегиране на национално равнище на данните при разработването на други предстоящи за разработване материали по Проекта, в т.ч. най-малко на:

- Анализ на възможностите и тенденциите за технологично развитие на българските предприятия, 2013 г.;
- Проучване на пазара на труда в България, 2013 г.;
- Анализ на основните проблеми при развитие и управление на национално, секторни и регионално ниво на оценяването на компетенциите на работната сила, 2013 г.;
- Подготовка на предложения за промени в приложимата нормативна уредба, свързана с насърчаването на ученето през целия живот и кариерното развитие като основен компонент на гъвкавата сигурност, 2013 г.

1.3. ДЕФИНИЦИИ, ТЕРМИНОЛОГИЯ И ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Като основни източници на информация за разработването на настоящия анализ са ползвани:

1. Доклади и анализи по Проекта, в т.ч.:
  - Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Република България (2013);
  - Анализ на състоянието и развитието на българските предприятия по сектори и региони (2013).
2. Статистически източници:
  - НСИ;
  - НОИ;
  - Евростат.
3. Други източници:
  - документи на браншови асоциации, сдружения и др. на местно, регионално, национално и международно равнище;
  - най-добри практики;
  - решения и документи на регулаторни органи, държавни ведомства и институции;
  - специализирани изследвания от неправителствени организации, агенции за пазарни проучвания и др.;
  - анкети и интервюта, проведени с основни участници на пазара и потребители;
  - издания на европейски и международни организации;
  - собствени експертни заключения и оценки.

1.4. МЕТОДОЛОГИЯ

Анализът е трети заключителен етап от дейността на експерти от БКДМП и други институции и организации, които работят по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”. Целта е чрез собствени проучвания – дълбочинни интервюта, анкети, сравнителен анализ на позиции, мнения и отношение да се направи оценка и прогноза за развитието на човешките ресурси в сектор „Дървообработваща и мебелна промишленост“ в България. Резултатите от този анализ ще бъдат публикувани и ползвани в разработената от експерти на

БСК Информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони (MyCompetence).

Разработката се базира основно на метода на вторичното изследване (Desk Research), като се ползват първични данни от вече проведени предварително други изследвания и анализи, отчети и публикации по теми, засягащи обекта на настоящия анализ, отчети и анализи от съответни министерства, правителствени стратегии и др.

При изследване на тенденциите в сектора приоритетни цели са проблемите на знанията, уменията, компетенциите на заетите в сектора, тяхното актуално състояние, очертаване на промените и очакваните нови професии, специалности и потребности от нови работни места.

Екипът си поставя като цел да отговори на редица основни въпроси и да създаде, в рамките на своите възможности, предпоставки и условия, и да формулира примерни критерии за решаването в теоретичен и практически план на следните проблеми:

- технологични промени и модернизация на производството;
- промени в нормативната база и бизнес средата от гледна точка на националната и европейските политики;
- нови изисквания и критерии за качество и разнообразие, които се отнасят директно към повишаване компетенциите и уменията в сектора;
- образователната и професионално-квалификационна структура на заетите в сектора и отделните икономически дейности, включително информация за водещи предприятия от сектора;
- изменения в структурата на заетите: по възраст, квалификация, професии;
- необходими промени в политиката, нормативната база и развитието на системата за образование, свързани с развитието на човешките ресурси в сектора.

Раздел 2. ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЕКТОРА

2.1. ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРА: СЕКТОРЪТ В ИКОНОМИКАТА НА ЕВРОПА И МЯСТО НА БЪЛГАРИЯ В НЕГОВОТО РАЗВИТИЕ

Дефиниран според класификацията на икономическите дейности NACE Rev.2, секторът обхваща дейностите С.16 „Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене“ и С.31 „Производство на мебели“.

В европейския сектор на дървообработването и производството на мебели се използва предимно естествена възобновяема суровина – дървесина и поради това има ключова роля за развитието на екологична (зелена) икономика. Нараства конкуренцията за дървесина от развитието на сектора на възобновяемата енергия, както и във връзка с насърчителните политики и субсидии за използване на биомаса.

Според общоевропейското проучване „Реален потенциал за промени в растежа и използването на горите в ЕС. Дървесината в ЕС“¹ се очаква потреблението на дървесина за целите на производството на енергия да нарасне от 346 млн. плътни куб. м през 2010 г. (3,1 EJ) на 573 млн. м³ (5 EJ) през 2020 г., като при запазване на темповете на потребление може да достигне 752 млн. м³ през 2030 г. (6,6 EJ). Тези резултати се основават на предположението, че делът на дървесината в енергията от възобновяеми източници ще намалява – от 50% през 2008 г. на 40% през 2020 г. Очаква се към 2025 г. дефицитът на дървесина да достигне 200 млн. м³, а към 2030 г. – 300 млн. м³.

Секторът е подложен на въздействието на редица външни стресови фактори: глобализацията на пазарите, ускорения темп на технологично развитие и неотдавнашната световна финансова криза. За да продължи да бъде конкурентоспособен е наложително фирмите в сектора да преориентират пазарните си стратегии. Предизвикателствата включват пенсионните планове, по-ниската от средното равнище степен на образование на работната сила, способността за привличане и задържане на млади работници и изискванията за обновяване на уменията².

Значими предизвикателства пред сектора са свързани с човешките ресурси – привличане на млади работници и обучение; иновациите и научните изследвания; инвестициите и повишаващите се цени на съпътстващите производството суровини³.

Предизвикателствата и възможностите в сектора са повлияни от промените в технологиите и появяващите се нови материали, професии и изисквания към работната сила. Социалните партньори на общоевропейско ниво в сектора на производство на мебели⁴, отчитайки нивото

¹ „Real potential for changes in growth and use of EU forests. EUwood“. Глава 3.5 „Бъдещо търсене на енергията, произведена от дървесина“, стр. 45.

² Европейски сектор на дървообработването и производството на мебели, становище на ЕИСК, 26 октомври 2011 г.

³ Пластмаси, нефтени деривати, естествени влакна, кожа и др.

⁴ European Federation of Building and Woodworkers (EFBWW) – Европейската федерация на строителните и мебелни работници, European Furniture Manufacturers Federation (UEA) – Федерацията на европейските мебелни производители и European Furniture Industries Federation (EFIC) – Конфедерацията на

на информираност за нанопродуктите между заинтересованите страни, и с по-специално внимание върху рисковете по време на експозицията в стойностната верига, оценяват иновационния потенциал на тези продукти и евентуалното им въздействие върху пазара. Използването на фабрични наноматериали в мебелната индустрия е все още на ранен етап на развитие. Области на приложение на фабричните наноматериали основно са за подобряване на качеството на мебелите с цел намаляване на необходимостта от обслужване и поддръжка. Такова приложение има течното стъкло (nano-SiO₂), което се използва при лесни за почистване, водоустойчиви, маслоустойчиви покрития; при лакове с висока устойчивост на надраскване или при покрития за защита на повърхностите от процеси на ерозия или износване. Други материали, които се прилагат с цел осигуряване на антибактериални и самопочистващи се покрития са наносреброто и нанотитаниев диоксид, които са относително по-скъпи. За предотвратяване на обезцветяването и повреждане на материалите от ултравиолетовите лъчи се използват наносмоли, които стабилизират пигментите – нанотитаниев диоксид, наноцинков оксид и наноцеzieв диоксид. Други налични фабрични наноматериали, които могат да намерят място в производството на мебели са „умното“ стъкло, наноцелулозния текстил и лепилата. Потенциални приложения на наноматериалите в мебелната промишленост включват производството на по-леки, здрави и устойчиви материали; заместване на опасни пожароустойчиви материали с нови; прилагане на нови техники на лепене; въвеждане на нови функционалности на материалите и др.

Секторът на дървообработването и производството на мебели е важен, устойчив, новаторски и щадящ околната среда, който **се състои от 315 хил. предприятия, в които са заети над 2 млн. души**. Характерна черта на предприятията е, че са **предимно от частния сектор, малки и средни по размер**. Те имат значителен принос за европейската икономика в социално-икономическо отношение. Годишно предприятията от сектора произвеждат продукция за над 208 млрд. EUR, което представлява 3.3% от произведената продукция от промишлеността. Производството на мебели генерира близо половината от това производство; след него се нареждат производството на елементи за строителството (19%), дъскорезната промишленост (14%) и производството на панели (9%). Инвестициите в материални активи представляват 4.6% от тези в промишлеността.

На общоевропейско ниво в дървообработващата промишленост са представени 59% от предприятията в сектора, които дават 56% от произведената продукция, докато в България структурно дървообработващата промишленост е с по-нисък дял предприятия – 46%, които осигуряват 49% от произведената продукция (изразена в стойност). За мебелната промишленост тенденцията е противоположна по отношение на предприятията – 41% на ниво ЕС и 54% в България.

Таблица 1 Основни показатели за сектор „Дървообработване” и „Мебелна промишленост”

Показател	Година			
	2008	2009	2010	2011
ЕС				
Предприятия (брой)	310 941	292 000	314 000	:
Оборот (млн. EUR)	246 583.6	198 000.0	212 000.0	218 264.5
Заети лица (брой)	2 356 800	2 110 000	:	:
Инвестиции в материални активи (млн. EUR)	11126.99	:	:	:

европейските мебелни индустрии. Доклад „Нано мебелната индустрия, шедьовър 2012 г.“, Fleur van Broekhuizen, IVAM UvA BV.

България				
Предприятия (брой)	4168	4463	4192	4077
Оборот (млн. EUR)	935.9	705.6	752.9	839.3
Заети лица (брой)	48 560	42 222	38 206	38 321
Инвестиции в материални активи (млн. EUR)	155.5	66.1	46.4	55.3

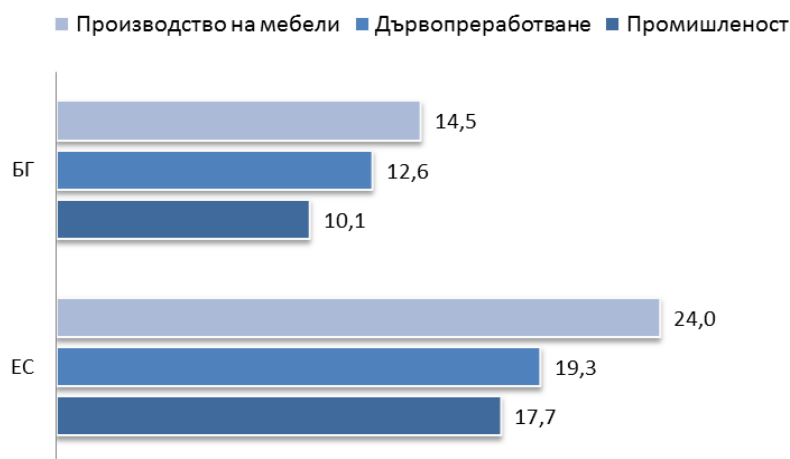
Източник: Евростат; - информацията не е налична.

С най-голяма специализация в дървообработващата промишленост, изразена като дял от стойностния обем произведена продукция в промишлеността, са Латвия (23.5), Естония (15.3), Финландия (5.3), Кипър (5.2), Швеция и Литва (5.1). За България, показателят е 1.5%. По отношение на мебелната промишленост с най-голяма специализация се отличават Литва (5.8), Естония (4.5), Полша (3.0), Румъния (2.7), Латвия (2.6) и Италия (2.5). За България този показател е 1.7%. Съответно може да се направи изводът, че страната ни няма значителна специализация в сектора.

Темпът на инвестициите (изчислени като инвестиции към добавена стойност по факторни разходи) е с по-висока стойност в България в сравнение със средния показател за ЕС, което отразява по-голямата ефективност на инвестиционните дейности в сектора и промишлеността. За дървообработването показателят е 26.4 (при 22.7 за ЕС), производството на мебели – 25.4 (при 12.4 за ЕС) и в промишлеността – 27.3 (при 16.37 за ЕС). Средногодишно разходите за инвестиции в материални активи в сектора в България надхвърлят 50 млн. EUR през годините на кризата. В предходните годишни периоди размерът им е бил над три пъти по-голям. Разпределението им е с лек превес на инвестициите в производството на мебели.

Разходите за персонал в България като дял от продукцията са по-малки в сравнение с аналогичните в ЕС за дървообработването и за производството на мебели, което в значителна степен съответства с икономическото ниво на развитие на страната, паритетната покупателна способност и другите икономически фактори. Секторът е трудоемък със значителен дял на разходите за персонал в общите разходи за производство. Нивата на разходите за персонал са по-високи в сравнение с промишлеността в диапазона между 1.6 и 6.3 пр.п. за ЕС и 2.5 и 4.4 пр.п. за България. Средните разходи за персонал на един служител в хил. EUR за дървопреработването са 2.7 хил. EUR и 2.4 хил. EUR за производството на мебели, което е 10 пъти по-малко в сравнение със средния показател за ЕС.

Фиг. 1 Дял на разходите за персонал в производството, в %

Източник: Евростат.

Производителността в сектора – 30 хил. EUR на зает в дървообработването и 28.3 хил. EUR на един зает в производството на мебели, е по-ниска от тази в промишлеността 53 хил. EUR на зает. Националните показатели запазват същата тенденция като на общоевропейско ниво, с производителност от 5.1 хил. EUR на зает в дървообработването, 4.4 хил. EUR – в производството на мебели и 7.7 хил. EUR – за промишлеността.

Секторът на дървообработването и производството на мебели осигурява работни места, които често са в отдалечени или по-слабо индустриализирани или развити райони, като по този начин допринася значително за развитието на икономиката в селските райони. От всички работни места 60% се намират в селски райони. Този факт, както и това, че секторът използва възобновяеми суровини и потреблението на енергия е ниско в производството на мебели, позволяват да се направи изводът, че секторът притежава голям потенциал за развитие на екологични работни места на местно равнище.

Специфичен актуален проблем за сектора е застаряващата работна сила в повечето отрасли подсектори, както и непривлекателността му за младите работници. Секторът има потребност от работници, притежаващи най-актуалните умения и обучени да работят с последните технологии.

Независимо от повишаващите се през последните години цени на енергоносителите и нарастването на стойностните обеми произведена продукция в България, е интересна тенденцията за намаляване на разходите за енергийни продукти в общите разходи на предприятията от производството на мебели от 4% на 3%, което е показател за по-голяма енергийна ефективност на производството, както и за промени в технологичното оборудване и продуктите. За сектора на дървообработването делът на енергийните разходи в общите разходи нараства през последните години от 7% на 9%.

Някои от **дефицитните професии**, свързани с дървообработването и производството на мебели в определени страни на ЕС са както следва:

Австрия: Дървостругари - Wood turner (Drechsler/innen); Дърводелци - Joiner (Bautischler/innen).

Швейцария: Специалисти за дървообработващата промишленост - Wood processing professions (Berufe der Holzverarbeitung)

Швеция: Дърводелци - Carpenters and joiners (Träarbetare/snickare).

Основни изводи и тенденции за сектора

Секторът на дървообработваща и мебелна промишленост в Европа **се състои от 315 хил. предприятия, осигуряващ заетост на над 2 млн. души, и произвеждащ продукция за над 208 млрд. EUR.** Предприятията от сектора са предимно частни - МСП. Производството на мебели генерира близо половината от това производство; след него се нареждат производството на елементи за строителството (19%), дъскорезната промишленост (14%) и производството на панели (9%). Секторът използва предимно естествена възобновяема суровина и играе водеща роля за развитието на екологична икономика. Секторът е изправен пред нарастваща конкуренция за дървесина от сектора на възобновяемата енергия.

Актуален проблем пред сектора е застаряващата работна сила и непривлекателността му за младите работници.

2.2. СЕКТОРЪТ В ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

Секторът на дървообработването и производството на мебели е подложен на натиск в резултат на множество външни стресови фактори, като глобализацията на пазарите, ускорения темп на технологично развитие и неотдавнашната световна финансова криза. Наложително е пазарните стратегии да бъдат преориентирани, за да може секторът да запази конкурентоспособността си и да продължи да бъде важна част от европейската икономика. По-конкретно предизвикателствата включват пенсионните планове, по-ниската от средното равнище степен на образование на работната сила, способността за привличане и задържане на млади работници и изискванията за обновяване на уменията. Необходимо е демографското развитие на работната сила в сектора да се наблюдава непосредствено, както и да се предприемат изпреварващи действия, така че да не се затруднява развитието на сектора в бъдеще.

Наличието на **добре обучена работна сила**, притежаваща необходимите умения, е ключов аспект. Специфичните умения, свързани с производствения цикъл при мебелите или продуктите от дървесина, могат да предопределят успеха на самия продукт. Обучението на работниците трябва да се основава не само на традиционните модели, но и на новите потребности на пазара и на технологичното развитие.

Специфичен актуален проблем за сектора е застаряващата работна сила в повечето отрасли подсектори, както и непривлекателността му за младите работници. Секторът се нуждае от работници, притежаващи най-актуалните умения и обучени да работят с последните технологии.

Отрасълът работи съвместно със секторните организации и профсъюзите за решаването на тези проблеми, поставяйки акцент върху липсата на професионални умения и необходимостта от привличане на млади работници. Осигуряването на достатъчно голям брой обучени работници за посрещане на търсенето в сектора е един от ключовите фактори за укрепване на конкурентоспособността на сектора. Програмите за обучение към висшите училища следва да отговарят на потребностите на работната сила.

Секторът полага **усилия за предпазване на работниците** от излагане на въздействието на вредни агенти на работното място посредством проекти за разработване на най-добри практики в областта на здравеопазването и безопасността, подпомагани от Европейската комисия. Проектите „REF-Wood“ и „Less Dust“ са най-добрите примери за решимостта на отрасъла на дървообработването да създаде здравословна работна среда за своите работници. Тези инициативи на европейските социални партньори са насочени към повишаване на заетостта чрез осигуряване на по-добри условия на труд и следва да доведат до оценка на въздействието и определяне на по-нататъшни стъпки за постигане на целите, поставени от социалните партньори. Секторите на дървообработването и производството на мебели считат за жизнено важни осигуряването на професионално развитие и сигурност на работните места, грижите за здравето и благосъстоянието на работниците, развиването на уменията и компетенциите им и поддържането на баланс между работата и личния живот. БКДМП приветства и подкрепя факта, че на равнище предприятия съществуват социални харти за правата и задълженията на работниците и работодателите.

Поради факта, че в дървообработването и производството на мебели се използват възобновяеми суровини и потреблението на енергия е ниско, както и поради това, че заводите

често са разположени в селски райони, тези отрасли притежават голям потенциал за развитие на екологични работни места на местно равнище.

Българският сектор на дървообработването и производството на мебели е изправен пред нарастваща **конкуренция за дървесина** от сектора на възобновяемата енергия, дължаща се на субсидии и други мерки за насърчаване на използването на биомаса (дървесината е едно от основните горива за производство на енергия от биомаса). Трудности съществуват и по отношение на инвестициите, научните изследвания, обучението и образованието и привличането на млади работници. Административните ограничения, свързани с обществените поръчки, оказват допълнителен натиск върху сектора.

Секторът е изправен пред все по-силна конкуренция от страна на нискоразходните, нововъзникващи икономики и пред нарастващ брой технически пречки за търговията. Нещо повече, секторът на производството на мебели се сблъсква не само със затруднения по отношение на достъпа до дървесина като суровина, но и с драстично повишаване на цените на материали като кожа, пластмаси, естествени влакна и нефтени деривати.

Необходимо е институциите в България да се ангажират с разработването на законодателна рамка, която може да повиши конкурентоспособността. **Глобализацията** се отрази на дървообработването и производството на мебели в България по много начини:

- Натиск на вноса от нискоразходни страни – по-конкретно азиатски – и то не само на потребителски продукти като мебели или дървени подови настилки (паркет и ламинати), но и на шперплат, за който вече беше въведено антидъмпингово мито.
- Износът за Китай на дървени трупи (бук, дъб, топола), които се връщат в Европа под формата на полуготови продукти. По данни на митническите служби на Китай, общият внос на дървени трупи през първите четири месеца на 2010 г. е бил 11 млн. м³ – с 24% повече в сравнение със същия период на 2009 г. През 2009 г. стойността на внесените продукти на дървообработването е била 7 млрд. EUR. В продължение на много години Китай е най-големият чуждестранен доставчик на мебели за ЕС. От 2008 г. насам над 50% от общия внос в Европа е от Китай. Европейските институции следва да гарантират равни условия, при които европейските производители и техните конкуренти да са подчинени на едни и същи пазарни правила. БКДМП приветства предложението на зам.-председателя на Европейската комисия Антонио Таджани да се въведе „тест за конкурентоспособност“ преди подписването на споразумения за търговско партньорство между ЕС и трети страни. В бъдеще търговските и инвестиционните споразумения между ЕС и страни извън ЕС следва да се договарят на базата на оценка на въздействието, извършена преди започването на преговорите. Камарата изразява също така съгласие с необходимостта от оценяване на въздействието върху индустриалната конкурентоспособност на всички други политически инициативи (като политики в областта на енергетиката, търговията, опазването на околната среда, социалната област и защитата на потребителите) преди тяхното осъществяване.

Тъй като много от последиците от глобализацията не могат да бъдат забавени или предотвратени, българските отрасли на дървообработването и производството на мебели ще трябва да продължат да навлизат в нови и новаторски сегменти. Секторът вече е насочил вниманието си към **развиването на конкурентни предимства**, като например:

- гъвкаво производство, което дава възможност да се произвеждат продукти, съобразени с потребностите на потребителя;

- спецификации за високо качество и напреднала технология;
- висококачествен дизайн;
- налагане на други стойности, различни от стойността, определяна от цената (напр. търговска марка, впечатления на клиента по време на продажбата);
- интегриране на услугите преди и след продажба;
- бърза дистрибуция с поддържане на минимални количества на склад.

Българската промишленост трябва да се концентрира върху един „безкраен“ процес на създаване на иновации по отношение на технологията, функционалността и естетиката. Високо иновационните и оригиналните нишови продукти са от ключово значение за способността на сектора да се конкурира с чуждата промишленост.

За да осигури достъп до европейските програми за **научноизследователска и развойна дейност**, за да могат секторите „Дървообработване“ и „Производство на мебели“ в България да се възползват от по-силната подкрепа за НИРД, бъдещите програми на ЕС в тази област ще трябва специално да отчитат специфичните потребности на МСП, така че да улеснят достъпа до програмите и да отговорят на ежедневните потребности на предприятията.

Иновациите се развиват органично и не са нещо, което може да бъде получено при поискване. Въпреки това националните и европейските органи могат да подпомогнат процеса на иновации, като осигурят рамкови условия, които да стимулират предприятията да инвестират време и средства в своето бъдеще.

Българската суровинна политика се концентрира върху материалите с изключително важно значение, вместо върху други суровини, като дървесина или рециклирана хартия. За преодоляването на този очевиден пропуск в политиката на България, се призовава дървесината да бъде включена като ключова суровина в Европейското партньорство за иновации в областта на суровините, в съответствие с препоръките на съобщението на ЕК относно суровините.

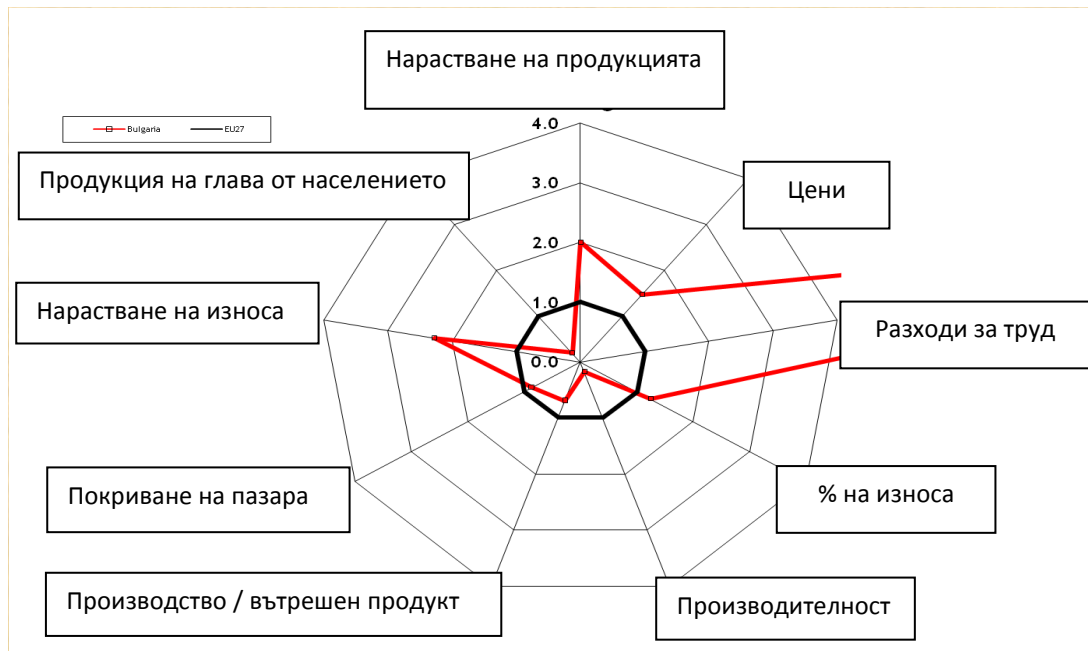
Защитата и прилагането на **правата върху интелектуалната собственост** трябва да бъдат приоритет, за да се гарантира конкурентоспособността на ЕС в световната икономика въпреки ръста на международното фалшифициране и пиратство в много сектори. Много важно е да се осигури по-голяма подкрепа за обучението на служителите в публичния сектор и митниците и за повишаване на осведомеността на потребителите. От голяма полза би било и разработването на технологии, улесняващи удостоверяването на произхода на истинските продукти като контрапункт на фалшификатите. Трябва да предприемат действия за повишаване на капацитета на националните митници за борба с търговията с фалшифицирани стоки.

Налице е реална необходимост от подкрепа за сектора на дървообработването и производството на мебели в България, посредством икономически реформи за насърчаване на популяризирането на продуктите в международен план и за осигуряване на лоялна конкуренция.

Позициите, в които България пада под средното за Балканския полуостров развитие в сектора са: темп на нарастване на продукцията; производителност на труда; темп на нарастване на износа и продукция на глава от населението.

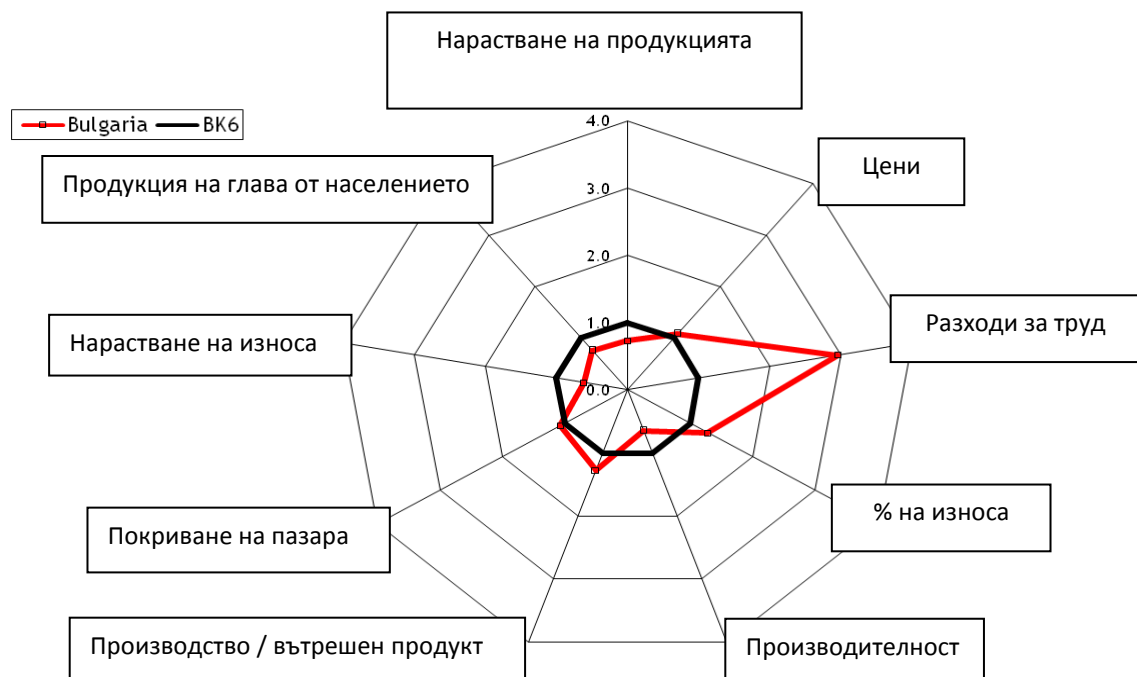

Фиг. 2 КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА МЕБЕЛНА ПРОМИШЛЕНОСТ, СРАВНЕНА С ЕС-27

Източник: Европейска мебелна асоциация (UEA).

Фиг. 3 КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА МЕБЕЛНА ПРОМИШЛЕНОСТ, СРАВНЕНА С БАЛКАНСКИТЕ СТРАНИ

Източник: Европейска мебелна асоциация (UEA).

Таблица 2   **Класификатор на икономическите дейности по продуктови подкатегории за секторите „Дървообработка” и „Производство на мебели”**

Код по КИД-2008	Наименование на позицията
16.10.21	Дървен материал, профилиран по дължината на един или на няколко ръба или страни (вкл. паркетни дъски и фризи, несглобени)
16.10.22	Дървесен талаш и дървесно брашно
16.10.23	Дървен материал на трески или на частици
16.10.31	Дървен материал, обработен с боя, креозот или други консерванти
16.10.32	Дървени траверси за релсов път, импрегнирани
16.10.39	Друг дървен материал, небичен надлъжно, само грубо нарязан или заоблен, вкл. цепени и заострени колове и колчета
16.10.91	Услуги по обработване на дървесина: сушене, консервиране, импрегниране
16.21.11	Шперплат, фурнировани плочи и подобна слоеста дървесина, от бамбук
16.21.12	Други шперплат, фурнировани плочи и подобна слоеста дървесина
16.21.13	Плочи от дървесни частици и подобни плочи, от дървесина или от други лигноцелулозни материали
16.21.14	Плочи от дървесни влакна или от влакна от други лигноцелулозни материали
16.21.21	Фурнирни листове и развиван фурнир за шперплат и друг надлъжно нарязан дървен материал, дори рендосан, шлифован или клинозъбно съединен, с дебелина <= 6 мм
16.21.22	"Уплътнен" дървен материал на блокове, плочи, дъски или профили
16.22.10	Сглобени паркетни плочи
16.23.11	Прозорци, двойни прозорци със съединени крила и техните каси, врати и техните каси и прагове, от дървен материал
16.23.12	Кофражни платна, покривни шиндри и шейкове, от дървен материал
16.23.19	Конструкции и детайли от дървен материал за строителството, н.д.
16.23.20	Сглобяеми конструкции от дървен материал
16.24.11	Обикновени палети, бокс палети, подпори за палети и други плоскости за товарене, от дървен материал
16.24.12	Бъчви, каци, качета и други бъчварски изделия, от дървен материал
16.24.13	Други опаковки от дървен материал
16.29.11	Инструменти, тела и дръжки за инструменти, тела за четки, дръжки за метли или четки, калъпи и опъвачи за обувки, заготовки за лули, от дървен материал
16.29.12	Съдове и прибори за сервиране или за кухня, от дървен материал
16.29.13	Дървени изделия с гравюри или инкрустации; кутии за бижута, статуетки и други изделия за украса, от дървен материал
16.29.21	Естествен корк, обелен или представен под формата на блокове, плочи, листове или ленти; отпадъци от корк; натрошен, гранулиран или пулверизиран корк
16.29.22	Изделия от естествен корк
16.29.23	Блокове, плочи, листове и ленти; плочки във всякаква форма; плътни цилиндри, от агломериран корк
16.29.24	Агломериран корк; изделия от агломериран корк, н.д.
16.29.25	Изделия от слама или от други материали за плетене, кошничарски изделия
31.00.11	Столове и седалки с рамки от метал
31.00.12	Столове и седалки с рамки от дървесина
31.00.13	Други столове и седалки
31.00.14	Части за столове и седалки
31.00.20	Части за мебели (без столове и седалки)
31.01.11	Офис мебели от метал
31.01.12	Офис мебели от дървесина
31.01.13	Търговски мебели от дървесина
31.02.10	Кухненски мебели
31.03.11	Пружини за легла и поставки за матраци

31.03.12	Дюшеци и матраци, без поставки за матраци
31.09.11	Други мебели от метал
31.09.12	Мебели от дървесина за спални, столови и всекидневни
31.09.13	Други мебели от дървесина
31.09.14	Мебели от пластмаси или други материали (ратан, ракета или бамбук)

Код 16 по КИД-2008 „Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене” включва производство на изделия от дървен материал – дограма, фурнир и плочи от дървесни частици, опаковки, паркет от дървесина, сглобяеми конструкции и детайли за тях. За целите на анализа този сектор се обозначава като „Производство на дървен материал и изделия от него” (без мебели), или само като „Дървообработване”. Производствения процес обхваща отрязване, разбичване, рендосване и сглобяване на изделия от дървен материал. Той започва с разбичването на трупите на греди или дъски, които по-късно могат да бъдат нарязани или профилирани на струг или на други обработващи машини. Тези изделия, от своя страна, също могат да бъдат рендосани или полирани и сглобени в крайни продукти – например в дървени опаковки.

С изключение на дъскорезниците всички останали единици се подразделят според вида на произвежданите продукти.

Код 16.10 по КИД-2008 „Разкрояване, рендосване и импрегниране на дървен материал“ включва:

- нарязване, рендосване и машинно обработване на дървен материал;
- нарязване, обелване или цепене на объл дървен материал;
- производство на дървени траверси за релсов път;
- производство на несглобени дървени паркетни дъски;
- производство на дървесен талаш, дървесно брашно, технологични трески.

Производствения процес обхваща сушене на дървесина; импрегниране и химична обработка на дървесина с консерванти или други химикали; производство на цепени и заострени колове и колчета.

Код 16.21 по КИД-2008 „Производство на фурнир и дървесни плочи“ включва:

- производство на фурнирни листа, предназначени за облицовка, производство на дървесни плочи или други цели: шлифовани, с лаковобояджийско покритие, импрегнирани или подсилени с хартия или текстил на гърба на листа или във форми изобразяващи декоративни мотиви;
- производство на шперплат, фурнировани плочи и подобна слоеста дървесина; производство на плочи от ориентирани частици (OSB) и други плочи от дървесни частици;
- производство на плочи от дървесни влакна, произведени по сух метод (MDF) и други плочи от дървесни влакна;
- производство на уплътнен дървен материал;
- производство на слепена слоеста дървесина и слоеста дървесина от фурнир.

Код 16.23 по КИД-2008 „Производство на дограма и други изделия от дървен материал за строителството“ включва:

- производство на изделия от дървен материал, предназначени предимно за строителството: греди, подпорни греди, ребра и подпори за покриви; покривни конструкции от слепена слоеста дървесина, сглобени с метални свързки; врати, прозорци и техните каси, вкл. съдържащи панти, брави и други метални приспособления; стълбища и парпети; покривни шиндри и шейкове;
- производство на сглобяеми постройки и детайли за тях от преобладаващ дървен материал – например сауни;
- производство на мобилни къщи от дървен материал;
- производство на преградни стени от дървен материал, без параваните.

Код 16.24 по КИД-2008 „Производство на опаковки от дървен материал“ включва:

- производство на каси, касетки, кутии, щайги и други опаковки от дървен материал;
- производство на обикновени палети, бокс палети и други плоскости за товарене от дървен материал;
- производство на каци, качета, бъчви, бъчвички и други бъчварски изделия от дървен материал;
- производство на барабани за кабели от дървен материал.

Код 31 по КИД-2008 „Производство на мебели” включва производство на мебели от всякакъв материал, без камък, бетон или керамика.

В процеса на производство на мебели се използват стандартни методи за обработка на материала и сглобяване на елементите, включително рязане, формоване и ламиниране. Дизайнът, естетическите и функционалните качества на мебелите са от съществено значение за производствения процес. Някои от процесите използвани при производството на мебели, са сходни с тези, използвани в други сектори на производството. Например, въпреки че има рязане и сглобяване при производството на дървени подпори, те се класифицират в раздел 16 – „Производство на дървен материал и изделия от него”.

Производството на мебели от дървесина се отличава от производство на изделия от дървен материал по това, че се осъществяват много и различни процеси. По същия начин при производството на мебели от метал се използват технологии, с които си служат и при производството на валцувани продукти, които се класифицират в раздел 25 „Производство на метални изделия”.

Процесът на формоване на мебели от пластмаси е сходен с този по отливане на други изделия от пластмаси. Производството на мебели от пластмаси обаче се разглежда като обособена дейност.

Код 31.01 по КИД-2008 „Производство на мебели за офиси и магазини” включва:

- производство на столове за офиси, работни стаи (зали), хотели, ресторанти и обществени помещения;
- производство на столове за театрални и концертни зали, кинозалони и други подобни;
- производство на мебели, специално предназначени за магазини: щандове, шкафове-витрини, рафтове;
- производство на офис мебели;
- производство на мебели за лаборатории – банки, табуретки и други столове, шкафове и работни маси;

- производство на мебели за църкви, училища, ресторанти;
- производство на колички за сервиране в ресторанти като колички за десерти и затворени колички за храни.

Код 31.02 по КИД-2008 „Производство на кухненски мебели” включва:

- производство на кухненски мебели;
- производство на кухненски столове.

Код 31.03 по КИД-2008 „Производство на матраци и дюшеци” включва:

- производство на матраци и дюшеци: матраци с пружини или тапицирани, или пълнени с различни материали; необвити дюшеци от порест каучук или пластмаси;
- производство на пружини за легла и подматрачни рамки.

Код 31.09 по КИД-2008 „Производство на други мебели” включва:

- производство на канапета, дивани, фотьойли;
- производство на градински столове;
- производство на мебели за спални, всекидневни, столови, градини и др.;
- производство на шкафове за шевни машини, телевизионни приемници и др.

Производственият процес обхваща довършителни работи на столове и седалки: тапициране; довършителни работи на мебели – боядисване, полиране, нанасяне на покритие чрез пулверизиране и тапициране.

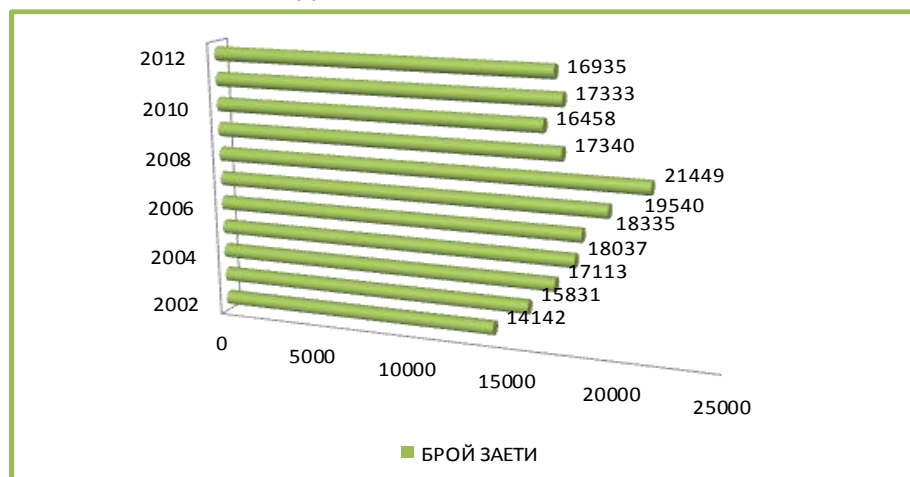
Таблица 3 Основни икономически показатели за сектор „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ”

Показател	Година	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Заети лица (брой)		14 142	15 831	17 113	18 037	18 335	19 540	21 449	17 340	16 458	17 333	16 935

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Спрямо 2009 и 2010 г. индикаторът заети лица в сектора бележи известен ръст през 2011 г., а през 2012 г. има лек спад на стойностите.

Фиг. 4 Брой заети в сектор „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ”

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Тенденцията за повишаване на броя на заетите в сектор „Производство на дървен материал и изделия от него“ води до максимални стойности през 2008 г., след което се наблюдава спад с около 23%. За 2011 г. е регистрирано увеличение на броя заети и достигане на нивата от периода 2004-2005 г. За съжаление през 2012 г. се регистрира спад с около 2.3%. Това може да се обясни с неадекватната политика на МЗХ, неяснотата на тълкуване и непрекъснатите промени в Наредбата за условията и реда за възлагане изпълнението на дейности в горските територии - държавна и общинска собственост, и за ползването на дървесина и недървесни горски продукти.

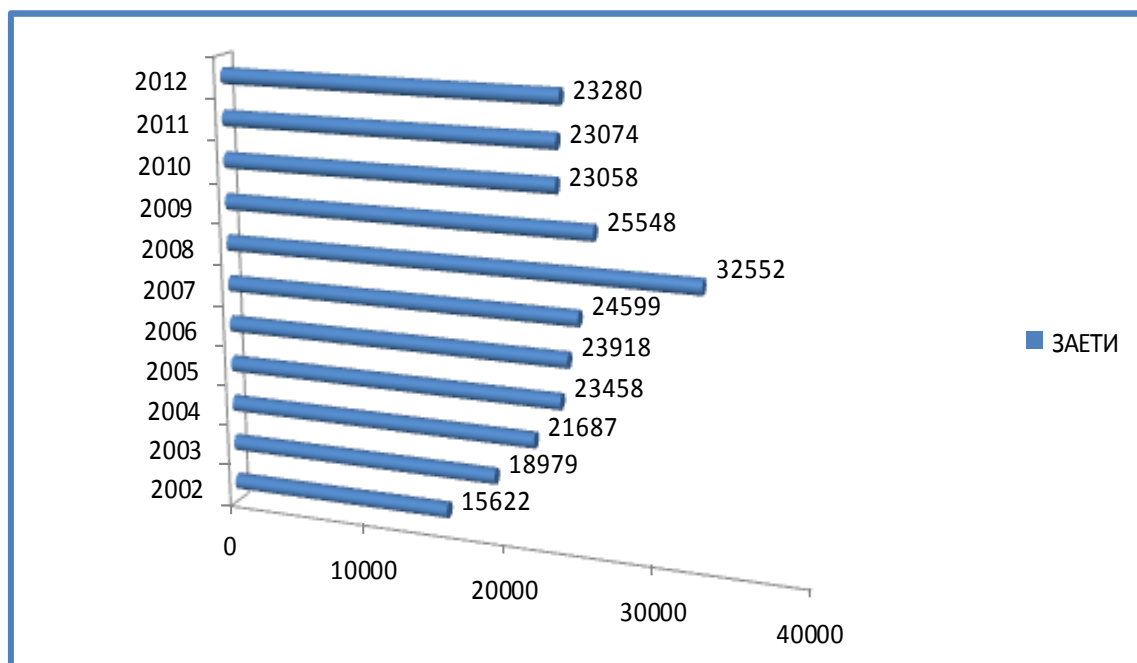
Таблица 4 Основни икономически показатели за сектор „Производство на мебели“

Показател	Година	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Заети лица (брой)		15 622	18 979	21 687	23 458	23 918	24 599	32 552	25 548	23 058	23 074	23 280

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Забелязва се, независимо и много слаб ръст на броя на заетите, който се дължи на възстановения износ към страните от ЕС.

Фиг. 5 Брой заети в сектор „Производство на мебели“

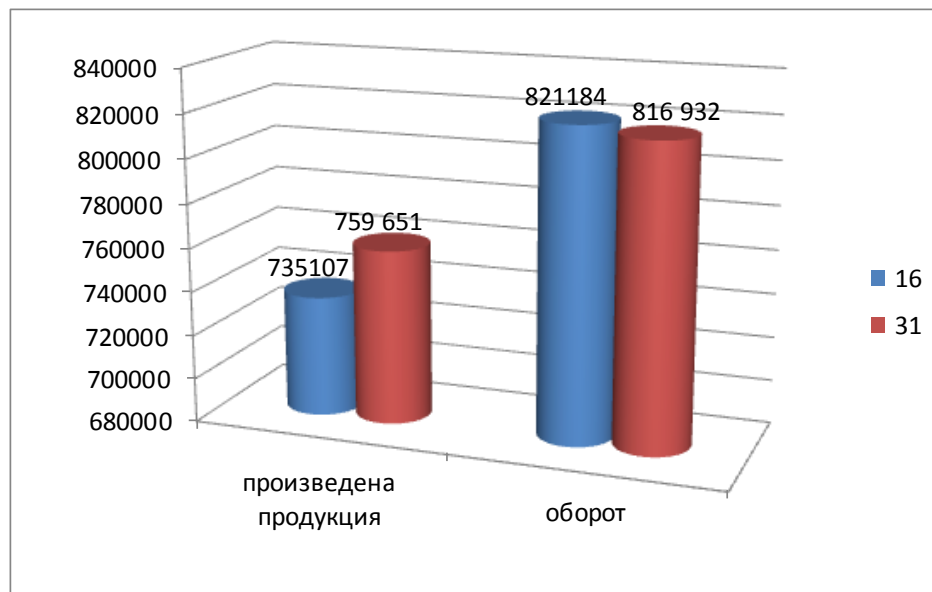

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Най-висока стойност на броя заети лица за сектор „Производство на мебели“ е регистриран през 2008 г.

Като резултат от общата икономическа конюнктура, която засяга пряко и този сектор, през 2011 г. е регистриран спад с около 23%. Незначителен ръст от 0.9% се регистрира през 2012 г.

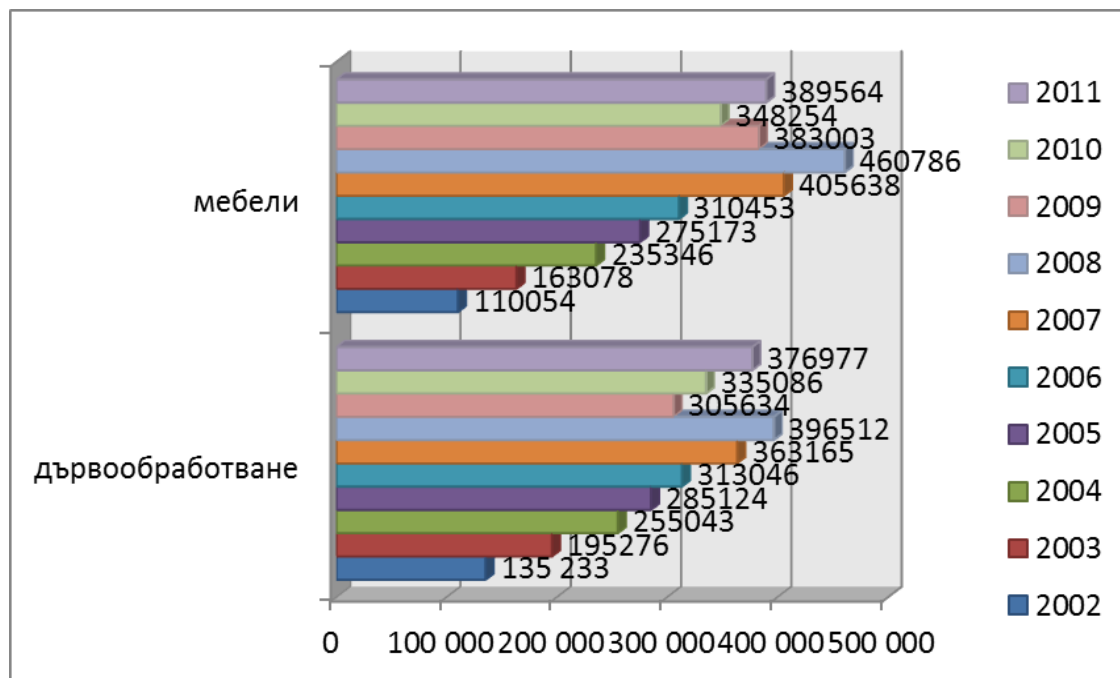
Фиг. 6 ПРОИЗВЕДЕНА ПРОДУКЦИЯ И ОБОРОТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ДВАТА СЕКТОРА ПО ТЕКУЩИ ЦЕНИ ЗА 2011 г., в хил. лв.

Източник: НСИ и собствени изчисления.

За 2011 г. произведената продукция за С16 е на стойност 735 107 хил. лв., а за С31 – 759 651 хил. лв. По отношение на оборота по високи стойности са регистрирани за С16 – 821 184 хил. лв. срещу 816 932 за С31.

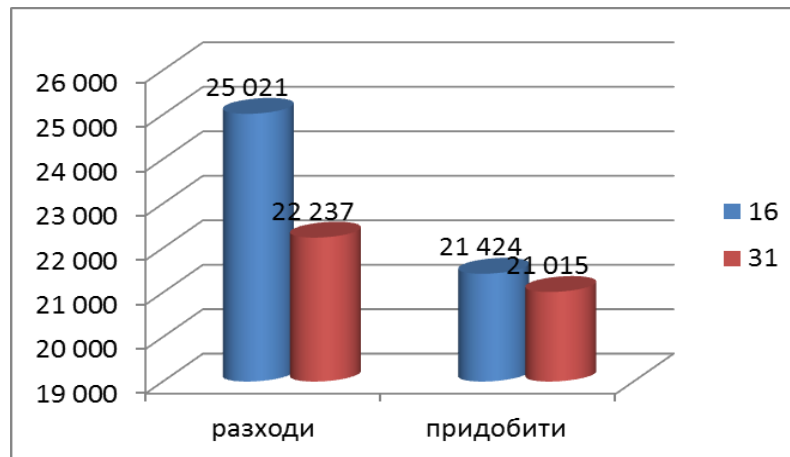
Фиг. 7 ПРОИЗВОДСТВО НА ДЪРВЕН МАТЕРИАЛ И МЕБЕЛИ, в EUR

Източник: НСИ и собствени изчисления.

През 2011 г. макар и много плавно, се наблюдава тенденция за повишаване на производството и за двата сектора.

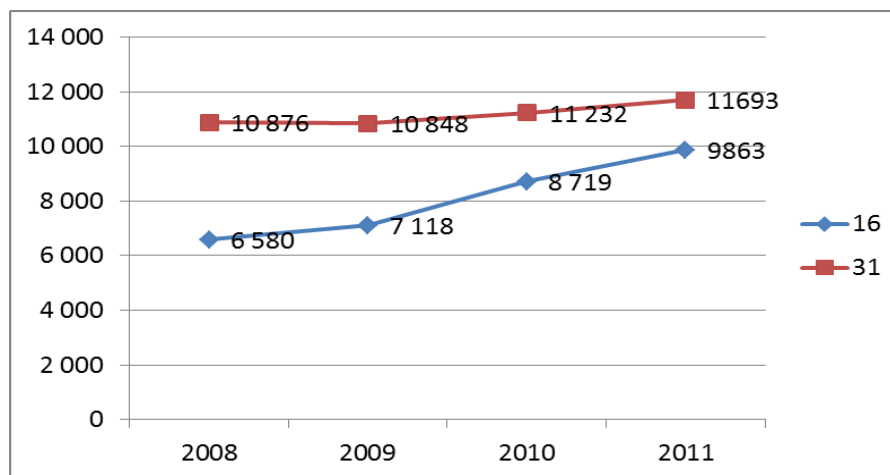
Фиг. 8 РАЗХОДИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ДМА ЗА МАШИНИ, ПРОИЗВОДСТВЕНО ОБОРУДВАНЕ И АПАРАТУРА ЗА ДВАТА СЕКТОРА ЗА 2011 Г., В ХИЛ. ЛВ.

Източник: НСИ и собствени изчисления.

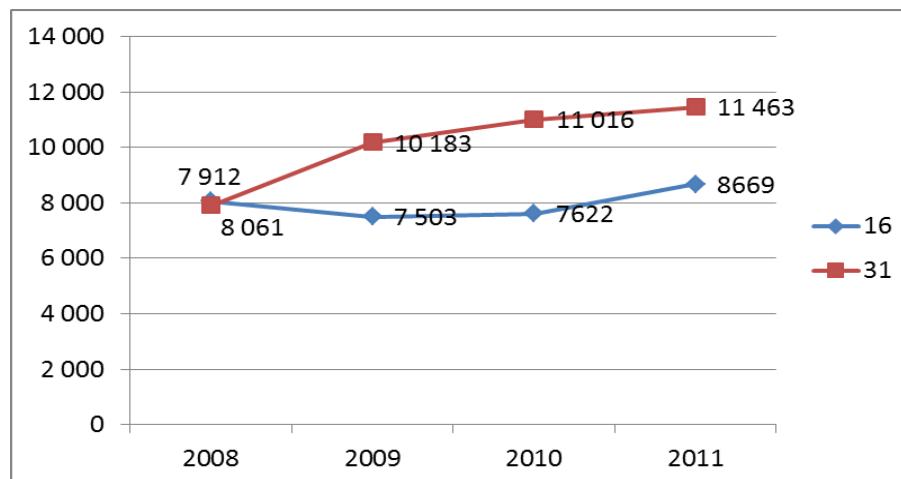
За сектор „Дървообработване“ са регистрирани по-високи стойности на разходите за ДМА през 2011 г. в сравнение със сектор „Производство на мебели“.

Фиг. 9 ДАНЪЧНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ДВАТА СЕКТОРА, В ХИЛ. ЛВ.

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Фиг. 10 ОСИГУРИТЕЛНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ДВАТА СЕКТОРА, В ХИЛ. ЛВ.

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Във връзка със световната икономическа рецесия се наблюдава покачване на нивата на осигурителни и данъчни задължения за периода 2008-2011 г. В края на периода се наблюдава тенденция към запазване или много леко покачване на стойностите.

Таблица 5 ТАРИФНИ НОМЕРА В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ“

№	Описание
9401	Мебели за сядане (с изкл. на тези от № 9402), дори превръщащи се на легла, и техните части
9402	Мебелировка за медицински, хирургически, зъболекарски или ветеринарни кабинети и зали (например операционни маси, маси за прегледи, легла с механизъм за използване в клиниките, зъболекарски столове и други); столове за фризьорски салони и подобни столове, с устройство за ориентация и повдигане; части за тези артикули
9403	Други мебели и техните части (бюра, шкафове, кухненски модули, легла от метал, дърво, пластмаса или бамбук)
9404	Пружини за легла и поставки за матраци; артикули за легла и подобни артикули (напр. дюшеси, юргани, пухени завивки, пуфове, възглавници) с пружини или тапицирани, или пълнени с всякакви материали, включително тези от порест каучук или от порести пластмаси, обвити или не
9405	Осветителни тела (включително прожекторите) и техните части, неупоменати, нито включени другаде; рекламни лампи, светлинни надписи, светлинни указателни табели и подобни артикули, притежаващи постоянно фиксиран светлинен източник, и техните части, неупоменати, нито включени другаде
9406	Сглобяеми конструкции (мобилни къщи, оранжерии)

Източник: МИЕ.

Таблица 6 ОБЕМ И ДИНАМИКА НА ИЗНОСА НА МЕБЕЛИ

Износ по позиции	2012 (хил. USD)	Индекс 2012/2011 (%)	2012 (в EUR)	Индекс 2012/2011 (%)
9401	199 246	20.9	155 056	30.6
9402	2793	-29.3	2 172	-23.8
9403	128 729	7.1	100 317	16.0
9404	74 975	29.9	58 199	40.0
9405	39 808	59.3	31 002	72.2
9406	9981	6.0	7770	15.3
Други, неklasирани	13 100	-19.0	10 442	-10.3

Източник: МИЕ.

Таблица 7 ТАРИФНИ НОМЕРА В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“

№	Описание
4401	Дърва за горене
4402	Дървени въглища
4403	Дървен материал, необработен ...
4404	Дървени заготовки за обръчи, цепени колчета ...
4405	Дървесен талаш, дървесно брашно
4406	Дървени траверси за ж.п. линии
4407	Дървен материал, обработен, над 6 мм, ...
4408	Фурнирни листове и друг д. материал, до 6 мм ...
4409	Дървен материал, профилиран, рендосан, шлиф. ...
4410	Плочи от дървесни частици, от дървен материал ...
4411	Плочи от дървесни влакна ...
4412	Шперплат, фурнирни плоскости ...
4413	“Уплътнен” дървен материал...
4414	Дървени рамки за картини, фотографии, ...
4415	Амбалаж от дървен материал (каси, касетки, щайги..)
4416	Бъчви, кази, качета, ...
4417	Инструменти, тела и дръжки за инструменти, ...

4418	Дърводелски изделия и части за конструкции ...
4419	Дървени съдове и прибори за сервиране, кухня
4420	Мозайки върху дърво, кутии за бижута, ...
4421	Други изделия от дървен материал (закачалки)
	Други, неklasирани

Източник: МИЕ.

Таблица 8 ОБЕМ И ДИНАМИКА НА ИЗНОСА НА ИЗДЕЛИЯ ОТ ДЪРВЕН МАТЕРИАЛ

Дървен материал по позиции	2012 (хил. USD)	Индекс 2012/2011 (%)	2012 (EUR)	Индекс 2012/2011 (%)
4410	99 036	-2.1	77 189	6.0
4407	53 278	-13.7	41 579	-6.1
4401	49 050	33.5	38 358	45.5
4403	32 185	2.1	25 071	10.9
4412	27 646	24.9	21 533	35.4
4411	23 981	-14.4	18 622	-7.4
4415	13 411	-3.7	10 426	4.3
4409	9025	6.0	7018	14.8
4418	8909	72.1	6998	88.4
4404	5892	-3.5	4559	3.5
4421	4815	1.9	3757	10.7
4408	4567	-12.1	3541	-5.0
4402	1589	-67.6	1227	-65.1
4413	1054	-41.3	821	-36.6

Източник: МИЕ.

Таблица 9 ВОДЕЩИ ЕКСПОРТНИ ПАЗАРИ НА ДВАТА СЕКТОРА КЪМ 1 юни 2013 г.

Производство на мебели		Дървообработване	
№	Страна	№	Страна
1	Германия	1	Турция
2	Италия	2	Гърция
3	Франция	3	Италия
4	Великобритания	4	Румъния
5	Чехия	5	Македония
6	Холандия	6	Франция
7	САЩ	7	Германия
8	Гърция	8	Сърбия
9	Белгия	9	Азербайджан
10	Австрия	10	Алжир

Източник: МИЕ.

Традиционно българските мебелни производители изнасят за европейския пазар, като през последните години се наблюдават и сериозни опити за реализиране на продукцията и в близкия изток, Русия и Северна Африка. Подобна е ситуацията и в сектор „Дървообработване“, където няма промяна по отношение на водещите експортни пазари, сравнено с предходни години.

Основни изводи и тенденции за значимостта на сектора

Секторът има голямо значение в общата икономическа рамка на България. Секторът за производството на мебели обхваща около 2% от индустриалното производство у нас и създава също около 2% от добавената стойност в индустрията.

Индексът на промишленото производство и този на оборота в сектора през 2010 г. се подобряват съответно с 6.4 и 3.6 пункта. Минималното понижение на индекса на цените на производител (-0.1 процентни пункта спрямо 2009 г.) може да се пренебрегне и да се приеме, че цените на производителя се запазват на равнището от предходната година.

Производството се състои от мебели за офиси и магазини, кухненски мебели, други мебели, матраци и дюшеци. Осъществява се от около 1600 фирми, като повече от половината са разположени на територията на Югоизточен, Южен централен и Северен централен район за планиране. Съживяването на производството в сектора се отрази върху динамиката на износа, който през 2010 г. нарасна с 26.8%. Участието на сектора във външната търговия възлиза на около 1.5% от общия износ на страната и 1% от общия внос на страната.

Секторът за производството на дървен материал обхваща около 1.5% от индустриалното производство в страната и създава също около 1.5% от добавената стойност в индустрията. Индексът на промишленото производство и този на оборота в сектора през 2010 г. се подобряват съответно с 12.6 и 7.1 пункта. Същевременно секторът е един от малкото в индустрията, при който се наблюдава понижение на цените на производител (-5.6 процентни пункта спрямо 2009 г.).

Производството се състои от фурнир, дървесни плочи, сглобени паркетни плочи, дограма, дървени опаковки и др. Осъществява се от около 1230 фирми, 40% от които са разположени на територията на Южен централен и Югозападен район за планиране.

Съживяването на производството в сектора се отрази върху динамиката на износа, който през 2010 г. нарасна с 36.5%. Участието на сектора във външната търговия на страната възлиза на около 1.3% от общия износ и малко под 1% от общия внос.

Раздел 3. ОСНОВНИ ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ И СЪСТОЯНИЕ НА РАБОТНАТА СИЛА В СЕКТОРА

3.1. ВЛИЯНИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ ВЪРХУ РАБОТНАТА СИЛА В СЕКТОРА

Развитието на пазара на труда в България през 2012 г. бе обусловено от продължаващото оптимизиране на разходите за труд, което се отрази в по-нататъшен спад на заетостта и ръст на безработицата в страната.

Намалението на заетостта продължи да оказва ограничаващо влияние върху растежа на БВП. Спадът на заетите през изминалата година се задълбочи до 4.3% и имаше най-голям отрицателен принос към динамиката на БВП, независимо, че негативните демографски процеси също повлияха отрицателно. Икономическият растеж бе обусловен от нарастването на производителността на труда, която се повиши с над 5% за трета поредна година. За разлика от предходните три години, когато отработените часове на един зает намаляваха, през 2012 г. те се задържаха около нивото си от предходната година, което дава основания да се предположи, че работодателите не са използвали работното време като инструмент за адаптиране към икономическите условия, а са освобождавали работна сила.

Ускореният темп на намаление на заетите през 2012 г. бе свързан с по-неблагоприятната динамика на заетите в селското стопанство, обръщането в тенденцията на циклично подобрене на заетостта в промишлеността, наблюдавана през 2011 г., както и отбелязания спад на заетите в част от дейностите в сектора на услугите, които в периода 2008-2011 г. не се характеризираха с намаление на трудовия ресурс.

С новия негативен цикъл във външното търсене темпът на намаление на заетите в промишлеността отново се ускори. Ревизираните данни за заетостта за 2011 и 2012 г. показват, че динамиката на заетите в промишлеността следва промяната във външното търсене, със съответното отражение върху активността на експортно-ориентираните отрасли на икономиката. Така след отбелязания пик в намалението на заетите през първата половина на 2010 г., икономическите дейности от промишлеността бързо ограничиха освобождаването на трудов ресурс и през 2011 г. се наблюдаваше известно възстановяване на заетостта. Увеличеният износ и нарасналото външно търсене подпомогнаха процеса по наемане на труд в експортно-ориентираните предприятия на преработващата промишленост, а реструктурирането на заетостта към по-високо квалифицирана работна сила спомогна за увеличението на производителността на труда. С отслабването във външното търсене от втората половина на 2011 г. и през 2012 г., промишлените отрасли отново започнаха да освобождават наети лица, като темпът на намаление на общата заетост в сектора постепенно се ускори и достигна среден за годината спад от 3.5%. Все пак, част от отраслите в преработващата промишленост, които постигнаха положителен ръст на заетостта през 2011 г., успяха да запазят тази тенденция и през 2012 г., макар и да не повлияха върху динамиката на общата заетост в промишлеността. Това бе характерно за производството на хартия и изделия от хартия, производството на компютърни, електронни и оптични продукти, и производството на електрическо оборудване, независимо, че първият и третият отрасли регистрираха спад на добавената стойност и съответно намаление на производителността на труда. След

отбелязаното намаление на заетите през 2009 г. две икономически дейности – производство на фармацевтични продукти и производство на моторни превозни средства – показаха увеличение на заетостта и през трите години от 2010 г. насам, заедно с повишение на производителността на труда и увеличение на новосъздадения доход. През 2012 г. производствата на машини и съоръжения, на друго транспортно оборудване и на мебели възстановиха положителния темп на изменение на заетите, като ръстът на износа в тези групи стоки остана положителен, а добавената стойност се повиши с темпове, близки до отбелязаните през предходната година.

Таблица 10 Динамика на БДС, производителността на труда и заетостта в избрани дейности

Показател Икономически дейности	Година	БДС в реално изражение, %	Производителност на труда, %	Заетост, %
Производство на хартия и изделия от хартия	2009	-0.5	9.4	-9.1
	2010	9.6	17.1	-6.4
	2011	6.6	5.5	1.0
	2012	-14.0	-14.9	1.0
Производство на мебели	2009	-10.7	-3.4	-7.5
	2010	-7.9	-0.8	-7.1
	2011	33.7	38.6	-3.5
	2012	25.6	15.8	8.5

Източник: Министерство на финансите.

Регистрира се необходимост от кадри с подходящи и актуални технически умения и наличие на легализиран документ за правоспособност.

3.2. ДЕМОГРАФСКИ ОСОБЕНОСТИ И ДРУГИ РИСКОВИ ФАКТОРИ

Като остър демографски проблем се очертава продължаващият процес на **застаряване на населението**. Той се изразява в непрекъснато нарастване на показателя за средната възраст на населението през последните години. През 2000 г. този показател е бил 39.9 г., през 2005 г. – 41.2 г., а през 2010 г. достига 41.9 години.

Тенденцията на застаряване на населението се изразява и в промените на неговата основна възрастова структура – разпределение на населението под, в и над трудоспособна възраст. От позицията на бъдещото развитие трябва да се отбележи, че сериозен демографски проблем за България е значително ниският относителен дял на населението от 0 до 14 години включително – 13.8%. Населението на 65 и повече години непрекъснато нараства и сега е 17.7%. Сред административните области процесът на остаряване е най-силно изразен във Видин, Монтана и Габрово. В тези области относителният дял на населението на 65 и повече години е над 22%, като във Видин е най-висок – 24.1%. Най-нисък е този относителен дял в областите София (столица), Благоевград, Варна, Бургас и Кърджали – между 15 и 16%.

Друг показател, показващ остротата на посочения проблем е коефициентът на демографско заместване. През 2001 г. всеки 100 души, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 души, влизащи в трудоспособна възраст. След 2008 г. това съотношение е обратно – 100 души, излизащи от трудоспособна възраст са замествани от 91, през 2009 г. – от 82, а през 2010 г. – от 74 души. Това показва, че в страната вече настъпва стагнация по отношение на подмладяването и развитието на трудоспособното население.

Бързият темп на застаряване на населението в България изисква енергични икономически, институционални, административни, бюджетни и финансови промени, без които ще бъде нарушена сплотеността в обществото, солидарността между поколенията и ще възникват нови, трудно разрешими проблеми за бъдещите поколения.

В демографски план застаряването на населението е необратим процес и затова отговорът на това предизвикателство трябва да бъде насочен не просто към механична промяна на основните демографски показатели, а към прилагане и развитие на интегрирана политика за мобилизиране и пълноценно използване на възможностите на наличните човешки ресурси и целенасочено инвестиране в повишаване на качеството на човешкия капитал. Във връзка с тези проблеми трябва да се акцентира върху постигането на високо качество на човешкия капитал, на хората с тяхното здравословно състояние, образование, способности и умения.

3.3. ЗАЕТИ В СЕКТОРА, ВЪЗРАСТОВА, ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА И РЕГИОНАЛНА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА

Анализът на данните показва нарастване на броя на предприятията до 2009 г. и тенденция към намаление след това. Част от предприятията напълно са преустановили своята дейност. В същото време има намаляване на персонала в сравнение с предкризисния период. Тенденцията се запазва и през 2011 г.

3.3.1. ДИНАМИКА И СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОРА

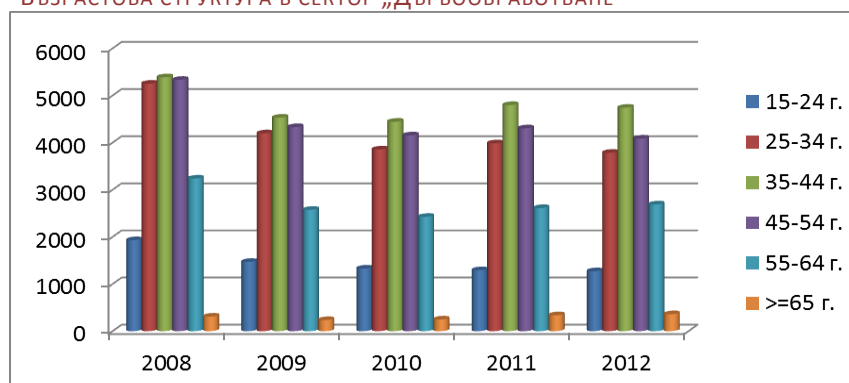
Таблица 11 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ”, 2012 г.

2012 година	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	Над 65 г.	Общо
Брой заети	1272	3785	4741	4087	2690	360	16 935
В т.ч. - мъже	985	2807	3584	2999	2112	301	12 788
- жени	287	978	1157	1088	578	59	4147

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Жените заети в сектора са едва 24.5%, като най-голям е делът на възрастова група 35-44 г., следвани от 45-54г. и 24-35 г. Мъжете, заети с производство на мебели са 75.5% като структурата на възрастта на заетите е както при служителите от женски пол. Съотношението на мъжете към жените е приблизително 1:4 в полза на заетите мъже. Данните имат своето обяснение, произтичащо от необходимостта да бъдат извършвани операции, изискващи сила и издръжливост. Заетите жени са основно с висока квалификация – проектантски и помощен административен персонал.

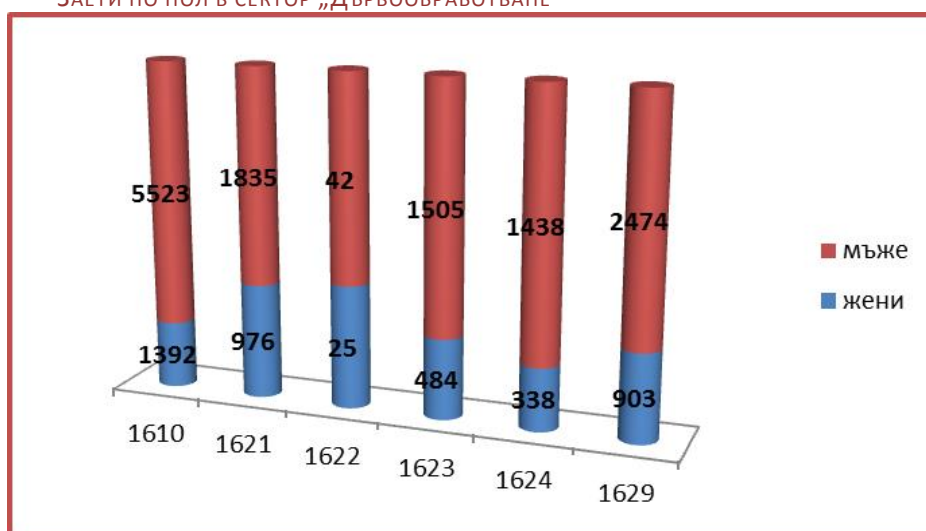
Фиг. 11 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ”

Източник: НОИ и собствени изчисления.

През последните пет години възрастовата структура на заетите в сектор „Дървообработване“ не е претърпяла промени. През целия период най-висок е процентът на заетите между 35 и 44 г. и най-нисък при заетите над 65 г. Сравнението на възрастовата структура на сектор „Дървообработване“ в България и в ЕС-27 е по-трудно, поради различното групиране на заетите: в България групите обхващат 10 години, а в ЕС – 15 и 20 години (15-29, 30-49 и над 49). Все пак, съществува сходство в това, че и в ЕС-27 групата на най-младите (15-28 години) е най-слабо представена (18%).

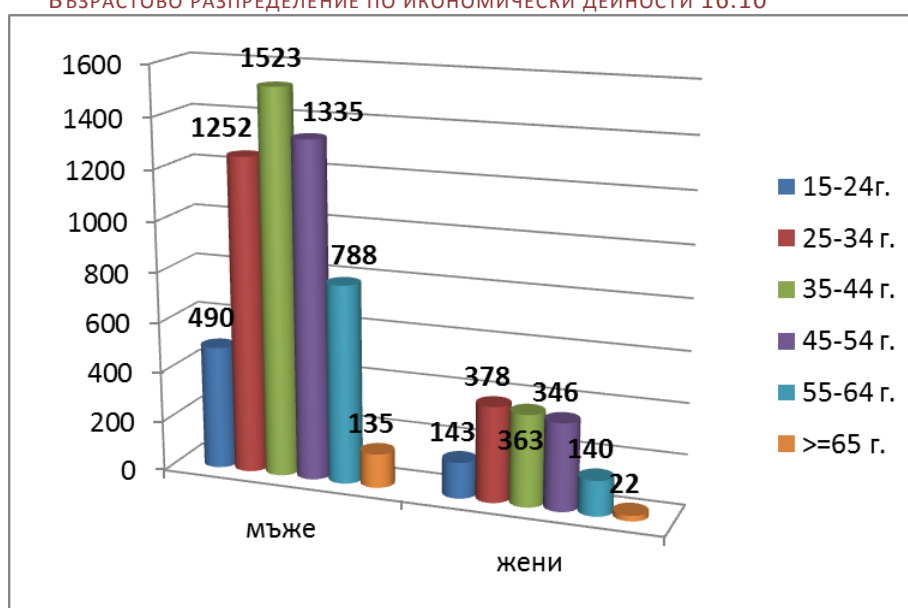
Фиг. 12 ЗАЕТИ ПО ПОЛ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Секторът предполага по-голям процент на заетите мъже. В зависимост от подсектора заетостта при жените варира между 23 и 40 процента.

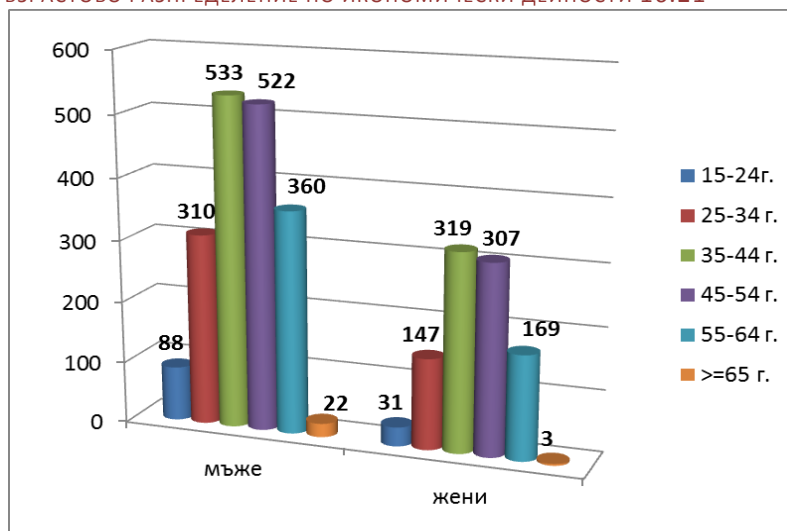
Фиг. 13 ВЪЗРАСОВО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ 16.10

Източник: НОИ и собствени изчисления.

За подсектор „Разкрояване, рендосване и импрегниране на дървен материал“, най-голям е броят на заетите мъже между 35 и 44 г., а при жените, най-голям е процентът на заетите между 25 и 34 г.

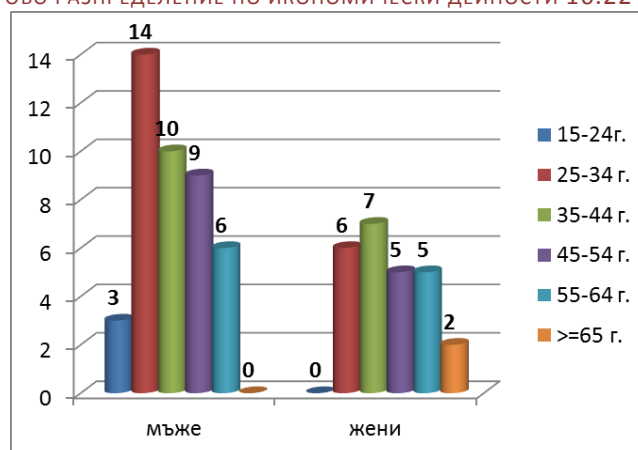
Фиг. 14 **ВЪЗРАСТОВО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ 16.21**

Източник: НОИ и собствени изчисления.

За подсектор „Производство на фурнир и дървесни плочи”, възрастовото разпределение на мъжете и жените е с идентична структура. Най-голям е дялът на 35-44 годишните, следван от 45-54 и 55-64 годишните.

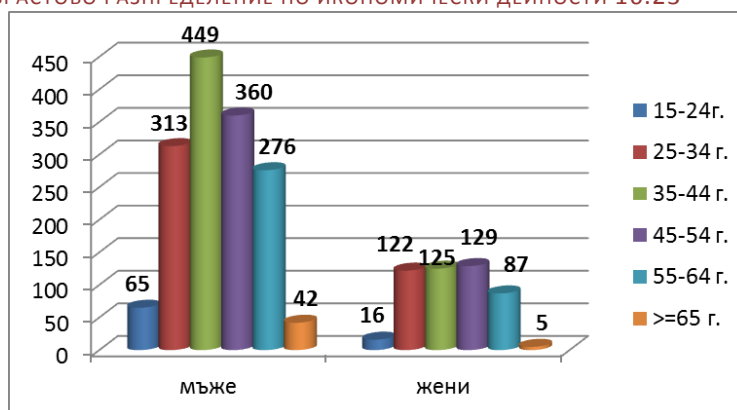
Фиг. 15 **ВЪЗРАСТОВО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ 16.22**

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Производство на сглобени паркетни плочи е подсектор с много нисък дял на заетите, като с изключение на заетите между 25 и 34 г. се забелязва изравняване на заетите жени и мъже.

Фиг. 16 **ВЪЗРАСТОВО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ 16.23**

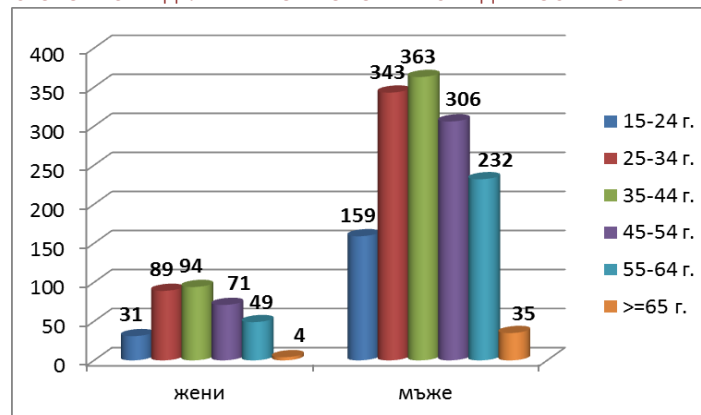

Източник: НОИ и собствени изчисления.

В „Производство на дограма и други изделия от дървен материал за строителството“ най-голям е броят на заетите мъже между 35 и 44 г., а при жените, най-голям е процентът на заетите между 45 и 54 г.

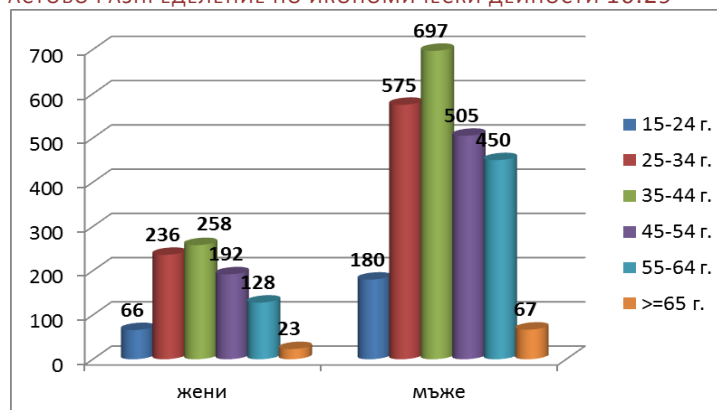
Фиг. 17 Възрастово разпределение по икономически дейности 16.24

Източник: НОИ и собствени изчисления.

За подсектор „Производство на опаковки от дървен материал“, възрастовото разпределение на мъжете и жените е с идентична структура. Най-голям е делът на 35-44 годишните, следван от 25-34 и 45-54 годишните.

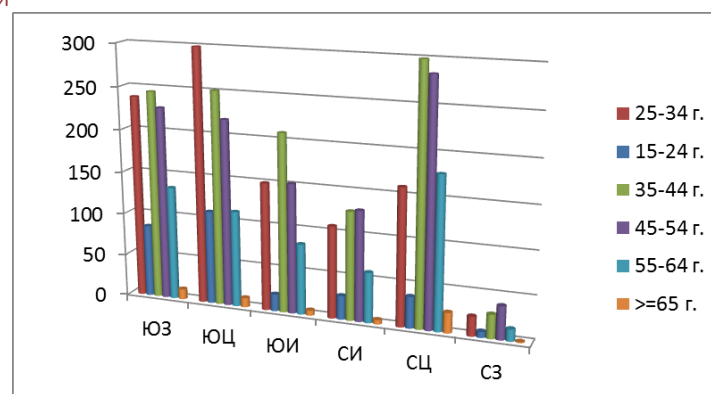
Фиг. 18 Възрастово разпределение по икономически дейности 16.29

Източник: НОИ и собствени изчисления.

За подсектор „Производство на други изделия от дървен материал“, заетите жени са около 35%, като възрастовото разпределение на мъжете и жените е с идентична структура. Най-голям е делът на 35-44 годишните, следван от 45-54 и 55-64 годишните.

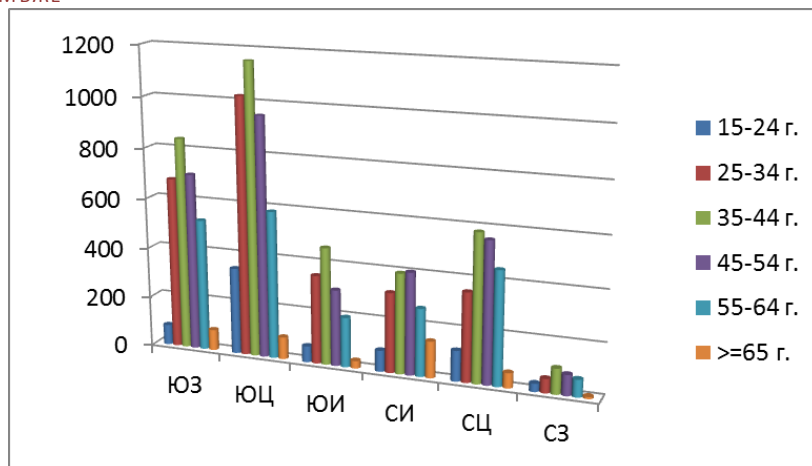
Фиг. 19 Възрастово разпределение по райони за планиране в сектор „Дървообработка“ – жени

Източник: НОИ и собствени изчисления.

В Южен централен район, където повечето от зетите са с мюсюлманско велоизповедание, зетите между 25 и 34 г. жени са най-голям процент. В Северен централен, Югоизточен и Югозападен район за планиране преобладават жените зети във възрастова група 35-44 години, а за Северозападен и Североизточен най-голям е броя на 45-54 годишните жени.

Фиг. 20 ВЪЗРАСТОВО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“ – МЪЖЕ

Източник: НОИ и собствени изчисления.

В сектор „Дървообработване“ най-активни са мъжете във възрастова група 35-44г. с изключение на Североизточен район, където минимален превес имат 45-54 годишните мъже.

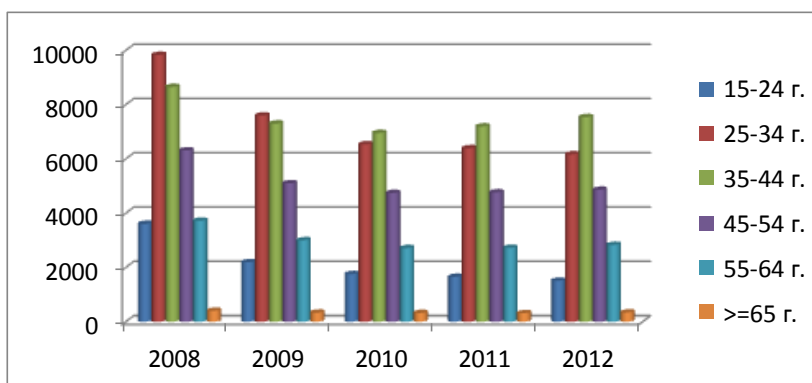
ТАБЛИЦА 12 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ“, 2012 г.

2012 година	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	55-64 г.	Над 65 г.	Общо
Брой зети	1514	6175	7546	4866	2835	344	23280
В т.ч. - мъже	1106	4145	5066	2991	1842	264	15414
- жени	408	2030	2480	1875	993	80	7866

Източник: НОИ.

Жените зети в сектора са 33.8%, като най-голям е дялът на възрастова група 35-44 г., следвани от 25-44 и 45-54 г. Мъжете, зети с производство на мебели са 66.2%, като структурата на възрастта на зетите е както при работниците и служителите от женски пол.

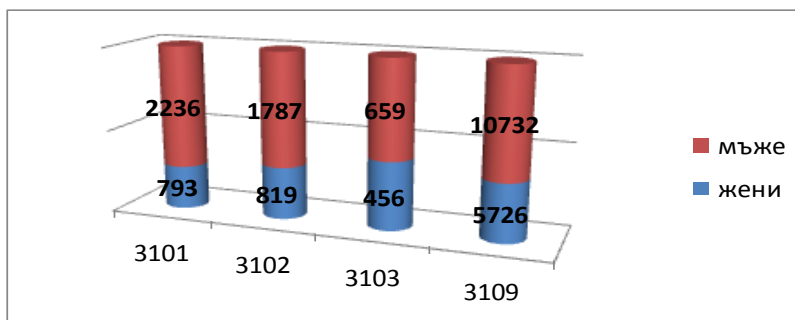
Фиг. 21 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ“

Източник: НОИ и собствени изчисления.

С намаляване броя на зетите през разглеждания период се променя и тяхната възрастова структура. През 2008-2009 г. най-голям е броят на зетите между 25 и 34 г. С настъпването на икономическата криза и сериозното редуциране на броя на зетите, очевидно е, че работодателите залагат на служители с повече опит и през следващите 3 години зетите между 35 и 44 г. се увеличават за сметка на възрастовата група 25-34 г.

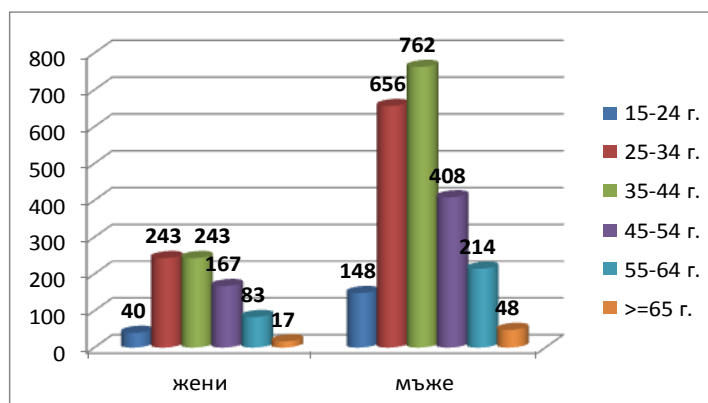
Фиг. 22 Заети по пол в сектор „Производство на мебели”

Източник: НОИ и собствени изчисления.

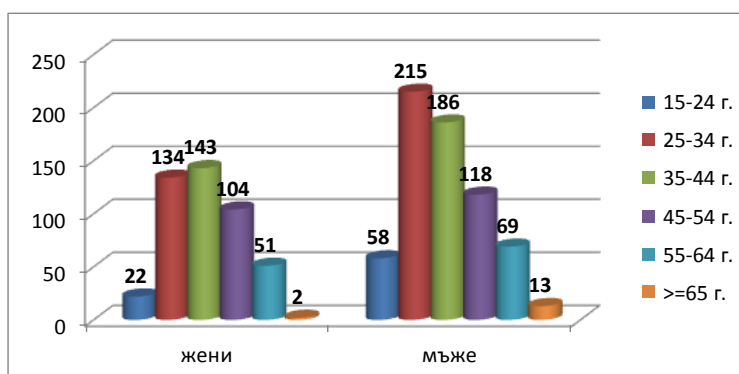
Съотношението мъже/жени в сектор „Производство на мебели” в България е много близко до това в ЕС-27. Делът на дадена група в % от общата численост на зетите се изменя различно по големина и знак в зависимост от възрастта. При групата 25-34 г. има слабо относително намаление, при следващата група (35-44 г.) относителното изменение е незначително, а при двете по-възрастни групи (45-54 и 55-64 г.) се наблюдава относително нарастване. Очевидно е, че в условията на криза предприятията предпочитат да запазят доколкото е възможно опитните си работници и служители за сметка на най-младите. Въпреки това, в абсолютни стойности (брой зети лица) намалението във всички възрастови групи е значително, като е най-голямо в основните групи (35-44 и 45-54 г.).

Фиг. 23 Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели” 31.01

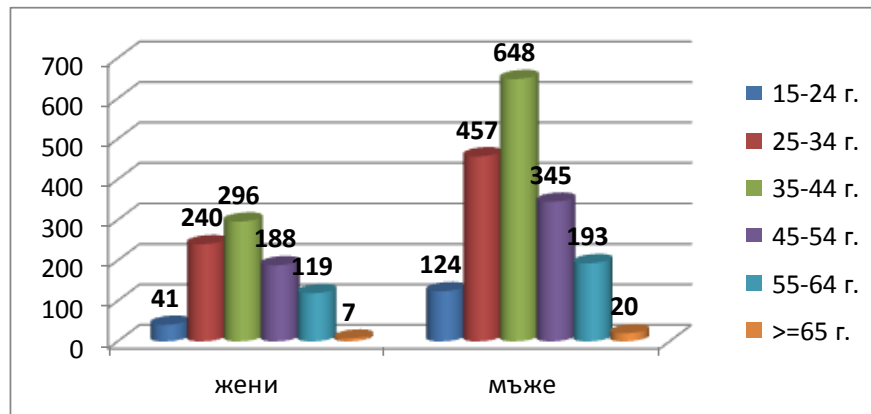
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 24 Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели” 31.02

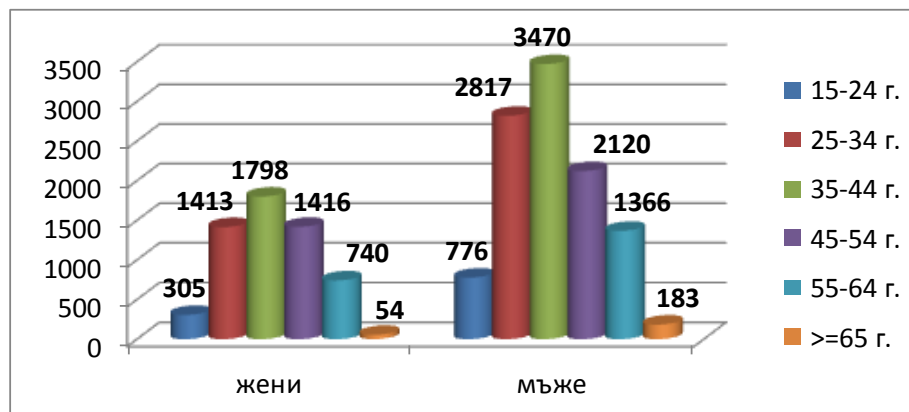
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 25 Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели” 31.03

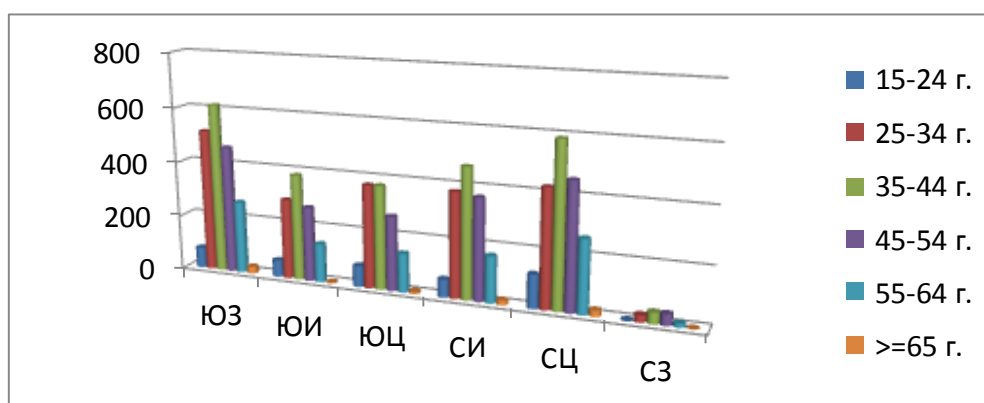
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 26 Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели” 31.09

Източник: НОИ и собствени изчисления.

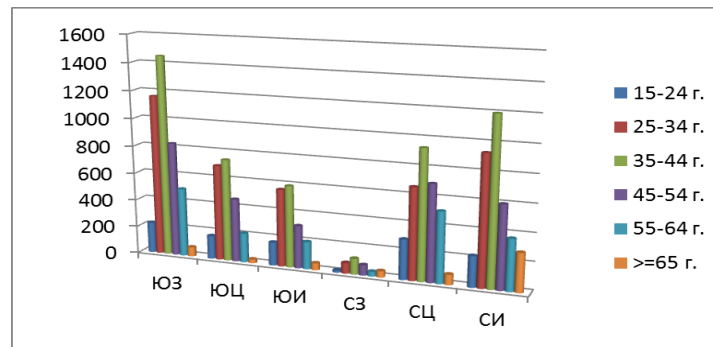
Фиг. 27 Възрастово разпределение по райони за планиране сектор „Производство на мебели” – жени

Източник: НОИ и собствени изчисления.

В сектор „Производство на мебели“ във всички райони за планиране най-висок процент на заетост при жените има във възрастовата група 35-44 г. и най-нисък – в пенсионна възраст. Положителна е тенденцията на увеличаване на младежката заетост в сектора.

Фиг. 28 Възрастово разпределение по райони за планиране сектор „Производство на мебели” – мъже

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Както при жените, така и при мъжете в сектор „Производство на мебели” най-голям е процентът на заетите от възрастова група 35-44 г.

Таблица 13 Квалификационна структура на заетите в сектор „Дървообработване” през 2012 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)

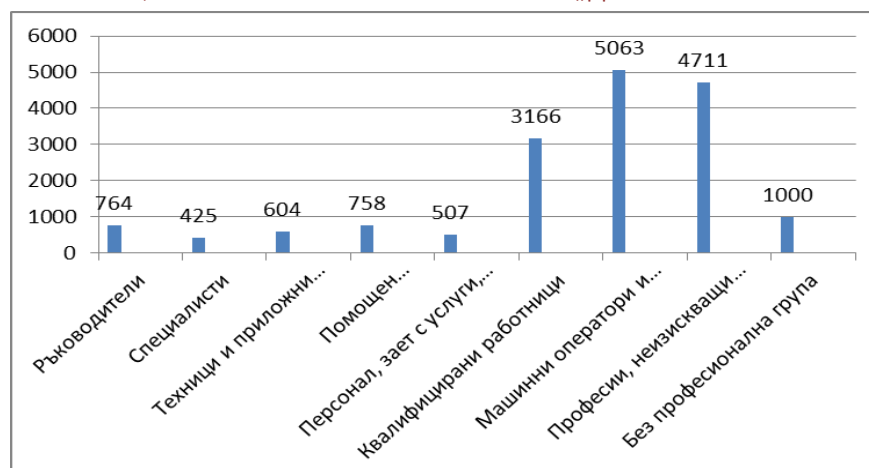
№ по ред	Категория персонал	Броя	Относителен дял, %
1	Ръководители	764	4,5
2	Специалисти	425	2,5
3	Техници и приложни специалисти	604	3,55
4	Помощен административен персонал	758	4,46
5	Персонал, зает с услуги, търговия и охрана	507	2,98
6	Квалифицирани работници	3166	18,6
7	Машинни оператори и монтажници	5063	29,8
8	Професии, неизискващи специална квалификация	4711	27,73
9	Без професионална група	1000	5,88
	Общо заети	16 988	100%

Източник: НОИ.

Най голям е делът на машинните оператори и монтажниците. След тях се нареждат т.нар. „универсални” работници, т.е. работници, които са натоварени с изпълнението на операции, изискващи по-ниска квалификация. От друга страна, непрекъснатото повишаване на технологичното ниво на предприятията и реструктурирането на сектора, изисква и по-висока квалификация.

Друга интересна тенденция е нарастването на броя на административния персонал за сметка на техниците и приложните специалисти.

Фиг. 29 Квалификационна структура на заетите в сектор „Дървообработване”

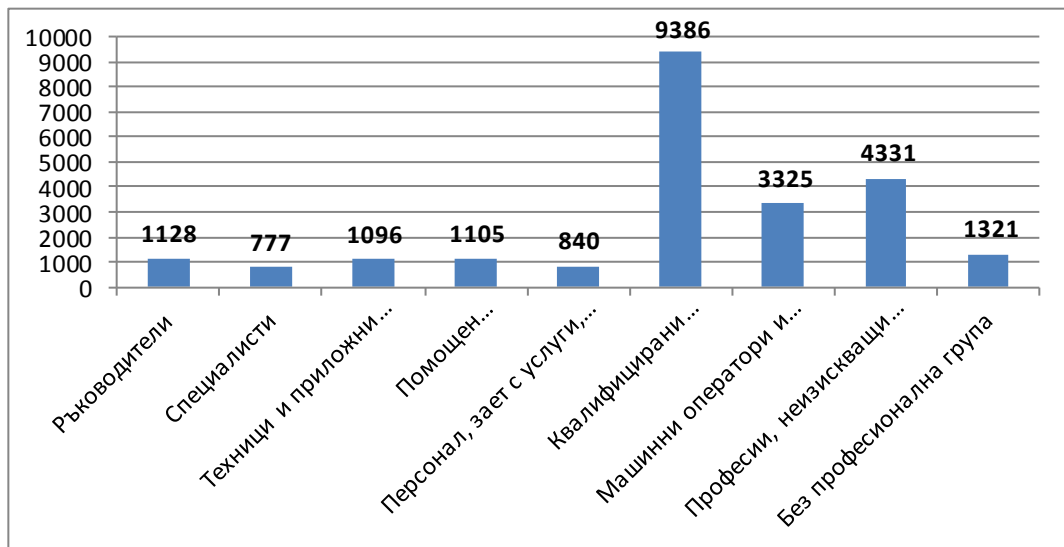
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Таблица 14 Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели” през 2012 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)

№ по ред	Категория персонал	Броя	Относителен дял, %
1	Ръководители	1128	4,84
2	Специалисти	777	3,33
3	Техници и приложни специалисти	1096	4,70
4	Помощен административен персонал	1105	4,74
5	Персонал, зает с услуги, търговия и охрана	840	3,60
6	Квалифицирани работници	9386	40,27
7	Машинни оператори и монтажници	3325	14,26
8	Професии, неизискващи специална квалификация	4331	18,58
9	Без професионална група	1321	5,68
	Общо заети	23 309	100%

Източник: НОИ.

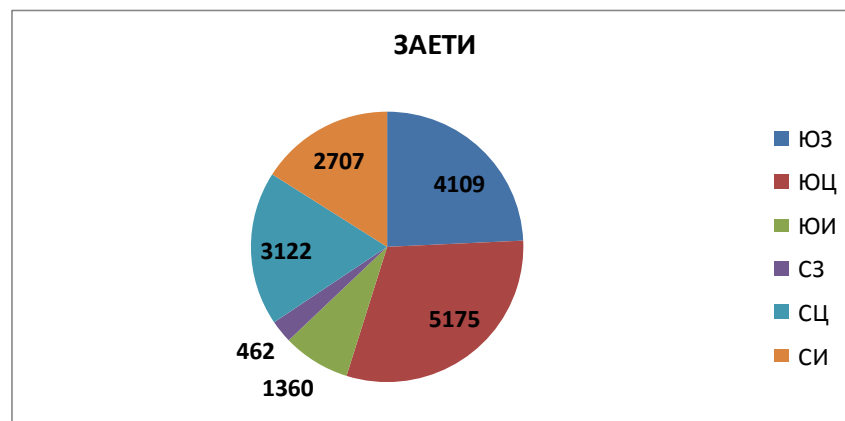
Фиг. 30 Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели”

Източник: НОИ и собствени изчисления.

В сектор „Производство на мебели” най-голям е броят на квалифицираните производствени работници, а в сектор „Дървообработване” – на машинните оператори и монтажниците.

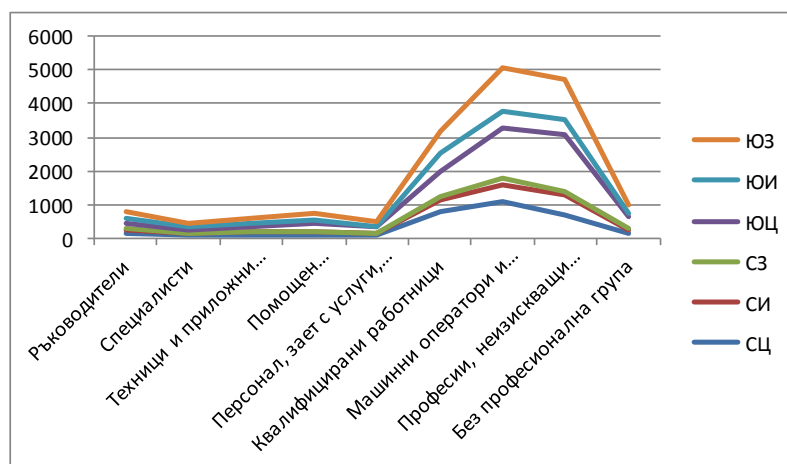
Фиг. 31 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ” ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ, 2012 г.

Източник: НОИ.

Както показват данните от фигурата заетите в Южен централен и Югозападен район за планиране са около 60% от всички заети в сектора. Това се дължи на силната зависимост от близостта до източниците на суровина за производство и квалифицирана работна сила. Повече от половината предприятия са концентрирани в Югозападния и Южния централен район за планиране на България.

Фиг. 32 КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ” ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ

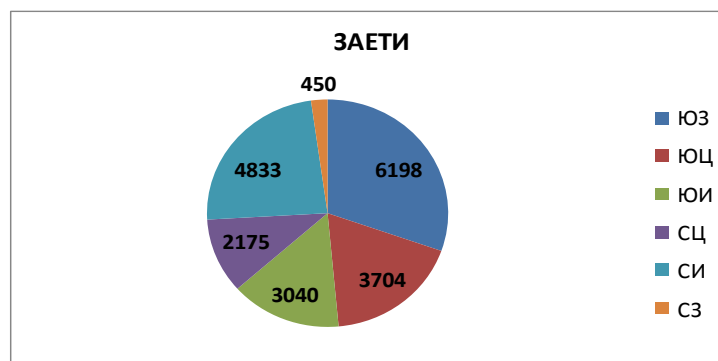
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Таблица 15 КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ” ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ⁵

Категория персонал	Район	СЦ	СИ	СЗ	ЮЦ	ЮИ	ЮЗ
Ръководители		130	110	21	196	107	200
Специалисти		76	55	11	101	74	108
Техници и приложни специалисти		85	78	8	166	110	157
Помощен административен персонал		108	93	8	236	108	205
Персонал, зает с услуги, търговия и охрана		83	39	12	180	42	151
Квалифицирани работници		765	382	74	764	547	634
Машинни оператори и монтажници		1066	533	191	1491	510	1272
Професии, неизискващи специална квалификация		693	571	108	1686	485	1168
Без професионална група		118	117	31	360	107	267

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 33 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ, 2012г.

Източник: НОИ.

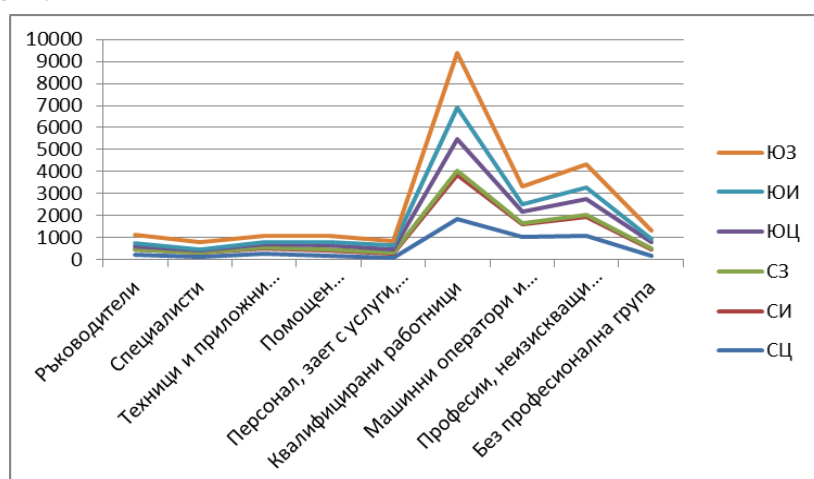
⁵ Използваните в таблици 15 и 16 съкращения са на районите за планиране, както следва: СЦ – Северен централен; СИ – Североизточен; СЗ – Северозападен; ЮЦ – Южен централен; ЮИ – Югоизточен; ЮЗ – Югозападен.

В предприятията, намиращи се в два от районите (Югозападен и Североизточен) са съсредоточени по около 50% от заетите в сектора. Това се дължи на голямата концентрация на мебелни предприятия в областите София и Русе. Следва Южен централен район с много фабрики в област Пловдив и Югоизточен район с много силно представяне на фирмите от област Ямбол. В Северен централен район, заетостта се дължи преди всичко на най-голямото мебелно предприятие – Икономическата група „Никром“, което се състои от няколко дружества със собствени заводи, специализирани в областта на мебелното производство и по-специално от електрозаварени тръби и огънато слепени детайли от фурнир. В компанията работят над 800 души. Над 80% от продукцията на дружеството се изнася в чужбина.

Секторът „Производството на дървен материал и изделия от него” обхваща около 1.5% от индустриалното производство в страната и създава също около 1.5% от добавената стойност в индустрията. Участието на сектора във външната търговия на страната възлиза на около 1.3% от общия износ и малко под 1% от общия внос. Съживяването на производството в сектора се отрази върху динамиката на износа, който през 2010 г. нарасна с 36.5%.

Наблюдава се ясно изразено неравномерно разпределение на предприятията и заетите по региони (в близост до източниците на суровина за производство и квалифицирана работна сила), като повече от 50% са разположени на територията на Североизточен и Югозападен район за планиране.

Фиг. 34 КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Таблица 16 КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ

Категория персонал	Район	СЦ	СИ	СЗ	ЮЦ	ЮИ	ЮЗ
Ръководители		210	260	16	143	99	400
Специалисти		137	172	13	80	76	299
Техници и приложни специалисти		277	256	14	146	117	286
Помощен административен персонал		180	252	22	207	152	292
Персонал, зает с услуги, търговия и охрана		103	193	13	175	152	204
Квалифицирани работници		1849	2026	173	1441	1421	2476
Машинни оператори и монтажници		1028	562	57	529	341	808
Професии, неизискващи специална квалификация		1089	854	104	713	520	1051
Без професионална група		188	270	38	278	159	388

Източник: НОИ и собствени изчисления.

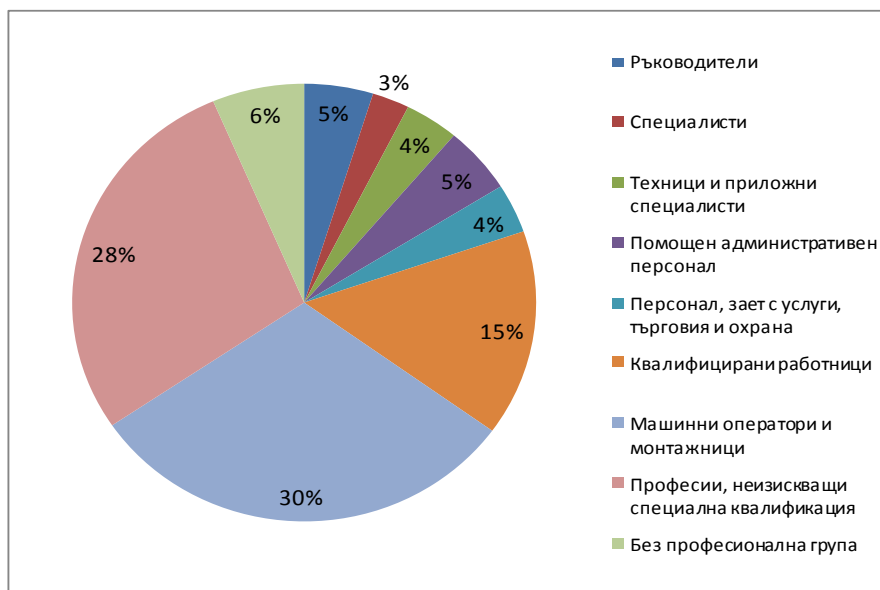

Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели“ по райони за планиране е идентична. Най-голям е дялът на категорията Квалифицирани работници, следвани от професии, неизискващи специална квалификация и Машинни оператори и монтажници.

3.3.2. СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИИТЕ, ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА В СЕКТОРА И НАЛИЧИЕТО НА КОМПЕТЕНТНОСТНИ МОДЕЛИ НА РАБОТНАТА СИЛА

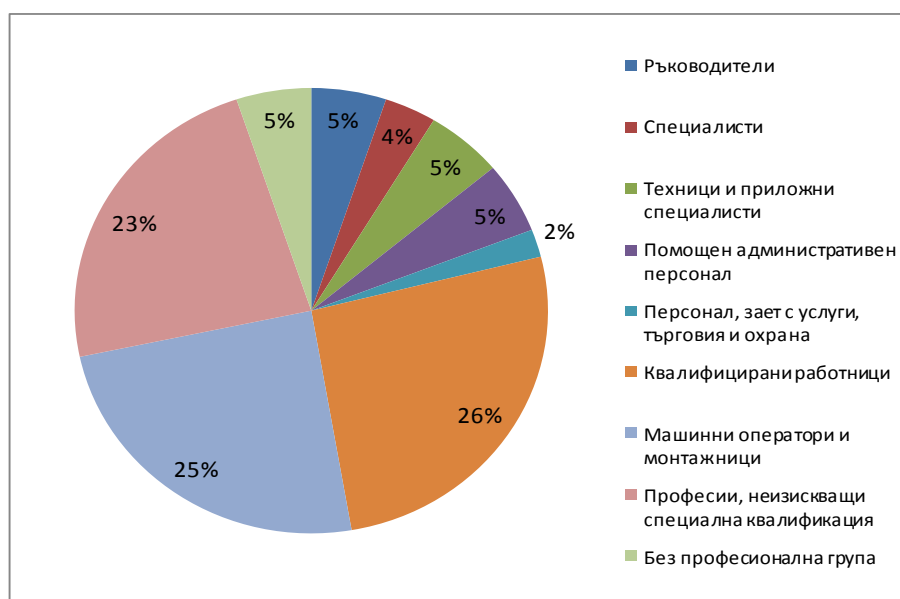
3.3.2.1. Основни работни места в сектора

Фиг. 35 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“ ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – ЮГОЗАПАДЕН

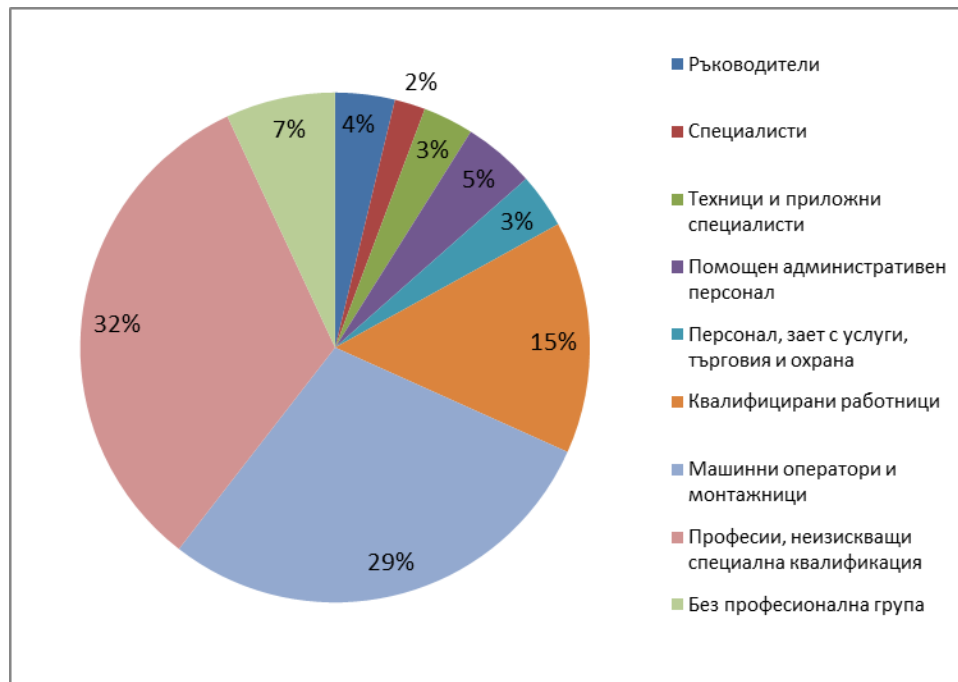
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 36 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“ ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – ЮГОИЗТОЧЕН

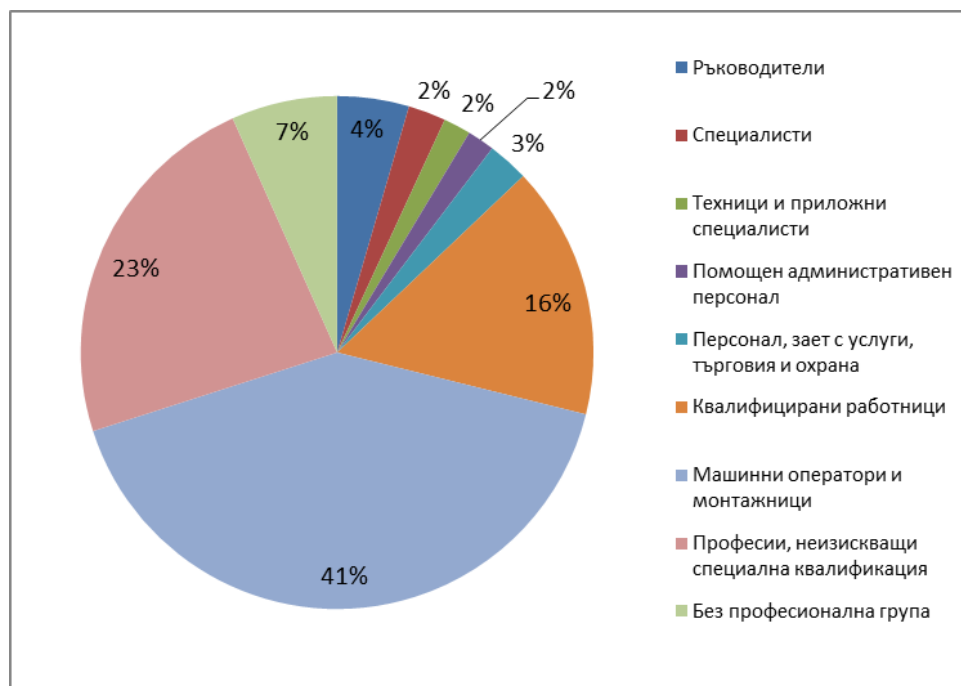
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 37 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН

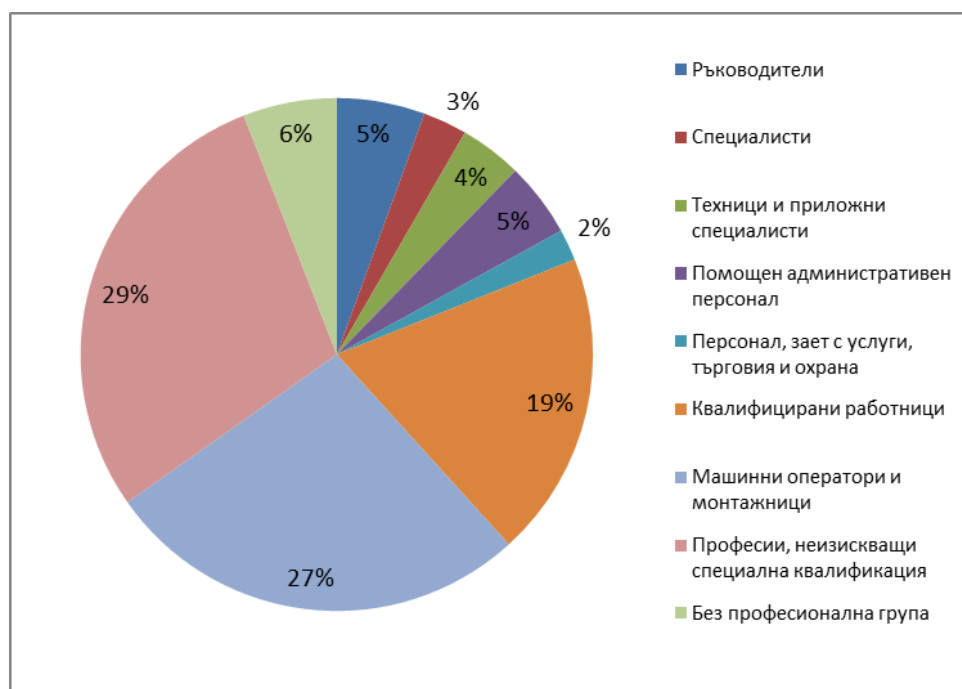
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 38 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ - СЕВЕРОЗАПАДЕН

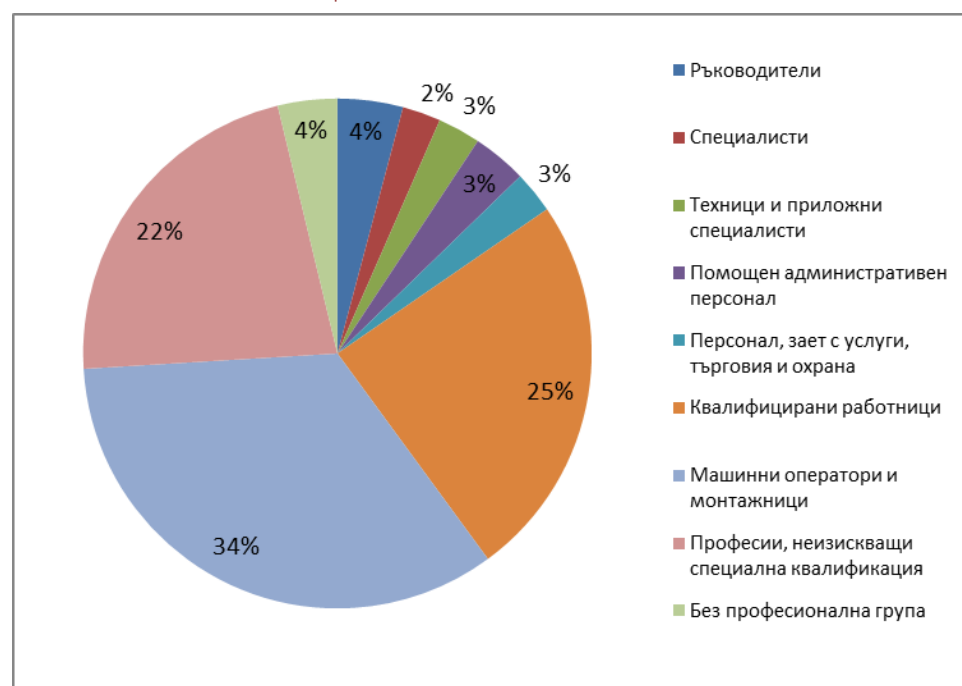
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 39 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“ ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – СЕВЕРОИЗТОЧЕН

Източник: НОИ и собствени изчисления.

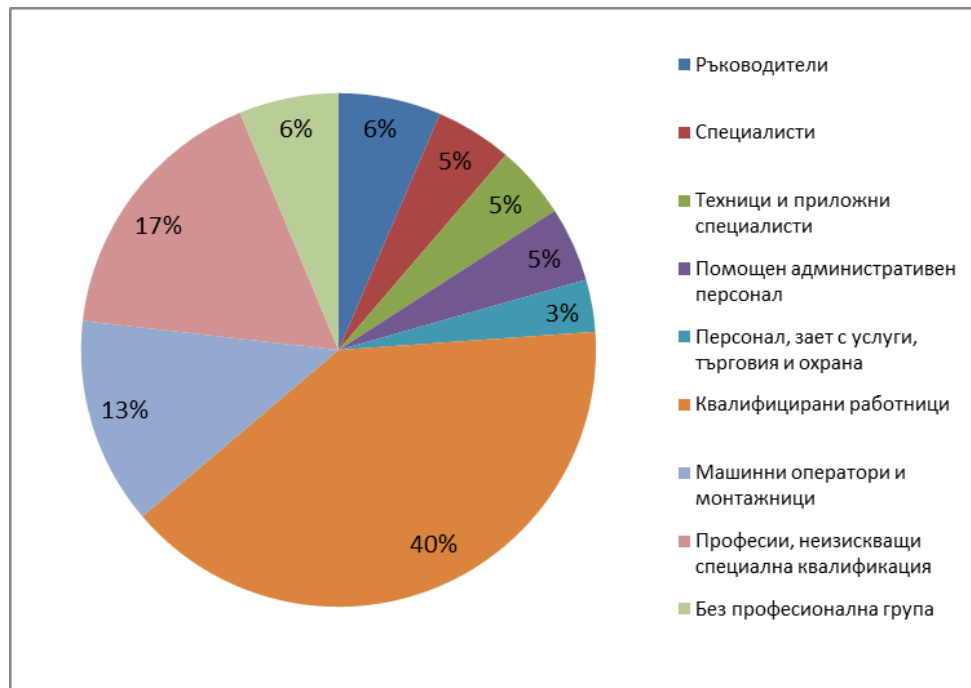
Фиг. 40 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“ ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН

Източник: НОИ и собствени изчисления.

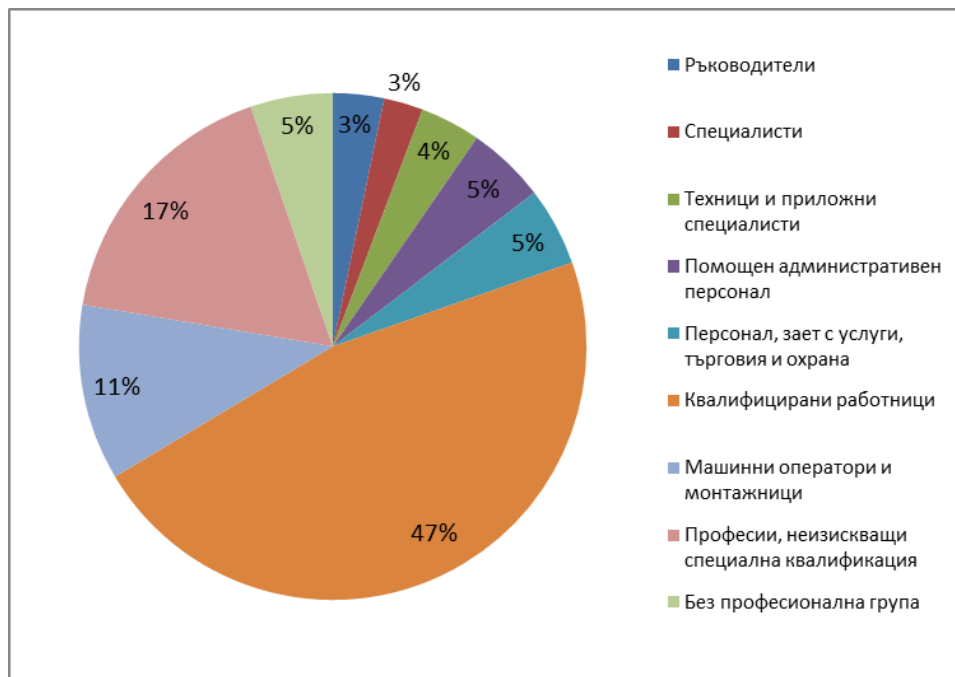
При заетите в сектор „Дървообработване“ не се наблюдава равномерност в разпределението на заетостта. В Северен централен, Югозападен и Северозападен райони за планиране, най-голям е дела на заетите машинни оператори и монтажници. В Южен централен и Североизточен преобладават заетите без специална квалификация. Неблагоприятен е фактът, че само в Югоизточния район най-висок е делът на квалифицираните работници.

Фиг. 41 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – ЮГОЗАПАДЕН

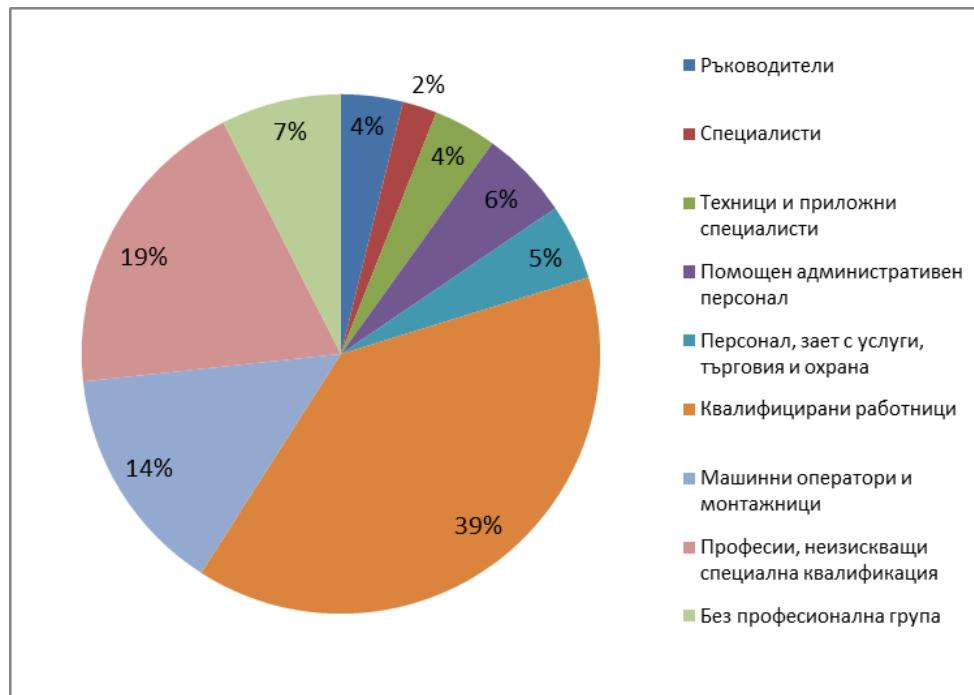
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 42 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – ЮГОИЗТОЧЕН

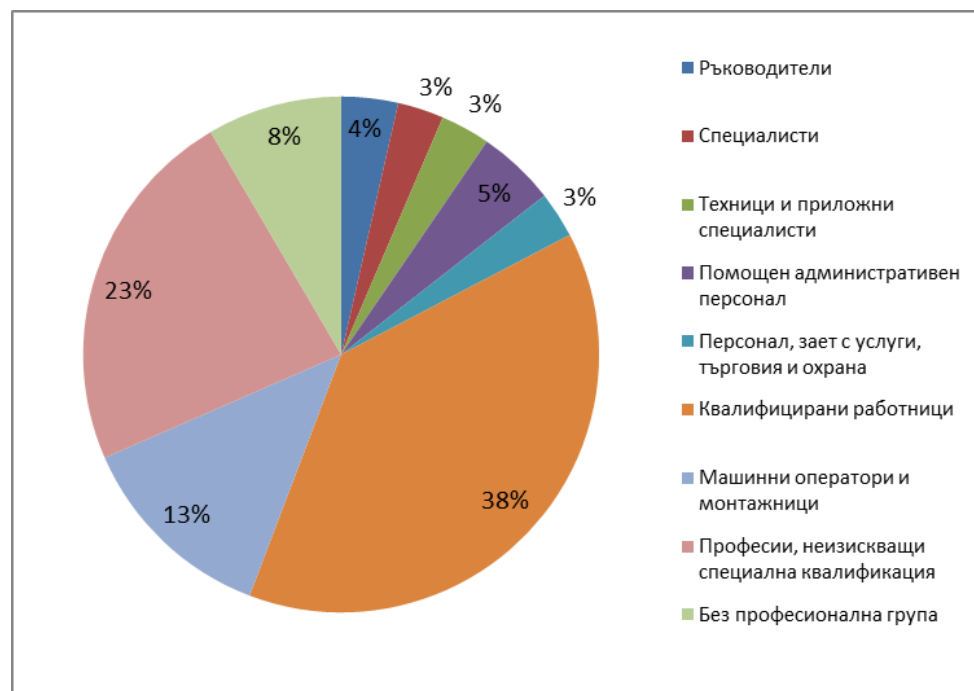
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 43 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН

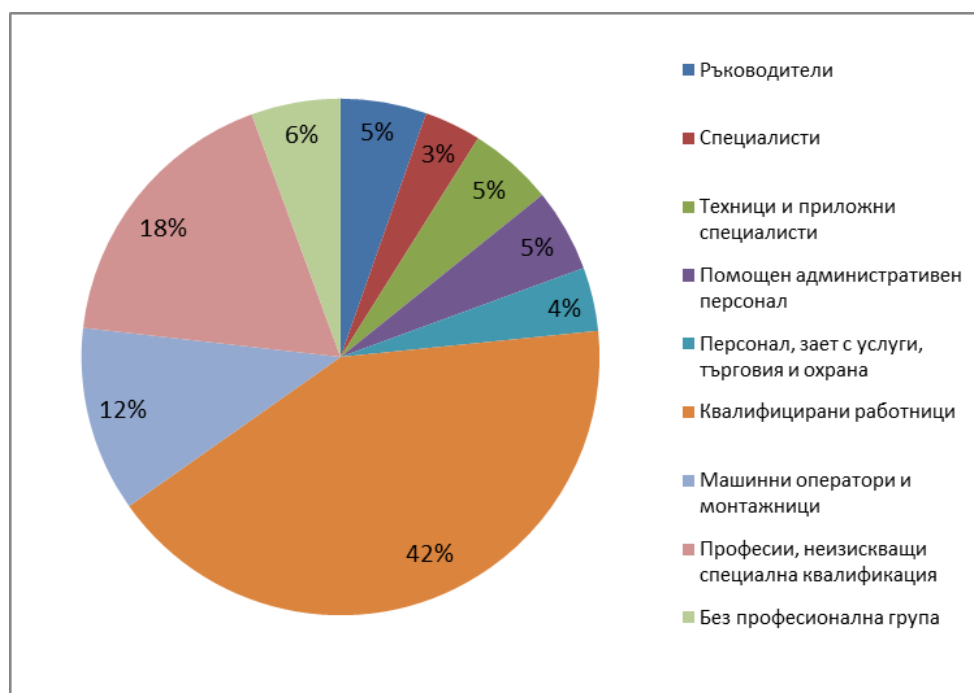
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 44 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – СЕВЕРОЗАПАДЕН

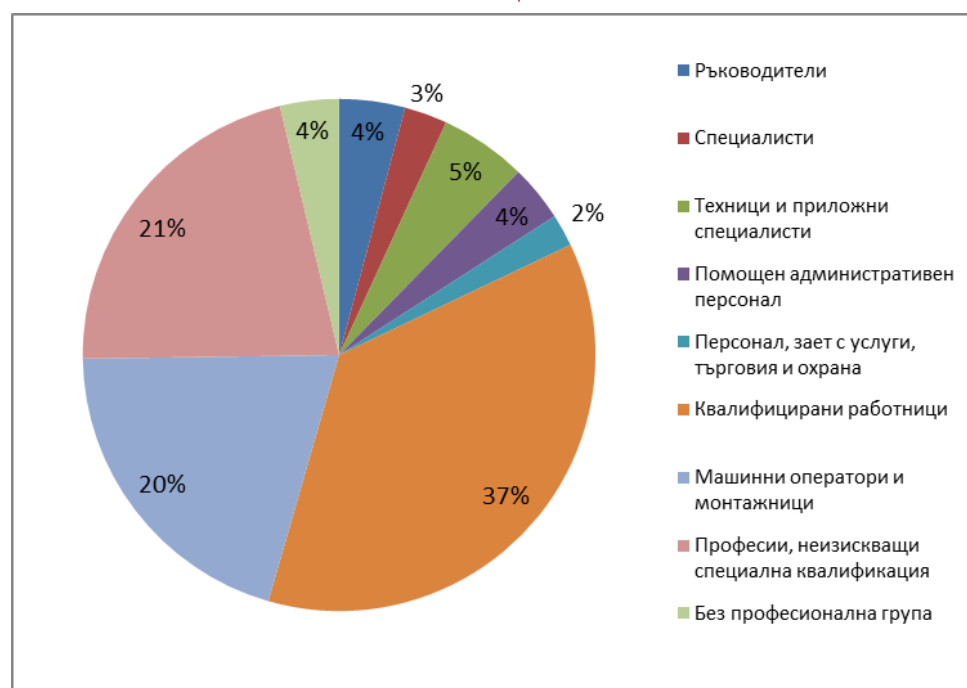
Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 45 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – СЕВЕРОИЗТОЧЕН

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 46 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ” ПО РАЙОНИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ – СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН

Източник: НОИ и собствени изчисления.

При заетите в сектор „Производство на мебели” се наблюдава равномерност в разпределението на заетостта. Във всички райони за планиране най-голям е дяла на Квалифицираните работници.

3.3.2.2. Ключови знания, умения и компетенции на заетите в сектора

Текущо състояние на заетите по класове, функциите и задачите, които изпълняват, както и основните им компетенции могат да се представят по следния начин:

Клас 1 – Ръководители

Съгласно последните налични данни за сектор „Дървообработване”, процентът на заети в този клас е 4.5% от всички заети в сектора. В сектор „Производство на мебели“, процентът е малко по висок – около 5%.

Това са основно ръководителите (мениджърите, собствениците) на предприятията. Те определят и формулират политиката на предприятията или организациите, като ръководят, координират и отговарят за тяхната цялостна дейност. Те са тези, които осъществяват контрол по отношение на работещите. В малките и микропредприятията те са тези, които отговарят за подбора, обучението и работата на персонала, а често пъти са и преки участници в производството.

Това са безспорно ключови длъжности, защото от притежаваните компетенции на наетите на тях лица зависи просперитетата на предприятието и оцеляването му при високата конкуренция на пазара, особено във времена на криза. Всяко погрешно решение на тази длъжност води до загуби в големи размери за предприятието.

1. Основни функции и задачи:

- изработва (участва в изработването) на бизнес плана и уреждат организационно-необходимите процедури във връзка с изпълнението му;
- определят ценови листи, условия за отстъпки и доставка, бюджети за насърчаване на продажбите, методи за продажба, специализирани кампании и допълнителни стимули;
- установяват и управляват оперативни и административни процедури, свързани с дейностите по маркетинг и продажби;
- ръководят и контролират персонала, занимаващ се с маркетинг и продажби;
- планират и контролират ежедневните дейности;
- определят и управляват бюджети, контролират разходите и осигуряват ефективно използване на ресурсите;
- контролират подбора, обучението и работата на персонала;
- представляват предприятието или организацията на преговори.

2. Ключови компетенции:

- когнитивни – знания за бъдещото развитие на сектора, познава нормативните актове, има необходимите стопански и инженерни познания;
- функционални – умения за стратегическо планиране, за мотивиране на наетите, за делегиране на правомощия, за разясняване целите на персонала, за определяне на приоритети и разпределение на ресурсите, за предвиждане и оценяване на вероятни рискове за постигане на целите, за анализи на алтернативни решения, за разрешаване на конфликти, за наблюдение, контрол и осъществяване на обратна връзка при изпълнение на задачите, за управление на времето;

- персонални – отстоява позициите си, поема отговорност, решителност, настойчивост, инициативност; стратегическо мислене с визия; инициативност, социална възприемчивост и т.н.;
- етични – приема различни гледни точки, безпристрастност, обективност, почтеност;
- комуникативни – добронамереност и уважение към служителите и партньорите;
- умения за убедително презентиране, за убеждаване и оказване на влияние при водене на преговори; езикови и межкултурни познания.

Клас 2 – Аналитични специалисти

Заетите в този клас за двата сектора са 2.5-3%. Интериорни дизайнери, архитектите, инженерите и сродни на тях специалисти, провеждат проучвания и усъвършенстват или разработват концепции, теории и оперативни методи и прилагат съществуващите знания в сферата на вътрешната архитектура и дизайна, инженерството, както и в сферата на технологичната и икономическата ефективност на производствените процеси.

Именно тук място биха намерили „операторите на CNC машини”. Това е една сериозна ниша, която предлага много сериозни възможности за инженерните специалисти. Независимо какъв би бил последващият подход от страна на държавата за обучение на такива специалисти (във висшите училища или като професионална квалификация), потребността от такива специалисти е особено осезаема и редица специалисти могат да се квалифицират за извършване на тази дейност.

Най-общо всички заети в клас 2 в сектор „Производство на мебели” и „Дървообработване” следва да отговарят на следните изисквания:

1. Основни функции и задачи:

- ръководи подготовката за законосъобразно и стопански ефективно започване на дейностите, в т.ч. ограждане и обезопасяване на площадките, изработване и оптимизиране на графици за изпълнение на СМР и във връзка с това за разпределяне и движение на ресурсите и осигуряване на работни проекти;
- ръководи и координира изпълнението на СМР по площадките, чрез контрол и указания по организационните и технологичните схеми;
- отговаря за изпълнение на необходимите мероприятия по ЗБУТ;
- следи за качеството и одобрява лимитните графици и карти за разхода на ресурсите по количество, качество и време и контролира изпълнението им;
- осъществява и/или координира контактите с представители на възложители, строителен надзор, подизпълнители, доставчици и други партньори;
- проверява за спазване на техническите спецификации, за доставки, видове работи и за качеството на изпълняваните работи и при необходимост налага санкциите, предвидени по вътрешнофирмените правила;
- представлява предприятието в комисии, при проверки, срещи с възложители, свързани с производствената дейност;
- организира и ръководи подготовката за предаване на обекта, участва в комисии по предаването, води на отчет отстраняването на дефекти в гаранционни срокове.

2. Ключови компетенции – всички изброени за клас 1.

Много често се наблюдава припокриване на описанието на двата класа в една длъжност, която най-често се изпълнява от ръководителя на малките и микропредприятия.

Клас 3 – Техници и други приложни специалисти

Техниците и другите приложни специалисти (наети около 8%) изпълняват предимно задачи с технически и сроден характер. Техниците прилагат концепции, принципи и оперативни методи, знания и умения в областта на точните и инженерните науки, технологиите и икономическата ефективност на производствения процес. Задачите включват: провеждане на техническа работа, техническо чертане и икономическата ефективност на производствения процес. Те могат да получават насоки от управителите или от аналитичните специалисти. Към задачите им може да бъде включен и контрол над други работници. В тази единична група са обхванати лицата, които изпълняват технически задачи в областта на дървообработването и мебелопроизводството, както и се включват в проектирането, монтажа, гаранционното обслужване.

1. Основни функции и задачи:

- разработване на собствени разчети за специализирания вид работа;
- получаване и комплектоване на нормативно необходимата документация за започване на работа;
- съгласуване на графика и инструктаж на работниците;
- осигуряване на необходимите за работата по график ресурси, в т.ч. сертификати и спецификации.

2. Ключови компетенции:

- когнитивни;
- функционални;
- персонални;
- етични – лоялност, търпеливост; настойчивост;
- комуникативни – умения за активно слушане; за презентиране на идеи.

Клас 4 – Помощен административен персонал

Клас 5 – Персонал зает с услуги за населението, търговията и охраната

Общо наетите в тези два класа за двата сектора са около 16%. Те не се разглеждат подробно, тъй като наетите в тези класове следва да отговарят на общоприетите изисквания и не може да се посочи каквато и да е специфика. Единствено пряко заетите с търговската дейност на предприятията и контактуващи с крайните клиенти се нуждаят от подходяща квалификация и добро познаване на характеристиките на крайните изделия.

Клас 7 – Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии

Тази група (наети около 25 %) обхваща работници, които: строят, поддържат и ремонтират вътрешно и външно основи, стени и други части на сгради или други конструкции. Задачите им обикновено включват: строителство и ремонт на сгради или части от сгради, използвайки традиционни строителни материали и техники; строителство и ремонт на основи, стени и други части от сгради от тухли, камъни и подобни материали; монтаж на строителни скелета; монтаж и ремонт на различни видове дървени конструкции; изпълнение на различни задачи свързани със строежа и поддръжката на сградите. Контрол над други работници може да бъде включен в задачите.

Основни функции и задачи:

- може да изпълнява всички операции, предвидени за длъжността;

- изпълнява указанията на техническия ръководител/проектант-конструктора;
- разчита и сам да изработва схеми и чертежи;
- може да приема продукти по декларация за съответствие;
- ръководи екипи (бригади) за изпълнение на отделни работи.
- отговаря за качеството на изпълнените от него и под негово ръководство работи в рамките на договорените гаранционни срокове;
- отговаря за спазване на правилата за безопасна работа при изпълнение на работата си и общите правила в производството или на монтажната площадка.

Клас 8 – Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия

Тази група (наети около 26%) обхваща оператори, които управляват и контролират машини за обработка на метал и работници, които монтират компоненти в продукти според стриктно определени процедури. Продуктите, които се изработват, могат да се предават от един работник на друг по производствена линия. Задачите им обикновено включват: монтиране на компоненти в различни видове продукти според стриктно заложените процедури.

3.3.3. НОВИ РАБОТНИ МЕСТА – ХАРАКТЕРИСТИКИ И КАЧЕСТВО

Нарастването на иновационния потенциал на предприятията от сектор „Дървообработваща и мебелната промишленост” чрез инвестиции в техники и технологии изисква и нови работни места с нови знания на персонала. За да отговорят на търсенето на пазара, кадрите е необходимо да актуализират знанията си и да усъвършенстват уменията си. Компетенциите от знания, умения и опит по конкретната професия (работници по обработка на дърво, дърводелци, мебелисти, мениджъри, монтажници) трябва да гарантират изпълнението на основните дейности в секторите на нужното ниво на квалификация.

Като възможности на новите работни места и увеличаване на конкурентоспособността на предприятията могат да се посочат:

- приоритетно, иновативно обновяване на организационната структура на работните екипи (звена);
- специален бюджет за квалификация и преквалификация;
- материални и нематериални стимули към специалисти, които внедряват в производството и налагат в практиката иновативни идеи;
- разработване на технопаркове, в които да участват иновативни предприятия, висши и средни училища, с цел разработване на иновативни задачи или възползване от вече създадени такива;
- организиране на конкурси и състезания (като съществуващия турнир „Най-добър банцигар”), ползване на чужд опит и иновации;
- мотивацията за заемане на нова длъжност да е свързана със стимули в заплащането и преквалификацията, оптимизация на персонала.

Новите работни места въвличат най-активните човешки ресурси, заети с производствената дейност и създават възможност за валидиране на знанията до момента и наслагване на нови знания. Систематизирането на знанията и уменията с цел сертифициране на компетенциите ще позволи да се постигне висок клас квалификация.

3.4. ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕКТОРА, ПРОМЯНА НА ТЕХНОЛОГИИТЕ И ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА В СРЕДНО И ДЪЛГОСРОЧЕН ПЕРИОД

Световната финансова криза и последвалите от нея икономически трудности – свиването на пазарите, безработицата, липсата на евтин финансов ресурс – както за бизнеса така и за потребителите, постави предприемачите в една нова, неблагоприятна и изпълнена с предизвикателства външна среда. Мебелното производство и респективно дървообработването като силно зависими от строителството пострадаха много през последните 5 години.

SWOT анализът на мебелните и дървообработващите предприятия в България показва, че едни от основните слабости на секторите са:

- неопитен и неефективен мениджмънт;
- слабо развит маркетинг;
- недостатъчно развита изследователска и развойна дейност, отсъствие на партньорства с изследователски организации;
- ниска степен на използване на информационни технологии и електронна търговия.

Имайки предвид, че сектори „Мебелно производство“ и „Дървообработване“ са типични примери за сектори, изградени основно (96%) от микро-, малки и средни предприятия, те се нуждаят от всяко конкурентно предимство, което технологиите и управленските подходи могат да предложат.

Тези слаби страни сочат, че BI (Business intelligence) може да има силен въздействащ ефект върху тези типични за фирмите от мебелния бранш проблеми. Българските мебелни предприятия, които въпреки, че не разполагат с големите ресурси на промишлените гиганти обикновено са в състояние да привеждат по-бързо в изпълнение необходимите бизнес решения.

Чрез напредъка на информационните технологии и масовото навлизане на ERP системите в бизнеса, BI предоставя нови възможности за използване на изчислителните ресурси на фирмата, като позволява на мениджмънта да използва по-пълноценно кадровия си потенциал в областта на IT, а от друга страна, стимулира IT специалистите да развиват инфраструктурата, личните си умения и познания с цел по-ползотворно задоволяване на потребностите на своите работодатели.

Същевременно, нарасналата заетост на тези специалисти ги подтиква да стимулират информационната независимост на мениджмънта, чрез непрекъснато улесняване работата на управленския персонал с цел да тушират извънредните задължения.

Типичен ERP пакет с интегриран пълнофункционален модул за BI е Open ERP.⁶

Като цяло BI като модул от корпоративната ERP система може да се използва от средните и малки предприятия за решаване в реално време на следните примерни информационни задачи:

- да се следят складовите наличности и движение в и извън фирмата на инструменти, материали, полуфабрикати и продукти;

⁶ Вж. (<http://www.openerp.com/>).

- идентифициране на продуктите с най-добри продажби, както и да се свържат конкретните резултати с определени фактори (конкретни търговски обекти, дистрибутори, клиенти, таргет групи, календарни периоди и др.);
- идентифициране на клиенти, които рязко свиват покупките си и свързването на поведението им с различни фактори от бизнес средата по начин, който да позволи да се стимулират техните покупки;
- прилагане на WEB базирани, вътрешно фирмени табла и анкетни карти по начин, който позволява да се идентифицират оперативни и финансови смущения във вътрешно фирмената среда;
- създаване и мониторинг на критерии за ефективност на дейността на предприятието и предприемане на корективни действия, ако възникне опасност критериите да не бъдат изпълнени.

Проучвания по проблемите на иновациите на мебелните предприятия в България са правени основно по отношение на технологичното обновление.

Единици на наблюдението са 551 предприятия с от 10 до 249 заети, сфера на дейност - производство на мебели. Целите на иновационната дейност на МСП са провокирани от външната среда, а доставчиците и клиентите са най-важни източници на иновационни идеи за тях (18% от предприятията ги посочват като най-значими) – резултат, типичен за МСП като цяло. Добро впечатление прави, че най-важната цел с висока степен на значимост за малките предприятие е опазване здравето и безопасността на хората, а за средните – повишаване качеството на стоките и услугите.

Мебелните предприятия финансират предимно сами иновационната си дейност. Този процес е затруднен – както от собствени средства, така и от публичното финансиране и това по линия на фондове и програми на ЕС. Не се усвояват средства за научни изследвания и технологично развитие (по линия на Шеста и Седма рамкови програми на ЕС) от мебелните фирми.

Доминират технологично иновативните предприятия – с продуктови и процесни иновации, в сравнение е нетехнологичните (организационни и маркетингови), с ниска степен на новост. Технологично иновативните малки мебелни фирми са 31.3%, а средните – 49.5%.

Фиг. 47 Съотношение на иновативните фирми

Източник: МИЕ

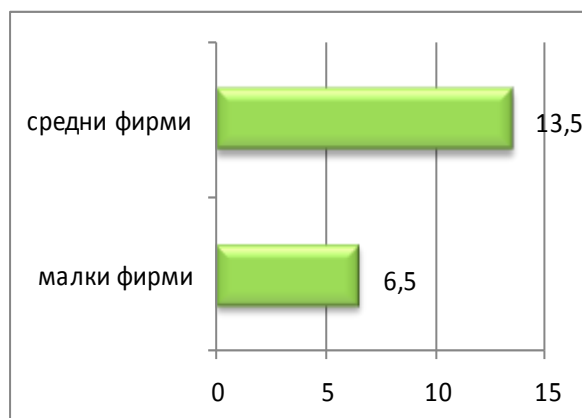
Според вида на иновационната дейност е установено, че НИРД почти не се извършва от мебелните предприятия (в около 3% от малките и под 10% от средните технологични иноватори), а по-скоро технологично обновление и технико-икономически изследвания за

приложимост, изпитвания, рутинни софтуерни разработки и др. Нисък е дялът и на финансираната външна НИРД, както и на мебелните иноватори, придобили външни знания. Конкретните други иновационни дейности (т.нар. не-НИРД дейности) доминират от придобиване на машини, оборудване и софтуер, свързани с иновации (60% за малките фирми и 70% – за средните иновативни фирми), обучение на персонала, свързано с иновации и техническите и подготвителни процедури за производство на новите или усъвършенствани продукти и за внедряването на новите или усъвършенствани процеси.

По основния икономически показател, отразяващ разходите за финансиране на иновационните дейности се изостава от средноевропейското равнище – едва 1.48% от оборота на мебелните предприятия, при среден за ЕС – 2.21% (Евростат, 2012).

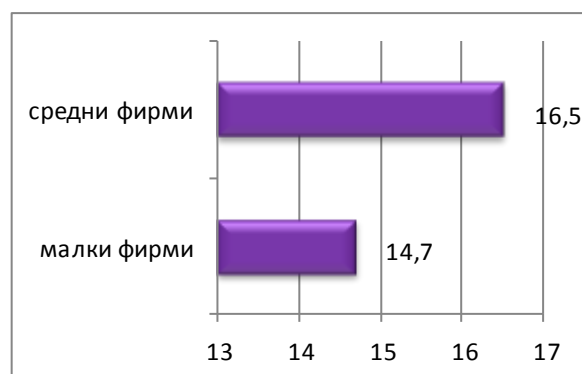
Най-голям дял имат продуктите иновативни предприятия, следвани от процесни, организационни, маркетингови и еко-. При малките мебелни фирми, в структурно отношение, продуктите иноватори представляват 1/3 – нови за пазара и 70% – нови за предприятието продукти.

Фиг. 48 Дял на иновативните предприятия, реализирали нови или усъвършенствани продукти, нови за пазара (от общия брой предприятия)

Източник: МИЕ и собствени изчисления

Фиг. 49 Дял на иновативните МСП, реализирали нови или усъвършенствани продукти, нови за предприятието, но не и за пазара (от общия брой предприятия)

Източник: МИЕ и собствени изчисления

По основния икономически показател, отразяващ резултата от иновационната дейност - дял на оборота от нови за предприятието и нови за пазара мебели, резултатите също са по-ниски в сравнение със средноевропейското равнище. Прави впечатление, че новите само за предприятието мебели са в по-голяма степен реализирани от фирмите с по-висока

иновационна интензивност. Средноевропейското равнище на показателя за 2008 г. е 13.3 % по данни на Евростат, и по него се изостава с над 2 пъти. За изследваните МСП за производство на мебели представянето е средно 5.4%.

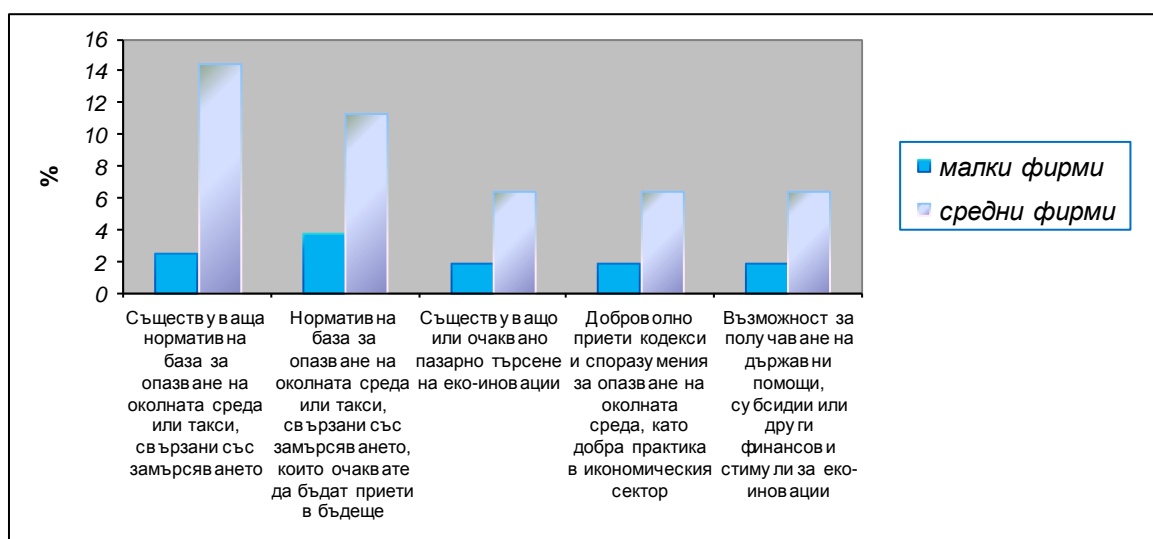
По отношение на процесните иновации – както за малките, така и за средните по размер предприятия, водещи са новите методи на производство. В около 1/3 от фирмите продуктите иновации са били причина за внедряване и на процесни такива. Най-много предприятия са внедрили нови методи на организация на работата, свързани с разпределяне на отговорностите и вземането на решения – 48% и нови бизнес практики за организиране на работния процес са направили 34% от предприятията. Те посочват, че повишаването на качеството е основната им цел в тази насока. Най-малко са въведените иновации, свързани с връзките на предприятието с други организации, а 18% са осъществили нови методи на организация на взаимоотношенията с други предприятия и публични организации.

Вътрешните организационни иновации по отношение на външните и промените в естетическия дизайн на мебелите, са основните, извършвани в предприятията и отразяват стремеж за повишаване на организационната култура и привлекателността на продуктите.

Почти половината от маркетинговите нововъведения са свързани със значителни изменения в естетическия дизайн на мебелите, докато най-малко промени са направени по отношение на рекламата и промоции. Приоритетна цел на осъществените маркетингови иновации, както за малките, така и за средните мебелни предприятия, е повишаване или отстояване на пазарния дял.

Иновациите с екологични ползи са висша форма на иновативност за съвременните предприятия и повишаването на тяхното равнище отразява иновационната култура, имидж, финансови резултати на предприятието и др. Същевременно, еко-иновациите не са от силните страни на мебелните предприятия. Над 97% от иновативните мебелни предприятия на практика нямат внедрена процедура през периода по определяне и намаляване на вредното влияние върху околната среда. Еко-иновациите в производството има за цел намаляване на материалите, следователно и разходите за единица продукция. Най-проявената иновация с екологична полза в следпродажбеното използване на мебелите, е подмяната на материали със заместители, които са по-безопасни.

Фиг. 50 Мотивация за реализиране на еко-иновации в МСП от мебелния сектор

Източник: МИЕ, НСИ

Сътрудничеството в иновациите не е достатъчно активно сред предприятията. Около 5% си сътрудничат с партньори от страната и региона и под 2% – с партньори от ЕС, нито една от фирмите не си е сътрудничела с партньори от САЩ, Китай или Индия или с други страни извън ЕС (ЕС-27: с партньори от страната – 24.2%, Европа 11.2%, САЩ – 3.2%, Китай и Индия – 1.8%) (Евростат, 2012).

И за малките, и за средните фирми доставчиците на оборудване, материали, софтуер и компоненти, са най-полезни в сътрудничеството, следвани от клиенти, консултанти и висши училища. Съвременните форми на сътрудничество и коопериране с други предприятия и организации все още не благоприятстват иновирането, и не водят до постигане на синергичен ефект.

Основни изводи и тенденции за развитие на сектора – технологии и организационна структура

Проучването на иновационната активност на МСП от мебелния сектор в България, използвайки методологията на ЕС (CIS6 и Евростат), показва по-ниски нива, спрямо средноевропейските, както по отношение на разходите за иновационни дейности, така и по отношение на приходите от иновативни продукти.

Използването на европейската методология при наблюдението и оценката на иновационната активност, позволява сравнителен анализ на иновационното представяне на предприятията по големина и от различни сектори на икономиката, но същевременно съдържа и несъвършенства по отношение на отразяване на специфичните дейности за различните отрасли. Това налага разработването на методика, отчитаща спецификата на мебелното производство и същевременно съдържаща основните официално използвани показатели в иновационните изследвания на ЕС, в следствие на следните констатации:

1. При изследване на предприятията от сектора, е необходимо да се отчетат специфичните особености на производството на мебели по отношение на разнообразието от използвани материали, производствения и технологичен процеси, както и комерсиализацията на мебелите.
2. Необходимо е да се акцентира основно на видовете иновационна дейност и резултатите от нея като основни аспекти при оценка на иновационната активност на мебелните фирми.
3. Основните икономически показатели за оценка на иновационна активност, използвани в европейските иновационни изследвания, да останат непроменени, което да позволява сравнимост в отделните видове иновации.

Проблеми на българското мебелно производство

Както всички сектори на икономиката, и мебелната индустрия усети полъха на кризата. Пазарите се свиха, фирми замразиха или прекратиха производството си. В очакване на по-добри дни мебелните предприятия, които продължават да работят, разчитат най-вече на износа. Около 400 фирми членуват в браншовата камара по дървообработваща и мебелна промишленост. Към края на миналата година на пазара активно работят 950, около 240 вървят към ликвидация. Останалите просто спират работа и пускат работниците си в неплатен отпуск до първа възможност да произведат отново. Първи отпадат от пазара малките, така наречените гаражни производители на мебели. Остават по-големите, с повече финансов

ресурс, които могат да си позволят известно време да работят и на загуба. Те съумяват да плащат банковите си кредити, независимо и за сметка на задължения към техни доставчици.

Силното развитие на строителство на хотели и жилища и обзавеждането им преди глобалната финансова и икономическа криза бяха златното време за мебелната индустрия у нас. Заетите в сектора тогава наброяват близо 50 хил. души. Част от фирмите влагат сериозни средства в нови технологии и машини, което ги направи конкурентноспособни на други пазари. Но истина е и това, че днес точно тези фирми изпитват най-тежко кризата на гърба си, защото, инвестирали в модерна техника, са изтеглили и големи кредити от банките. При намаленото търсене днес те не могат да обслужват кредитите си или го правят много трудно. „Модерни, хубави фабрики, които работят ефективно, стоят затворени”, коментират от браншовата камара. Според експерти, когато икономиката се върне на нивата отпреди кризата, на мебелната индустрия ще са й необходими още няколко години след това, за да възстанови обемите на производство. Сега предимство имат тези предприятия, които изнасят продукцията си. Намаленото търсене на вътрешния пазар, поради снижената покупателна способност на населението в момента, не дава шансове на фирмите, които разчитат само на него.

Друг проблем за повечето мебелни фирми е как да привлекат и задържат специалисти, които да бъдат мотивирани да развиват своите способности, а оттам – и да допринасят за развитието на фирмата. Разбира се, има текучество, превишаващо на моменти нормалните стойности, но с наличието на подходяща работна среда, подтикваща към творчество, демократичен стил на управление и мотивираща система за заплащане, може да се изгради силен екип от професионалисти.

Мебелната индустрия страда от другия голям проблем на икономиката – липса на достатъчно квалифицирани кадри. В годините на прехода някогашните професионални технически училища (техникуми) са заместени от т.нар. професионални гимназии. В тях около 75% от изучаваните предмети са общообразователни. Професионалните дисциплини са изместени „в края”. Случва се, когато младежи попаднат във фирма след завършване на гимназията, да не познават отделните видове дървообработващи машини. И професионалното им обучение започва практически едва тогава. Част от мебелните предприятия се опитват сами да решават проблема с кадрите – подбират най-добрите от професионалните гимназии за летен стаж и така те са готови кадри след завършването си.

Другият сериозен проблем за бранша е дървесината. Често фирмите, които я продават, не спазват европейските стандарти за дървесния материал. „Европейските стандарти са задължителни, а не пожелателни”, казва Калин Симеонов, председател на Браншовата камара на дървообработващата и мебелната индустрия. Купувайки некачествена дървесина, дадена фирма предварително се обрича на неуспех. Мебелните фирми страдат и от нашествието на китайски мебели, чийто внос се разширява. А често този внос е нерегламентиран, за него не се плащат мита и акцизи, което прави продукцията значително по-евтина.

Примерни подходи и решения на проблемите

Българските мебелни производители имат своето място на общия европейски пазар, стига да съумеят да бъдат достатъчно конкурентноспособни на европейските си колеги. Основното предимство в момента е по-ниската цена на труда, която в повечето случаи формира и по-ниска себестойност, но това е само временно явление, още повече че някои европейски производители успяват да постигнат много ниски цени благодарение на големите обеми на производство. За да имат място на пазара, българските фирми трябва да се стремят към

изграждането на собствен облик, да бъдат разпознаваеми най-вече с качеството и дизайна на своите мебели и да търсят конкретен пазарен сегмент, на който могат в най-голяма степен да реализират своите предимства.

Рекламните и работните каталози на всяка една фирма за мебели би се открили със своята визия и начин на работа и също спомагат за успешното привличане на клиенти.

Друг инструмент за популяризиране на подобна дейност е участието в специализирани изложения. На тези форуми може да се покаже в най-голяма степен предимствата на продуктите, като практиката показва, че инвестицията в един павилион и мостри от няколко модела се възвръща многократно благодарение на успешните контакти с търговци и клиенти. Също би бил полезен и добре разработен Интернет сайт, който да представя моделите, подробна информация за фирмата и работата с клиенти и да насочва към мебелните салони, където продуктите могат да бъдат разгледани на живо.

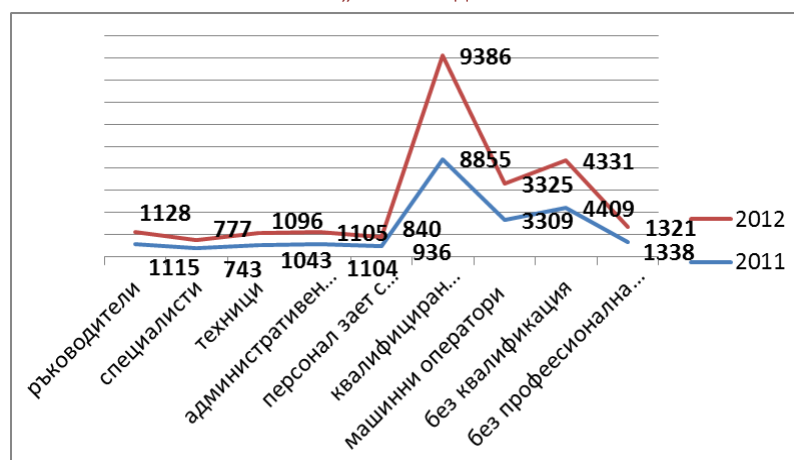
3.5. ИЗВОДИ ЗА НАЛИЧНИТЕ И ОЧАКВАНИТЕ ДА СЕ ПРОЯВЯТ НОВИ ПРОФЕСИИ, СПЕЦИАЛНОСТИ И РАБОТНИ МЕСТА

Необходимо е инициране на национална **кампания за повишаване на престижа на професиите** от бранша сред младите хора. Потребно е пряко участие на работодатели от сектора в представяне на професията на различните фази на образование и обучение – начално професионално ориентиране и информиране в основното училище, в университети, професионални училища, професионални гимназии, професионални колежи, ЦПО и центрове за информация и професионално ориентиране (ЦИПО). Следва да се създаде трудова борса между университетите, професионалните гимназии, ЦПО и предприятията.

Необходимо е осигуряване на **почасова трудова заетост** за младежи, продължаващи образованието си, прилагане на инструмента временен трудов договор.

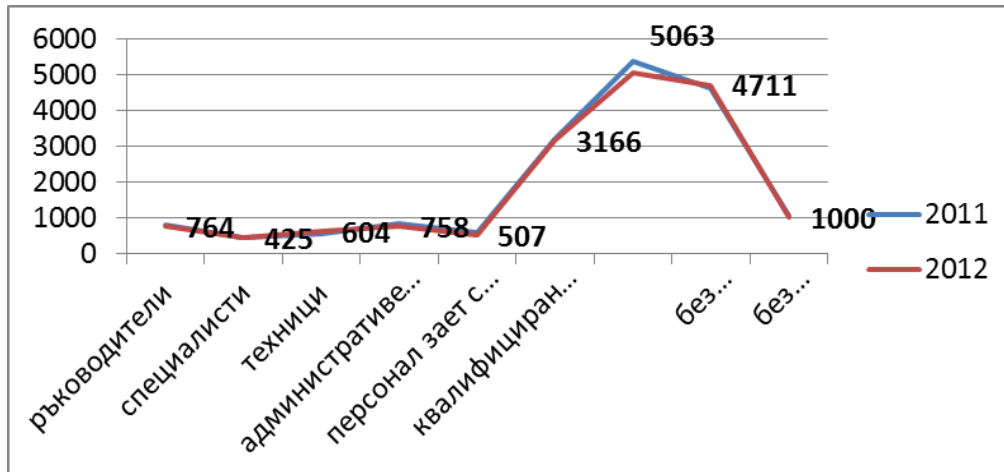
Трябва да се активизират в сектора по **професионално обучение (вкл. преквалификация) на работното място** с оглед повишаване на адаптивността на по-възрастните работници за работа с нови: машини, технологии, материали.

Фиг. 51 КАТЕГОРИЯ ПЕРСОНАЛ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ“

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 52 КАТЕГОРИЯ ПЕРСОНАЛ В СЕКТОР „ДЪРВООБРАБОТВАНЕ“

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Професиите, имащи отношение към секторите „Дървообработване“ и „Производство на мебели“ съгласно Списъка на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) са представени в Таблица № 18. Най-важните от тях са:

- техник-технолог в дървообработването;
- оператор в дървообработването;
- работник в дървообработването;
- организатор в дървообработването и производството на мебели.

Средно професионално образование

В България има голям брой професионални гимназии и училища, където се изучават различни специалности, свързани с производството на мебели и дървообработването. Основните изучавани специалности са:

- „Конструиране, моделиране и технология на облекло от текстил/кожи“;
- „Производство на фурнир и слоеста дървесина“;
- „Производство на тапицирани изделия“;
- „Производство на мебели“;
- „Дървообработване“;
- „Производство на врати и прозорци“.

Лесотехническият университет е единственото висше училище в България, обучаващо специалисти в областта на горското стопанство, технологията на дървесината и производството на мебели, инженерният дизайн на мебели и ландшафтната архитектура. Компетенциите по специалността „Горско стопанство“ се получават в две образователно-квалификационни степени – „бакалавър“ и „магистър“ и в образователната и научна степен „доктор“. Формите на обучение са редовна и задочна. По време на своето обучение студентите изучават общообразователни, фундаментално-приложни и специализиращи учебни дисциплини, които дават необходимите знания и умения на инженер-лесовъд. По всички основни дисциплини се провеждат учебни практики. Завършилите специалността придобиват правото да заемат длъжности, изискващи висше образование в системата на Изпълнителната агенция по горите, Министерството на околната среда и водите и други държавни, обществени, правителствени и

неправителствени организации, както и частни фирми, занимаващи се с бизнес в горското стопанство, общински лесничейства и горски кооперации.

НАПОО следва да инициира връщането на специалност „Производство и проектиране на вътрешно обзавеждане“ в списъка на професиите. Съществува необходимост от тази специалност, тъй като тя позволява комплексна работа на всяко едно производствено предприятие за задоволяване на потребностите на пазара.

Следва да се разработи Наредба за практическото обучение на ученици/студенти, провеждано във фирми и производствени предприятия, както и Наредба за наставниците на ученици/студенти по време на практическото обучение, провеждано във фирми и производствени предприятия.

Основни изводи и тенденции за новите професии, специалности и работни места

НАПОО следва да инициира връщането на специалност „Производство и проектиране на вътрешно обзавеждане“ в списъка на професиите. Съществува необходимост от тази специалност, тъй като тя позволява комплексна работа на всяко едно производствено предприятие за задоволяване на потребностите на пазара.

МОН трябва да разработи учебни планове и учебни програми за организиране на обучението по професия „Организатор в дървообработването и производството на мебели“, за да може да започне обучение по тази професия в професионалните гимназии от учебната 2012/2013 година.

Следва да се разработи Наредба за практическото обучение на ученици/студенти, провеждано във фирми и производствени предприятия, както и Наредба за наставниците на ученици/студенти по време на практическото обучение, провеждано във фирми и производствени предприятия.

Необходимо е инициране на национална кампания за повишаване на престижа на професиите от бранша сред младите хора. Потребно е пряко участие на работодатели от сектора в представяне на професията на различните фази на образование и обучение – начално професионално ориентиране и информиране в основното училище, в университети, професионални училища, професионални гимназии, професионални колежи, ЦПО и центрове за информация и професионално ориентиране (ЦИПО).

Следва да се създаде трудова борса между университетите, професионалните гимназии, ЦПО и предприятията.

Необходимо е осигуряване на почасова трудова заетост за младежи, продължаващи образованието си, прилагане на инструмента временен трудов договор.

Трябва да се активизират в сектора по професионално обучение (вкл. преквалификация) на работното място с оглед повишаване на адаптивността на по-възрастните работници за работа с нови: машини, технологии, материали.

3.6. ДЕФИНИРАНЕ НА ДЕФИЦИТНИ ПРОФЕСИИ И СПЕЦИАЛНОСТИ В СЕКТОРА

Като дефицитни професии, длъжности, работни места, знания и умения в рамките на съответните класове могат да се посочат:

Клас 1 – Ръководители

1. Дефицитни професии, длъжности и незаети работни места. В тази група професии е трудно да се посочат дефицитни длъжности и незаети места, тъй като тук (изключение правят само големите предприятия) мениджърите се припокриват с ръководителите (собствениците) на предприятията. Незаети работни места реално не съществуват. В голямата си част тези ръководители не са обучени специално и не притежават дипломи за дейността, която изпълняват. Част от тях залагат по-скоро на „учене от живота” и последващи курсове за мениджърски умения. Единици са тези, които активно и последователно работят в посока усъвършенстване на знанията и уменията си.

2. Дефицитни знания и умения. На места се наблюдава слабо познаване на тенденциите в развитието на сектора в средносрочна и дългосрочна перспектива и това затруднява в голяма степен определянето на стратегическите цели и планове на предприятието. Рядко се анализират и предлагат алтернативни решения и се предсказва тяхното въздействие. Не се предвиждат и оценяват вероятните рискове за постигането на целите. Това води до нецелесъобразно разпределение на ресурсите. Често пъти липсата на необходимите знания и умения води дори до неправилно ценообразуване и организиране на правилна бизнес стратегия и от там – до краткосрочни фалити. Липсата на организационни умения води до слаба координация между изпълнителите и пропускане на сроковете при изпълнение на задачите. Не се отчита необходимостта от мотивация на персонала за постигане на значими индивидуални цели и задачи. Това е пречка за създаване и използване на различни възможности за тяхното развитие и задържане на талантите, които са ключови за предприятието. Липсват умения за въвеждане на правила и процедури за качествено обслужване или усилията за това са неефективни. Липсва необходимата подготовка за справяне с конфликтни ситуации.

3. Дефицитни персонални, етични и комуникационни компетентности. Основният метод за управление, който все още преобладава в сектора е авторитарният. Този начин на управление пречи за изграждане на доверие към подчинените и възможност за делегиране на правомощия. Спъва се и обратната връзка за техните постижения, като се фокусира главно върху неуспехите. Обикновено не се информират преките изпълнители за предстоящите промени. Не са редки случаите за грубо и неуважително отношение към подчинените и липса на съпричастност с трудностите и проблемите им, особено в личен план. Всичко това води до намаляване ефективността на техния труд и загуби за предприятието. Липсват аналитични компетентности за работа с непроверена информация и недостоверни данни. Не се търси повече от един източник на информация, което често води до грешни изводи и неправилни решения. Важна комуникационна компетентност е воденето на преговори. Само ясното изразяване, внимателното изслушване, представянето на добре структурирани и аргументирани становища води до постигане на добри резултати. Необходимост е използването на подходящи стилове на комуникация в зависимост от нивото и реакцията на аудиторията.

Клас 7 – Квалифицирани производствени работници

1. Дефицитни професии, длъжности и незаети работни места. При все по-големите амбиции на населението за работа, свързана с ръководни дейности, бурното развитие на търговската дейност, туризма и други сектори, масово се наблюдава обучаване на кадри свързани с икономически и мениджърски умения. През последните 10 години се изпитва остър дефицит на квалифицирани производствени работници с технически познания. Въпреки все по-задълбочаващата се икономическа криза необходимостта от такива кадри е осезаема. Към момента, въпреки големия брой и с разнообразна квалификация на кадри, се оказва, че има сериозна липса на подготвени кадри, както в техническо отношение, така и по отношение на практиката.

На предприятията е необходим персонал, който притежава поне основните теоретични и практически знания и умения в областта. Разбира се, тук следва да се отдели място и за кадрите, които са преминали обучение в лицензирани ЦПО, но за съжаление това е по-скоро изключение, отколкото наложила се практика. Днес предприятията наемат млади кадри, по-скоро на вътрешно усещане/интуиция, след което влагат време и паричен ресурс, за да обучат тези кадри с надеждата изборът им да е бил правилен.

2. Дефицитни знания и умения. За този вид професии се изискват специфични знания и умения, които са основно технически. Изисква се предварителна теоретична подготовка и учебна практика, която професионалните гимназии (с подкрепа от държавата и бизнеса) биха могли да осигурят.

3. Дефицитни персонални, етични и комуникационни компетентности. Работещите в тези дейности трябва да умеят да разберат добре поставената задача, да са добре подготвени за работа с машини, да могат да четат чертежи, и не на последно място да знаят целите на организацията, за да могат съпричастно да извършват възложените им задачи. От друга страна, те трябва да имат познания за организация на процесите, които са различни в различните предприятия, да могат отговорно да извършват работата си, знаейки, че са неразделна част от предприятието.

Клас 8 – Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия

1. Дефицитни професии, длъжности и незаети работни места. В тази група влизат специфични и ключови за сектора длъжности. В тази група са всички работници, които извършват дейност на обектите, независимо дали са в жилищното или нежилищното строителство. В случаите, когато се разглеждат жилищни обекти и работа свързана с реновиране на сградния фонд, те се явяват като служителите за работа с клиенти. Тези работници са дефицитни поради няколко причини: това са непривлекателни за младите хора длъжности и поради тази причина професията не е застъпена в план-приема на професионалните гимназии; хората, които за пръв път навлизат в сектора не са подготвени за натовареността и предизвикателствата, съпътстващи извършваните дейности; след първоначалното обучение на кадрите, на тази дейност не се обръща особено внимание от ръководителите на предприятията.

2. Дефицитни знания и умения. Работата на обектите, независимо дали с клиенти физически лица или на големи обекти, където ролята на клиента се изнема от техническия ръководител/инвеститора, изисква основно два вида умения, които се преплитат и липсата на едно от тях води до конфликтни ситуации. От една страна, кадрите нямат необходимата

подготовка за бърза преценка и адекватно реагиране на определен психологически тип клиенти, така че да се предотвратят още в началото ненужни конфликти. От друга страна, те трябва да познават в детайли продуктите и услугите, които следва да бъдат монтирани, за да може адекватно да реагират на непредвидена ситуация. За тези длъжности активно се търсят специалисти, които са работили в бранша и имат необходимият опит, но на практика това не винаги е възможно. Обучени млади хора няма и поради необходимостта от кадри, които да изпълняват тази ключова дейност, наетите обикновено са без необходимите им знания и умения.

3. Дефицитни персонални, етични и комуникационни компетентности. Всички наети на тези длъжности трябва да се водят от максимата „И най-доброто изделие не върши работа, ако не е монтирано качествено”. Характерно за българския бизнес е липсата на професионални умения за общуване с клиенти. Липсва любезно, бързо и точно обслужване. В повечето случаи има „изпълнителско” поведение и стремеж да се свърши работата по най-бързия начин. Често се наблюдава неспазване на основните принципи и изисквания за монтаж на изделието, което компрометира работата на цялата фирма. Тези служители често забравят или не разбират ключовото им значение за конкурентоспособността на предприятието. Придобиването на етични компетенции започва от най-ранна детска възраст и продължава през целия живот на човека. Но в последните години тези ценности са пренебрегвани в семейната и училищна среда. Този дефицит на културно общуване трудно се запълва с няколко месеца входящо обучение в предприятието. Липсват умения за организиране на дейността си за точно изпълнение на задачите в срок. Трудно се справят самостоятелно с възникнали конфликти в процеса на работа. Не винаги се изразяват ясно и разбрано.

Основни изводи и тенденции за дефицитните професии, специалности, умения и компетенции:

Основните изводи биха могли да се систематизират по следния начин:

1. Продължителната липса на финансови средства и отсъствието на последователна държавна политика при реформирането на образованието в страната се отрази негативно върху сектора, изискващ специалисти с висок професионализъм. В същото време внедряването на нови технологии е непрекъснат процес, който трудно би могъл да бъде обхванат от обучителните институции без пряка работа с бизнеса.

2. Организационните форми в предприятия, новите технологии и все по-високите изисквания на клиентите, изискват нов вид знания и умения за работа на отделните групи персонал.

3. Слабата координация на всички нива – производители, доставчици, изпълнителите и клиенти, често води до пропускане на сроковете при изпълнение на задачите. Това е резултат на недостига на организационни умения на всички управленски равнища в предприятията от сектора. Непознаването на интересите и очакванията на клиентите, прилагането само на традиционните начини за удовлетворяване на техните потребности има за резултат ниска ефективност и ефикасност на редица предприятия в сектора.

Раздел 4. СТРАТЕГИИ И ПОДХОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И МОТИВИРАНЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ, ПОВИШАВАНЕ КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА РАБОТНАТА СИЛА

Проблемът за мотивацията на трудовата дейност е един от централните обекти при организацията на всяка една стопанска единица. Изграждането и функционирането на дадена организация изисква разработване на адекватни инструменти и механизми за интегриране, регулиране и направляване на индивидуалното участие в решаването на общите задачи и проблеми. Във връзка с това централната цел на ръководството на организацията е образно казано, да впрегне индивидуалните потребности и възможности във файтона на съвместната дейност. А един от пътищата за постигане на тази цел е познаването и въздействието върху мотивацията в управлението.

Сектори „Мебелно производство“ и „Дървообработване“ са едни от най-динамично развиващите се сектори, като в резултат двата бранша претърпяват сериозно техническо и технологично обновление. Динамиката в пазарната ситуация налага адекватни промени в организационната структура на предприятията. На пазара трябва да бъдат подготвени и с други умения и компетенции служителите.

Професионалното обучение и образование остават едни от приоритетните за сектора въпроси.

Концентрация на заетите от двата сектора се наблюдава в 3-4 региона. В много от регионите липсват професионални училища, които да отговорят на необходимостта на работодателите от квалифицирани кадри.

В съвременната сложна и променяща се икономическа среда целенасочено се търсят и прилагат методи, техники и средства за осигуряване на квалифициран, мотивиран, високопродуктивен и лоялен персонал, способен да реализира целите на организацията в средносрочна и дългосрочна перспектива.

Успешното развитие на предприятията все повече зависи от качеството на работната сила, нейните умения и компетенции. Нивото на квалификацията и качеството на притежаваните от работната сила компетенции са пряко следствие от цялата система за професионално образование и обучение и зависят от нейната пригодност към непрекъснато изменящите се и повишаващи се изисквания на бизнеса и обществото като цяло. Стратегията на организацията в областта на човешките ресурси се материализира в следните функционални стратегии:

- За наемане и освобождаване на работници и служители с цел рационализиране на производството, оптимизиране броя на работниците и използването на различни методи и средства за подбор и назначаване на нови служители.
- Стратегия за развитие на човешките ресурси. Основните цели са в областта на образованието, повишаване на квалификацията и преквалификацията на заетите, както и тяхното мотивиране.
- За работната заплата и допълнителните изгоди – тяхното съотношение, системи на заплащане, участието на работниците в разпределението на печалбата, както и допълнителните трудови възнаграждения и структурата на брутната заплата.
- Стратегията за взаимодействието с организациите, работниците и служителите определя индивидуални и колективни трудови конфликти, усъвършенстване на

регулативните процеси в организацията, привличане на работниците и служителите в управлението.

- Стратегията за ефективното използване на работната сила е насочена към подобряване организацията на труда, проектиране на ефективни длъжности и мотивирането на работниците.

Въз основа на изведените по-горе характеристики и заключения могат да бъдат изведени и някои от принципните различия и общите черти в категориите „управление на човешките ресурси“ и „управление на персонала“.

Може да се твърди, че системата за управление на персонала и управлението на човешките ресурси имат следните общи черти:

- стратегията на управление на персонала, както и стратегията на управление на човешките ресурси произтичат от организационната стратегия;
- двата подхода използват един и същ набор от инструменти за осъществяване на подбора, анализ на компетентността, управление ефективността на труда, обучение, развитие, оценка, възнаграждение и др. управленски функции.

Различията между системите са предизвикани от различията в акцентите и подходите, отколкото в същността. Съществено различие между двата подхода се заключава в централното място в стратегическата дейност на висшето ръководство, при която идея, управлението на човешките ресурси се усвоява, развива и предвижда непосредствено от управленския екип, обслужващ интересите на своята организация.

4.1. СТРАТЕГИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕФИЦИТИТЕ В ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ

Развитието на човешкия капитал е ключов момент за прогреса на икономиката и мултиплициране на резултатите, които се постигат във всяко едно предприятие. Персоналът би следвало да се разглежда като ресурс, който е определящ по отношение на останалите ресурси. Дефицитът на човешкия фактор се идентифицира като по-сериозен проблем от дефицита на друг вид ресурс. Той се превръща в основно предимство на фирмата, която оперира в международна конкурентна среда. С оглед на обективната ситуация и съществуващия дисбаланс между необходимостта от професионално обучени кадри и реалната реализация, би следвало да се постави акцент върху следните проблеми:

- осигуряване на балансираност между потребностите и наличностите от трудови ресурси във всеки момент от дейността;
- развитие на човешките ресурси, в т. ч. подобряване на организацията на работно място, за обучение през целия трудов живот и кариерно развитие на работниците и служителите;
- мотивация и интегриране на работниците и служителите към стратегията и ценностната система на организацията.

Значимостта на темата за управление на дефицитите в човешкия капитал красноречиво е показана и в резултатите сред проведени проучвания в сектори „Мебелно производство“ и „Дървообработване“, които категоричност сочат за необходимост на 68% от анкетираните от мотивирана и квалифицирана работна сила.

Подборът, изборът и управлението на човешкия ресурс е най-важната функция на един ръководител.

4.1.1. ПОЛИТИКИ И СИСТЕМИ НА УПРАВЛЕНИЕ, ЗАПЛАЩАНЕ И СТИМУЛИРАНЕ (ВКЛ. ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАЛИЧНИ И СЪЩЕСТВУВАЩИ ЗА СЕКТОРА КОМПЕТЕНТНОСТНИ МОДЕЛИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО)

Ключов момент за всяко едно предприятие е идентифицирането на механизми за развитие на човешкия ресурс. Нивото на квалификацията и качеството на притежаваните от работната сила компетенции са пряко следствие от цялата система за професионално образование и обучение и зависят от нейната пригодност към непрекъснато изменящите се и повишаващи се изисквания на бизнеса и обществото като цяло.

Планирането на човешките ресурси е непрекъснат процес на изследване на организационните потребности от човешки ресурси в променящите се условия и развитие на дейности за удовлетворяване на тези потребности.

Фиг. 53 Осигурителен доход в сектор „Производство на мебели“

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Фиг. 54 Осигурителен доход в сектор „Дървообработване“

Източник: НОИ и собствени изчисления.

Нивата на заплащане бележат плавен ръст през годините както за сектор „Мебелно производство“, така и за сектор „Дървообработване“. Според договорените минимални осигурителни доходи (МОД) през м. август 2012 г., за 2013 г. в код С16 увеличението е 5.1%, а за сектор С31 – 4.4%.

МОД са изравнени в позициите: специалисти; помощен административен персонал; персонал, зает с услуга за населението, търговията и охраната; квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство; квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии; машинни оператори и монтажници; професии, неизискващи специална

квалификация. Несъществени разлики в полза на сектор „Дървообработване” има в позициите ръководители и техници и приложни специалисти.

Предстои договаряне на МОД за 2014 г., където се очаква, че ще има леко завишаване на стойностите.

4.1.2. ИНВЕСТИЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

За осигуряване на пълноценно развитие на предприятията от сектора е необходимо развитие на човешкия капитал, което само по себе си изисква финансиране чрез програми или финансиране, осигурено от работодателя.

Много съществен момент в работата на предприятията са програмите за обучение на служителите. То трябва да е насочено към развитието на знания, умения и поведение с цел да се достигне стандартно или изключително представяне за позицията. Обучението трябва да е съобразено с бизнес приоритетите. Методите за провеждане на обучение могат да бъдат различни – презентации, лекции, семинари, обучения в клас, обучения по време на работа,

Към момента това финансиране би могло да се получи от Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси”, по която са предвидени средства за: подобряване квалификацията на заетите лица; укрепване на връзките между институциите за образование и обучение, научноизследователския сектор и бизнеса; подобряване на условията на труд на работното място и др.

Работодателите считат, че не е достатъчно застъпено стажуването в предприятията, т.е. би следвало да се акцентира върху практическата подготовка, както и върху актуализация на учебните програми.

Като основни моменти в развитието на човешките ресурси в двата сектора се отбелязват:

- изграждане на представа за мястото на професията и ръчната дейност в най-ранна детска възраст;
- провеждане на стажове и практики в предприятията;
- създаване на центрове за занаятчийско обучение;
- организиране на извънкласна дейност и/или задължително избираеми предмети, която да включва професионално обучение;
- реализиране на информационна и рекламна кампания с цел популяризиране и създаване на по-привлекателен образ на професията;
- участие на бизнеса в изготвянето на учебните програми;
- анализиране на реалната ситуация и адекватно отговаряне на потребностите на бизнеса от кадри;
- адаптиране на специалностите със съвременните изисквания и приемане на по-атрактивни наименования;
- участие на представители на работодателските организации при утвърждаване на паралелките от МОН в приема през учебните години;
- въвеждане на защитени професии.

Иновационният подход и създаването на продукт с висока добавена стойност изискват преди всичко наличието на достатъчно и добре подготвени кадри. Инвестирането в човешкия капитал е осъзната необходимост от страна на бизнеса.

Необходимо е надграждане на оперативните програми, които могат да допринесат за развитието на човешките ресурси и да подпомогнат работодателите в имплементирането на добри практики и реализиране на проекти на ниво предприятие.

Инвестициите в човешките ресурси са не само приоритет на отделна фирма, предприятие или организация, но и на цялата икономика.

Инвестициите в човешкия капитал са държавни, фирмени и индивидуални. Те съдържат два основни компонента:

1. Инвестиции в образованието и професионалното обучение, които осигуряват обща фундаментална подготовка и базови знания и умения на младите хора, приложими в различните сфери и дейности на икономиката. Върху тази основа впоследствие се изгражда системата за професионална квалификация на работниците и служителите. Обществените потребности и ползи от образованието и професионалното обучение зависят от държавната политика за инвестиране в тази област. Чрез държавни инвестиции се финансират разходите за предучилищно, начално, средно и на една част от висшето образование.

Голяма част от тези инвестиции се правят от отделните индивиди, както и от членовете на техните семейства. Това са разходите за такси, учебници, учебни помагала, допълнително обучение и др. Тези разходи са значително по-големи за обучението в частните училища.

2. Инвестиции в професионалната квалификация на работниците и служителите, които осигуряват придобиването на професионални знания, умения и компетентности, свързани с упражняването на дадена професия, специалност или длъжност. Основният инвеститор в професионалното развитие и адаптация на работниците и служителите би трябвало да бъде работодателят, но на практика дефицитът на работодателска инвестиционна активност в тази сфера се покрива от държавни инвестиции и субсидии от програми на Европейския съюз. В някои доста редки случаи преки инвестиции в придобиване и повишаване на професионалната си квалификация правят и отделни работници и служители, както и безработни лица.

Мениджърите на предприятията трябва да осъзнаят, че добре мотивирания и обучен персонал е основна предпоставка за конкурентни предимства на предприятието на пазара. Фирмените инвестиции в човешки капитал осигуряват условия за увеличаване на печалбите и повишаване на конкурентоспособността на предприятията.

Основни изводи и тенденции относно стратегиите за управление на дефицитите в човешкия капитал

Чрез образователната политика държавата влияе директно върху факторните условия за конкурентоспособност. По този начин държавата би могла да стимулира навлизането на стратегически чуждестранни инвестиции в определени приоритетни сектори, като например въвежда специални програми за финансиране на дадени специалности.

Образователната система трябва да подготвя кадри с висока степен на трайни знания и умения в по-общи направления и едновременно с това да обръща внимание на всички компетенции, свързани с личностните характеристики, мотивация, лидерство и др.

Предприятията трябва да полагат усилия и да отделят ресурси за обучение на специалисти на конкретните работни места в предприятието и за развитието на човешките ресурси като значим потенциал за повишаване на конкурентоспособността на предприятието.

Необходимо е също така инвестиране в посреднически обучителни звена, които да предлагат преквалификация за придобиване на нови умения и компетенции.

4.2. ОБРАЗОВАТЕЛНА СИСТЕМА И ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

Професионалното обучение в България води началото си от 1883 г. когато се открива първото занаятчийско училище. Първоначалното и продължаващото обучение се регламентират с редица закони и наредби, както и с колективни трудови договори.

Системата на обучение като цяло има недостатъци, съществува диспропорция в предлагането на кадри от различните специалности и не отговаря в пълна степен на потребностите на бизнеса. Професионалното обучение на средните кадри за сектори „Мебелно производство“ и „Дървообработване“ се осъществява в редица професионални гимназии в страната. Те са разпределени в различни райони на страната и обхващат професионални гимназии с различен профил на обучение. Такива професионални гимназии са както следва:

Таблица 17 ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ

Наименование	Обхват на обучението
Професионална гимназия по вътрешна архитектура и дървообработване „Христо Ботев“, гр. Пловдив	Интериорен дизайн; Мебелно производство; Проектиране и производство на вътрешно обзавеждане; Производство на врати и прозорци
Професионална гимназия по дървообработване и вътрешна архитектура „Йосиф Вондрак“, гр. Русе	Дървообработване; Мебелно производство; Производство на стилни мебели; Тапицерство и декораторство
Професионална гимназия „Иван Вазов“, гр. Велинград	Мебелно производство
Професионална гимназия по строителство, архитектура и геодезия, гр. Шумен	Мебелно производство
Професионална гимназия по дървообработване и строителство „Цар Иван Асен II“, гр. Хасково	Мебелно производство; Проектиране и производство на вътрешно обзавеждане
Професионална гимназия по горско стопанство и дървообработване „Стефан Божков“, гр. Батак	Горско стопанство и дърводобив

Източник: МОН.

Висше образование по специалностите от сектор „Мебелно производство“ и „Дървообработване“ може да се получи в Лесотехнически университет, Нов български университет, Националната художествена академия (и трите в гр. София), както и във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“.

Съществува разминаване между търсенето и предлагането на специалисти на пазара на труда. Основната причина за това е липсата на система за прогнозиране на необходимостта от кадри в краткосрочен и в дългосрочен план. Държавната образователна система в България няма изградена и устойчива система за планиране на нуждите от кадри. Липсва единна информационна система за образователния и квалификационен профил на работната сила и гражданите. Отсъства ефективно кариерно ориентиране, което да насочва младите хора към търсени на пазара на труда професии и специалности. По тази причина предприятията в сектора по-трудно набират персонал с определен профил на подготовка и умения. През последните години политиките на ЕС в областта на професионалното обучение и образование допринесоха за подобряване на съпоставимостта, мобилността, обмена на добри практики, сътрудничеството и други аспекти на европейско, фирмено и секторно ниво. За да се постигнат по-добри резултати е необходимо да се интензифицира прякото сътрудничество и редовното консултиране на образователните институции в рамките на европейския социален диалог. Необходими са още проучвания за изясняване на съответните системи за обучение и за постигането на съпоставимост на съществуващите квалификации на секторно ниво. Поради

процесите на реструктуриране и деиндустриализация на икономиката ни през последните 20 години голяма част от завършилите средно образование се ориентираха към специалности, свързани с бизнес и финанси, както и към хуманитарни науки (филология, история, право, публични услуги и др.). Малка част се насочват към технически специалности.

В следващата таблица е представена извадка от списъка на професиите за професионално образование и обучение:⁷

Таблица 18 СПИСЪК НА ПРОФЕСИИТЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ

Професионално направление	Наименование на професията	Наименование на специалността	Степен на професионална квалификация				Длъжности и единични групи от НКПД
			I	II	III	IV	
Дизайн	Дизайнер	2140106	Интериорен дизайн				3471-3006 3471-3005 3471-3004
Приложни изкуства и занаяти	Дърворезбар	215040	Дърворезбарство				7422-2007 7421-1003 7421-1005
Производствени технологии дървесина, хартия, пластмаси и стъкло	Техник-технолог в дървообработването	543010	Мебелно производство Реставрация на стилни мебели Тапицерство и декораторство Производство на врати и прозорци Дърворезни и амбалажни производства Производство на плочи и слоиста дървесина Производство на строителни изделия от дървесина				3119-3005 3119-3003 3118-3001 3119-3002 3119-3003 3119-3012 3118-3001 3119-3002 3119-3015 3119-3005 3119-3002 7124-2001 7124-2009 3119-3002 Единични групи 8240 8141
	Оператор в дървообработването	543020	Производство на мебели Производство на врати и прозорци Производство на тапицирани изделия Производство и монтаж на вътрешно обзавеждане на кораби Моделчесто и дървостругарство Дърворезно, амбалажно и паркетно производство Производство на дървесни плочи Производство на фурнир и слоиста дървесина Производство на				7124-2002 8240-2011 8240-2012 8284-2004 8285-2001 8285-2002 Единични групи 8240 8141 7124-2002 Единични групи 8240 8141 8263-2009 7435-2005 7437-1002 7437-1006

⁷ Утвърден със Заповед № РД 09-413/12.05.2003 г., посл. изм. и доп. със Заповед № РД 09-182/25.02.2013 г.

			дървени детски играчки				Единични групи 8240 8141
	Работник в дървообработването	543090	Производство на фасонирани материали Производство на тапицирани изделия Производство на бъчви Производство на плетени изделия от дървесина Производство на врати и прозорци Производство на мебели				1316-3002 1319-3014 3119-3005 Единични групи 7421, 7422 7124-2002 7436-1003 Единични групи 8240 8141
	Организатор в дървообработването и производството на мебели		Мебелно производство Дървообработване				1316-3002 1319-3014 3119-3005
Горско стопанство	Техник-лесовъд Техник – механизатор Механизатор на горска техника Лесовъд Работник в горското стопанство	623	Горско стопанство и дърводобив Механизация на горското стопанство Дърводобив				6141-1004 6141-1006 6141-1009 6141-1011 6141-1012 6141-1013 6141-1014 6141-1015 6142-1001 6142-1002 6142-1003 6141-1001 6141-1002 6141-1003

Източник: МОН.

Основни изводи и тенденции, вкл. препоръки към системата за обучение

Професионалното обучение и образование са ключови моменти в развитието на човешкия капитал. Основните изводи, които могат да се направят за сектори „Производство на мебели“ и „Дървообработване“ включват следните направления:

1. Липсва синхрон между качеството на професионалното образование и изискванията и потребностите на бизнеса.
2. Учебните програми не отговарят на съвременните изисквания.
3. Съществува дисбаланс в съотношението теория – практика в обучителните програми.
4. Остаряла материално-техническа база на професионалните училища.
5. Липса на мотивация у младите хора за започване на работа и професионално развитие в сектор „Мебелно производство“ и „Дървообработване“. Следователно е налице необходимост от стартиране на кампании за подобряване статута на професията и изграждане на по-благоприятен образ на професионалното образование.
6. Липса на единна система за измерване и оценка на състоянието на обучението и качеството на подготовка на учениците.

7. Липса на конструктивен диалог между заинтересованите страни.
8. Реалното участие на младежите в практически форми на професионално обучение е ограничено.
9. Недобра и слабо работеща законова регламентация на производствените практики/стажуването.
10. Необходимо е подобряване на координацията на междусекторната политика за справяне с демографските и миграционни предизвикателства.
11. Липсва браншова стратегия за професионалното обучение и образование в сектори „Производство на мебели“ и „Дървообработване“.
12. Недостатъчно участие в обучителни програми.

В отговор на това кои са най-важните въпроси, имащи стратегическо значение за професионалното обучение в сектора са следните данни:

Таблица 19 СТРАТЕГИЧЕСКИ ВЪПРОСИ ОТ ЗНАЧЕНИЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ

Въпрос	Дял на интервюираните, които го смятат за „много важен”, %
1. Поставяне на акцент върху практическото обучение	41
2. Синхронизиране на професионалното обучение с променящата се реалност	30
3. Да се проучват по-задълбочено потребностите на персонала; да се използва и по-масово да се прилага системата за оценка и развитие на персонала	25
4. Организиране на курсове за преквалификация	23
5. Стажът като задължителна форма на обучение	18
6. Участие на бизнеса в изготвянето на учебните програми	11
7. Форми за повишаване на квалификацията на кадрите от ВУ	9
8. Осигуряване на възможности за практически обмен в чужбина	5

Източник: БКДМП.

Компетенциите и новите работни места са от особено значение за образованието и системата за подготовка на кадри.

Раздел 5. АДМИНИСТРАТИВНА СРЕДА. ПРЕПОРЪКИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗА ПРОМЯНА В НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

В условията на световна икономическа криза, институциите на ЕС отделят все по-голямо внимание на разработването на задълбочени мерки и за създаването на нови „антикризисни инструменти“, способни да осигурят както благоприятна бизнес среда, така и ползотворно да стимулират МСП.

Природата на малкия и средния бизнес се състои в изключителната му динамика и адаптивност, което позволява МСП да бъдат определяни като двигател на икономиката в редица страни, включително и в България. Към това трябва да се добави и спецификата на българската икономика, където МСП формират нейния гръбнак и са в основата на стабилното икономическо развитие.

Извършените проучвания и анализи на актуалното състояние на сектора в България показват, че секторът има потенциал да запази значението си за българската икономика като увеличи износа си на различни пазари от традиционните, каквито до момента са Германия, Италия, Франция, Гърция, като същевременно повиши своята ефективност.

Приоритетите за развитие би следвало да вървят в посока разширение на международните пазари, квалифицирана работна сила и по-ефективни и иновативни предприятия.

По-конкретните препоръки са:

- Интензифициране на взаимодействието между предприятията, ВУ и изследователските организации.
- Изграждане на центрове за обучение и изпитателна лаборатория за сектора.
- Подобряване на достъпа до технологична и маркетингова информация за сектора;
- Популяризиране на добрите практики в сектора.
- По-ефективно използване на средствата от европейските фондове.
- Целенасочени и концентрирани действия за повишаване на експортния потенциал на предприятията от сектора.
- Подобряване на бизнес климата, като предпоставка за развитие на всички програми и проекти, които директно и индиректно влияят върху развитието на човешкия капитал.
- Административни и регулаторни облекчения за малкия и среден бизнес.
- Официализиране на браншовите организации от страна на държавата чрез закон или друг вид нормативни актове.
- Финансиране на търгове за обзавеждане на държавни и общински учредения като полиция, училища, болници, социални домове, детски градини и т.н.
- Политика за популяризиране и защита на българската продукция.
- Политика за повишаване на уменията и компетенциите.
- Мястото на сектора като национално значим приоритет трябва да се отвори в национален и международен план.
- Увеличаване на инвестициите в сектора, което ще доведе до подобряване на качеството на продукцията и техническо и технологично обновяване на производството.

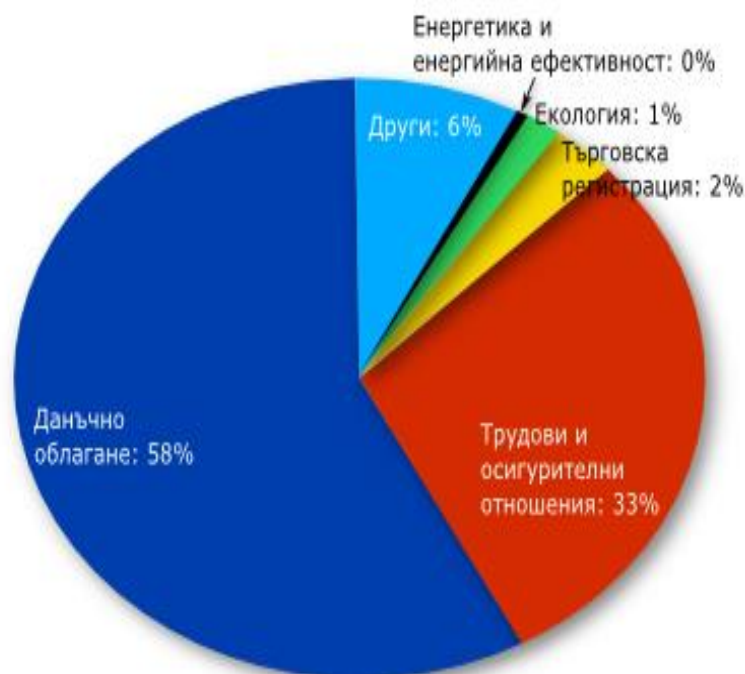
- Политика за привличане на чужди инвестиции.
- Ефективно използване на ресурсите.
- Въвеждане на устойчиви модели на производство и потребление.

Сектор „Дървопреработваща и мебелна промишленост” е движеща сила на световната икономика с принос за развитието на селските райони и с ключово значение за развитието на екологична икономика и диверсифицирана промишленост от малките и средни предприятия.

Административната среда определя ефективността при прилагането на нормативните актове и разработването на аргументирани стратегии и планове за приложението им в различните области на промишлеността. Основни бариери пред бизнеса са:

- административно бавно обслужване, свързано с много загуба на човешки ресурси за предприятията в държавни, общински, банкови и застрахователни институции;
- необходимостта от опростяване на регулаторната система и намаляване на разходите от страна на бизнеса.

Фиг. 55 Измерена административна тежест по области от законодателството

Източник:МИЕ.

По отношение на секторна политика е необходимо е да се предприемат сериозни действия в посока преодоляване на пречките във връзка с експортната практика, популяризиране на дървесината на всички нива, водене на адекватна горска и икономическа политика в подкрепа на бизнеса.

Конкретика могат да бъдат формулирани следните предложения:

- Да се създаде работна група, която да оценява програми за реформи и предложения за промени в законодателството и същевременно да предлага идеи за формиране на единна секторна политика. БКДМП подкрепя една такава работна група, която може да поеме щафетата от Консултативния съвет, който до този момент е използван като инструмент за диалог между публичния и частния сектор.

- Финансиране на търгове за обзавеждане на държавни и общински учреждения като полиция, училища, болници, социални домове, детски градини и т.н.
- Подобряване на достъпа до българските гори.
- Адекватни разумни искани към МСП, опериращи в сектора.
- Цялостно сертифициране на горите със стопанско предназначение, които към днешна дата са 160 хил. ха (в момента са сертифицирани около 7%) по признати системи, което да даде възможност да се издават сертификати за проследяване на произхода на дървесината, респ. продукцията и да се запазят позициите на външните пазари, които пазари все по-често изискват такива сертификати.
- Мястото на браншовите организации, както и тяхната представителна роля трябва бъдат регламентирани в бъдещото горско законодателство. Тяхното участие като партньори в процеса на вземане на решения за горската политика трябва да бъде гарантирано, включително и при разработването и прилагането на стратегически документи.

Раздел 6. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

На този етап от своето развитие секторът се нуждае от адекватни мерки на действие, за да запази своето значение от една страна като генериращ високи стойности сектор, а от друга – като осигурява висока заетост. Чрез малко на брой фокусирани дейности, може да се окаже специализирано съдействие и подкрепа на много на брой предприятия от сектора, като по този начин се повиши добавената стойност и потенциала за развитие на човешкия капитал.

Основни характеристики на бранша са:

- традиционен за България бранш;
- наличие на местна суровина;
- експортно ориентирани сектор;
- наличие на специализиран висши училища и професионални гимназии;
- регионална заетост;
- обезпеченост с човешки ресурси;
- обновяващ се технологичен парк и висока степен на използваните технологии;
- наличие на силна браншова организация;
- потенциал за увеличаване на добавената стойност;
- потенциал за повишаване на производителността на труда;
- наличие на естествена клъстеризация в самата браншова организация.

Във връзка с развитието на сектора се налагат следните **стратегически въпроси**:

1. Участие в еврофондовете. Изпълнението на стратегията, в частност инвестициите за подобряване на институционалната среда и за подобряване на конкурентоспособността ще изискват значителни средства. По тази причина отрасълът трябва проактивно да търси възможности да се възползва по най-добрия възможен начин от европейските фондове, главно от структурните фондове и фондовете за развитие на селското стопанство.

2. Продължаваща реформа на държавната и неформалната система за професионално обучение и образование.

3. Изграждане на Център за трансфер на ноу-хау и обучение. Въпреки значителния прогрес професионалното обучение и квалификацията на служителите остава главно предизвикателство. Българските компании все повече ще се сблъскват с конкуренцията на световните пазари. Наличието на актуална информация за тенденциите и развитието на международните пазари (материали, преработване, потребителски потребности и т.н.) и продължителната квалификация на работниците на всички нива ще помогне да се запълни тази празнота.

4. Подобрена среда за сертифициране. Получаването на международно признати сертификати е скъпоструваща инвестиция за компаниите. България има необходимост от повече и по-добри собствени ресурси, за да предостави подобни услуги на отрасъла.

5. По-добро снабдяване със суровини.

6. По-висока производителност. Производителността на българския отрасъл е твърде ниска в сравнение с тази на напредналите европейски пазари. За да се увеличи тя е необходим пакет от дейности, включващ инвестиции в модерно оборудване, по-висока квалификация на

хората на всички нива, по-добро разпределение на работната сила и подобрена логистика. Повишената производителност е предпоставка за по-високо заплащане на труда и същевременно за запазване на конкурентоспособността на международните пазари.

Първи от кризата се възстановяват експортно ориентирани сектори, което се дължи на нарастващия обем поръчки от чужбина. Фирмите, които са зависими повече от вътрешния пазар, все още не могат да преодолеят последиците от рецесията, поради ограниченото търсене в страната. Въпреки положителните сигнали в някои индустрии, бизнесът продължава да е изправен пред редица предизвикателства, най-голямото от които е междуфирмената задлъжнялост.

По данни на МИЕ водещите 10 по дял на експорта по стокови категории за 2012 г. са следните сектори:

1. Петролни продукти (енергиен ресурс) – 13.9
2. Цветни метали (суровина) – 10.8%
3. Суровини за производство на храни (суровина) – 8.5%
4. Дрехи и обувки (потребителски стоки) – 7%
5. Машини, уреди и апарати (инвестиционни стоки) – 4.9%
6. Храни (потребителски стоки) – 4.7%
7. Мебели и домакинско обзавеждане (потребителски стоки) – 3.6%
8. Чугун, желязо и стомана (суровина) – 3.5%
9. Лекарства и козметика (потребителски стоки) – 3.4%
10. Руди (суровина) – 2.8%

За да бъдат конкурентни секторите и в бъдеще е необходимо да се постави акцент върху изработването на резултатни и конкретни мерки по стимулиране на износа и иновациите.

В Плана за действие относно стимулирането на предприемачеството на ЕК са посочени три области за незабавна интервенция:

1. образование и обучение по предприемачество в подкрепа на растежа и създаването на нови бизнеси;
2. укрепване на рамковите условия за предприемачите чрез премахване на съществуващите структурни бариери в критичните фази на жизнения цикъл на бизнеса;
3. динамизиране на културата на предприемачество в страните от ЕС посредством създаване на условия за поява на нова генерация предприемачи.

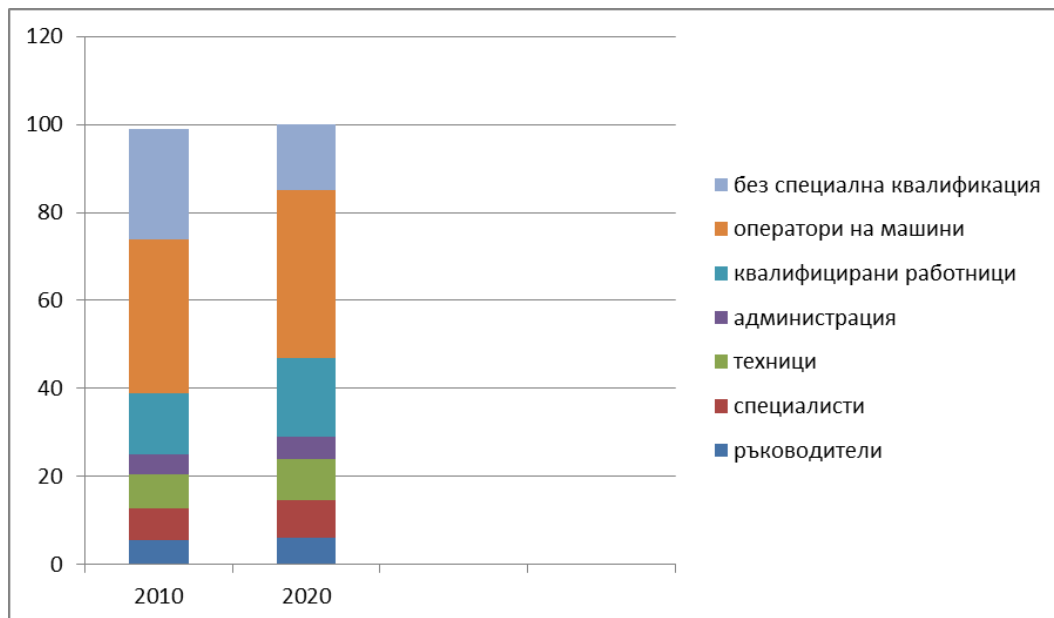
В допълнение може да се посочи прилагането на данъчни облекчения за насърчаване на фирмената иновационна дейност като успешна практика в редица европейски страни (Белгия, Великобритания, Дания, Германия, Естония, Ирландия, Испания, Латвия, Полша, Финландия и др.). Посочените моменти са ключови и за сектори „Производство на мебели“ и „Дървообработване“. Обвързано с тенденцията за повишаване на експортния потенциал на предприятията, основен момент е привличане на инвестиции в производства, които да създават високотехнологични експортни продукти с голяма добавена стойност. Инвестициите трябва да се насочат към допълнителна преработка на ресурсите. По отношение на друг ключов момент за сектора – обучение и образование, налице са предпоставки за подобряване

комуникацията между бизнеса и образователните институции, въвеждане на специфични обучения по предприемачески умения, организиране на програми за квалификация и преквалификация. Като възможности на новите работни места и увеличаване на конкурентоспособността на предприятията могат да се посочат:

- приоритетно, иновативно обновяване на организационната структура на работните екипи (звена);
- специален бюджет за квалификация и преквалификация;
- материални и нематериални стимули към специалисти, които внедряват в производството и налагат в практиката иновативни идеи;
- разработване на технопаркове, в които да участват иновативни предприятия, висши и средни училища, с цел разработване на иновативни задачи или възползване от вече създадени такива;
- организиране на конкурси и състезания (като съществуващия турнир „Най-добър банцигар“), ползване на чужд опит и иновации;
- мотивацията за заемане на нова длъжност да е свързана със стимули в заплащането и преквалификацията, оптимизация на персонала.

Новите работни места въвличат най-активните човешки ресурси, заети с производствената дейност и създават възможност за валидиране на знанията до момента и наслагване на нови знания. Систематизиране на знанията и уменията с цел сертифициране на компетенциите ще позволи да се постигне висок клас квалификация.

Фиг. 56 ПРОГНОЗА ЗА ИЗМЕНЕНИЕ НА СТРУКТУРАТА НА ПАЗАРА, В %

Източник: БКДМП.

Повишаването на добавената стойност ще означава по-голяма ефективност на производството и подобряване на управлението и организацията в предприятията. Запазването на относителния дял на износа ще означава значително увеличение на неговата стойност, тъй като се допуска съживяване и развитие и на другите експортно ориентирани сектори на българската икономика.

Прогнозите за развитието на сектора могат да се систематизират така:

1. регулация на вътрешния пазар и повишаване на покупателната способност;
2. излизане на нови външни пазари;
3. тенденция за развитие на бизнес кооперирането;
4. подобряване имиджа на сектора и професията;
5. стратегия за подкрепа на националния продукт;
6. инвестиране в иновации;
7. инвестиране в развитие на човешкия капитал.

Раздел 7. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Акция 2013 – За конкурентоспособна дървообработваща и мебелна промишленост в България.
2. Анализ на възможностите и тенденциите за технологично развитие на българските предприятия.
3. Анализ на състоянието и развитието на българските предприятия по сектори и региони.
4. Анализ на състоянието и факторите за развитие на МСП, изготвен от ИАНМСП и НОЕМА, 2011 г.
5. Възможности и предизвикателства пред развитието на по-конкурентоспособен европейски сектор на дървообработването и производството на мебели, 2012.
6. Годишен доклад Hdh 2002/2003; Möbelmarkt 12/2003; Lignum Consulting, 3/2008' UEA Newsletter 10/2007.
7. Европейски секторен монитор на дървообработващата и мебелната промишленост. Arbeit und Leben Bielefeld e.V. | IG Metall;
8. Евростат.
9. Иванова, Д., Р. Попова. Иновационна активност на мебелните предприятия.
10. Изследване на предприемачеството и перспективите за развитие на иновациите в МСП 2012-2013 г. ИАНМСП, обединение ИНСАЙТ.
11. Икономиката на България през 2012 г. Годишен доклад на Министерство на финансите.
12. Информационна система за управление на средствата от ЕС (ИСУН).
13. МОН - <http://www.minedu.government.bg/news-home/>.
14. НСИ.
15. Основни макроикономически показатели – април 2013 г. МИЕ.
16. Практическо ръководство – Задължителни директиви и стандарти на ЕС в сектор „Мебели“.
17. Сборник научни доклади – Пета научно-техническа конференция „Иновации в горската промишленост и инженерния дизайн 2012 г.“.
18. Sander F. STATISTICS FOR THE FURNITURE INDUSTRY AND TRADE. 2012.
19. http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/furniture/links/index_en.htm.
20. http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/furniture/publications/index_bg.htm.
21. <http://lab.ltu.bg/forestinformatics/projects/CompetitivenessCalculator/center-business.html>.
22. <http://www.bfm.org.uk/>.
23. <http://www.ettf.info/>.
24. <http://www.fira.co.uk/>.
25. <http://www.mi.government.bg/ind/invest.html>.
26. <http://www.nug.bg/>.
27. <http://www.opcompetitiveness.bg/bg/index.html>;

Списък на таблиците и фигурите

Таблица 1	Основни показатели за сектор „Дървообработване” и „Мебелна промишленост”	11
Фиг. 1	Дял на разходите за персонал в производството, в %	12
Фиг. 2	Конкурентоспособност на българската мебелна промишленост, сравнена с ЕС-27	17
Фиг. 3	Конкурентоспособност на българската мебелна промишленост, сравнена с балканските страни.	17
Таблица 2	Класификатор на икономическите дейности по продуктови подкатегории за секторите „Дървообработване” и „Производство на мебели”	18
Таблица 3	Основни икономически показатели за сектор „Дървообработване”	21
Фиг. 4	Брой заети в сектор „Дървообработване”	21
Таблица 4	Основни икономически показатели за сектор „Производство на мебели”	22
Фиг. 5	Брой заети в сектор „Производство на мебели”	22
Фиг. 6	Произведена продукция и оборот на предприятията от двата сектора по текущи цени за 2011 г., в хил. лв.	23
Фиг. 7	Производство на дървен материал и мебели, в EUR	23
Фиг. 8	Разходи за придобиване на ДМА за машини, производствено оборудване и апаратура за двата сектора за 2011 г., в хил. лв.	24
Фиг. 9	Данъчни задължения на предприятията от двата сектора, в хил. лв.	24
Фиг. 10	Осигурителни задължения на предприятията от двата сектора, в хил. лв.	24
Таблица 5	Тарифни номера в сектор „Производство на мебели”	25
Таблица 6	Обем и динамика на износа на мебели	25
Таблица 7	Тарифни номера в сектор „Дървообработване”	25
Таблица 8	Обем и динамика на износа на изделия от дървен материал	26
Таблица 9	Водещи експортни пазари на двата сектора към 1 юни 2013 г.	26
Таблица 10	Динамика на БДС, производителността на труда и заетостта в избрани дейности	29
Таблица 11	Възрастова структура на заетите в сектор „Дървообработване”, 2012 г.	30
Фиг. 11	Възрастова структура в сектор „Дървообработване”	30
Фиг. 12	Заети по пол в сектор „Дървообработване”	31
Фиг. 13	Възрастово разпределение по икономически дейности 16.10	31
Фиг. 14	Възрастово разпределение по икономически дейности 16.21	32
Фиг. 15	Възрастово разпределение по икономически дейности 16.22	32
Фиг. 16	Възрастово разпределение по икономически дейности 16.23	32
Фиг. 17	Възрастово разпределение по икономически дейности 16.24	33
Фиг. 18	Възрастово разпределение по икономически дейности 16.29	33
Фиг. 19	Възрастово разпределение по райони за планиране в сектор „Дървообработване” – жени	33
Фиг. 20	Възрастово разпределение по райони за планиране в сектор „Дървообработване” – мъже	34
Таблица 12	Възрастова структура на заетите в сектор „Производство на мебели”, 2012 г.	34
Фиг. 21	Възрастова структура в сектор „Производство на мебели”	34
Фиг. 22	Заети по пол в сектор „Производство на мебели”	35
Фиг. 23	Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели”	35
31.01	.....	35
Фиг. 24	Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели”	35
31.02	.....	35
Фиг. 25	Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели”	36
31.03	.....	36
Фиг. 26	Възрастово разпределение по икономически дейности в сектор „Производство на мебели”	36
31.09	.....	36
Фиг. 27	Възрастово разпределение по райони за планиране сектор „Производство на мебели” – жени	36
Фиг. 28	Възрастово разпределение по райони за планиране сектор „Производство на мебели” – мъже	37
Таблица 13	Квалификационна структура на заетите в сектор „Дървообработване” през 2012 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)	37
Фиг. 29	Квалификационна структура на заетите в сектор „Дървообработване”	37

Таблица 14	Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели” през 2012 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)	38
Фиг. 30	Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели”	38
Фиг. 31	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за планиране, 2012 г. .	38
Фиг. 32	Квалификационна структура на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за планиране	39
Таблица 15	Квалификационна структура на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за планиране	39
Фиг. 33	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за планиране, 2012 г.	39
Фиг. 34	Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за планиране	40
Таблица 16	Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за планиране	40
Фиг. 35	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за икономическо планиране – Югозападен	41
Фиг. 36	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за икономическо планиране – Югоизточен	41
Фиг. 37	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за икономическо планиране – Южен централен	42
Фиг. 38	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за икономическо планиране - Северозападен	42
Фиг. 39	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за икономическо планиране – Североизточен.....	43
Фиг. 40	Разпределение на заетите в сектор „Дървообработване” по райони за икономическо планиране – Северен централен	43
Фиг. 41	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за	44
Фиг. 42	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за икономическо планиране – Югозападен	44
Фиг. 43	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за икономическо планиране – Югоизточен	44
Фиг. 44	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за икономическо планиране – Южен централен	45
Фиг. 45	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за икономическо планиране – Северозападен	45
Фиг. 46	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за икономическо планиране – Североизточен.....	46
Фиг. 47	Разпределение на заетите в сектор „Производство на мебели” по райони за икономическо планиране – Северен централен	46
Фиг. 47	Съотношение на иновативните фирми.....	52
Фиг. 48	Дял на иновативните предприятия, реализирали нови или усъвършенствани продукти, нови за пазара (от общия брой предприятия)	53
Фиг. 49	Дял на иновативните МСП, реализирали нови или усъвършенствани продукти, нови за предприятието, но не и за пазара (от общия брой предприятия)	53
Фиг. 50	Мотивация за реализиране на еко-иновации в МСП от мебелния сектор	54
Фиг. 51	Категория персонал в сектор „Производство на мебели”	57
Фиг. 52	Категория персонал в сектор „Дървообработване”	58
Фиг. 53	Осигурителен доход в сектор „Производство на мебели”	65
Фиг. 54	Осигурителен доход в сектор „Дървообработване”	65
Таблица 17	Професионални гимназии	68
Таблица 18	Списък на професиите за професионално образование и обучение	69
Таблица 19	Стратегически въпроси от значение за професионалното обучение	71
Фиг. 55	Измерена административна тежест по области от законодателството	73
Фиг. 56	Прогноза за изменение на структурата на пазара, в %	77